

Työpaperi 8/2024

Päihteitä käyttävien aikuisten selviämispalvelut ja tilapäismajoitus Suomessa 2022

Käsitteet, nykytila ja kustannukset

Kristiina Kuussaari, Minna Kesänen, Maria Heiskanen, Marke Jääskeläinen,
Niko Nesterinen

Selviämispalvelut ovat pääsääntöisesti yli 18-vuotiaille tarkoitettuja palveluja, joissa terveyden- ja sosiaalihuollon ammattilaiset huolehtivat ihmisten turvallisuudesta, terveydestä ja hyvinvoinnista, silloin kun heidän kykynsä huolehtia itsestään päihtymyksen vuoksi on alentunut. Tilapäismajoitus on yksi sosiaalihuoltolain mukaisen tilapäisen asumisen palveluista. Tilapäismajoituksen asiakkaat ovat tyypillisesti vailla vakinaista asuntoa olevia ihmisiä, jotka käyttävät päihteitä aktiivisesti, ja tarvitsevat yöpymispaikan lisäksi huolenpitoa arjessa selviytymiseen sekä palveluohjausta. Tämä on usein viimesijainen palvelu, jonka asiakkailla voi olla osattomuuden ja ulkopuolisuuden kokemuksia. Sekä selviämispalvelut että tilapäinen majoitus ovat akuutteihin tilanteisiin vastaavia päihde- ja riippuvuuspalveluita, joita tulisi olla saatavilla kaikilla hyvinvointialueilla.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella (THL) kerättiin tietoja selviämispalveluista ja tilapäisestä majoituksesta vuodenvaihteessa 2022–2023. Tässä työpaperissa raportoidaan tiedonkeruun tulokset ja keskitytään selviämispalvelujen ja tilapäisen majoituksen nykytilan ja kustannusten selvittämiseen. Lisäksi läpikäydään näihin palveluihin liittyviä keskeisiä käsitteitä, jotta paremmin ymmärrettäisiin mitä näillä palveluilla tarkoitetaan. Hanke on toteutettu sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen (STM) toimeksiantona.

Lukijalle

Päihde- ja riippuvuusstrategia suuntaa päihde- ja riippuvuuspalvelujen kehittämistä vuoteen 2030 ja sen yhtenä painopistealueena on päihdettä käyttävien, riippuvuushaittoja kokevien ja päihdepalvelujen piirissä olevien ihmisten sekä heidän läheistensä oikeuksien toteutumisen vahvistamiseen (Kotovirta ym. 2021). Perusoikeuksien tulisi toteutua kaikille yhdenvertaisesti. Selviämispalvelut ja päihdettä käyttävien tilapäinen majoitus ovat heikoimmassa asemassa olevien päihdettä käyttävien ihmisten viimesijaisia palveluja. Nämä palvelut pitävät ihmisiä hengissä ja tarjoavat asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden mukaan mahdollisuuksia siirtyä eteenpäin hoito- ja kuntoutuspoluilla. Parhaimmillaan nämä palvelut saattavat myös lisätä päihdettä käyttävien ihmisten osallisuuden kokemuksia. Jotta oikeus myös näihin viimesijaisiin palveluihin toteutuisi, tulisi näitä palveluja olla tarjolla yhdenvertaisesti kaikilla hyvinvointialueilla.

Selviämispalveluihin ja päihdettä käyttävien tilapäiseen majoitukseen liittyvä tieto on Suomessa pistemäistä ja epäyhtenäistä. Olemassa olevan tiedon perusteella on ollut lähes mahdotonta ymmärtää, miten näitä palveluja on saatavilla eri puolilla Suomea, miten ne on järjestetty, minkälaiseen palvelutarpeeseen näitä palveluita tuotetaan ja ketkä näitä palveluita käyttävät.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on toteuttanut sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiantona selviämispalvelua ja päihdettäjien käyttäjien tilapäismajoitusta koskevan selvityksen. Toimeksiannon tavoitteena on lisätä ymmärrystä näiden palvelujen järjestämisen tilanteesta kunnissa ja hyvinvointialueilla. Selvityksen myötä saadaan jonkin verran tarkennettua kuvaa siitä, miten nämä palvelut hahmotetaan, paljonko niitä on, mihin muihin palveluihin ne kytkeytyvät ja millaisia kustannuksia näistä palveluista aiheutuu. Tässä työpaperissa julkaistaan selvityksen tulokset. Kiitämme STM:tä hyvästä yhteistyöstä ja osallistumisesta hankkeen rahoitukseen. Lämpimät kiitokset myös kaikille haastatteluihin osallistuneille ja kyselyyn vastanneille henkilöille.

Helsingissä 24.1.2024

Anne Lounamaa, yksikönpäällikkö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
kirjoittajat

Tiivistelmä

Kristiina Kuussaari, Minna Kesänen, Maria Heiskanen, Marke Jääskeläinen, Niko Nesterinen. Päihteitä käyttävien aikuisten selviämispalvelut ja tilapäismajoitus Suomessa 2022. Käsitteet, nykytila ja kustannukset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 8/2024. 82 sivua. Helsinki 2024. ISBN 978-952-408-262-4 (verkkojulkaisu)

Selviämispalvelut ja päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen palvelut ovat tärkeä osa kaikista heikoimmassa asemassa olevien päihteiden käyttäjien palvelujen valikoimaa. Näistä palveluista tiedetään kuitenkin suhteellisen vähän. Tämän selvityksen tavoitteena on ollut lisätä ymmärrystä selviämispalveluista ja päihteitä käyttävien tilapäisestä majoituksesta. Selvitykselle asetettiin kolme tavoitetta. Ensinnäkin haluttiin lisätä ymmärrystä näihin palveluihin liittyvistä käsitteistä. Toiseksi haluttiin saada aikaisempaa täsmällisempi kuva palvelujen nykytilanteesta, ja kolmanneksi arvioitiin näiden palvelujen kustannuksia, jos palveluja olisi saatavilla kaikilla hyvinvointialueilla.

Tiedonkeruu toteutettiin vuodenvaiheessa 2022–2023. Tietoja kerättiin fokusryhmähaastatteluilla ja Webropol-kyselyllä. Fokusryhmähaastattelut toteutettiin siten, että erikseen haastateltiin selviämispalvelujen ja päihteiden käyttäjien tilapäismajoituksen edustajia. Lisäksi haastateltiin poliisin ja poliisihallituksen edustajia. Haastatteluja tehtiin loppuvuonna 2022 yhteensä 12 kappaletta ja niihin osallistui 42 haastateltavaa 38 eri organisaatiosta. Webropol-kysely toteutettiin tammikuussa 2023. Kyselyn avulla pyrittiin saamaan tarkempia tietoja palvelujen käytöstä, asiakkaista ja kustannuksista. Kysely kohdistettiin samoille henkilöille, joita oli aikaisemmin haastateltu. Poliisin tai poliisihallituksen edustajille Webropol-kyselyä ei kuitenkaan lähetetty. Kysely lähetettiin 32 yksikköön ja vastauksia saatiin takaisin 20 yksiköstä. Vaikka vastausprosenttia voidaan pitää kohtuullisena (62,5 %), olivat vastaukset suurelta osin puutteellisia eikä niitä ole pystytty kaikilta osin hyödyntämään tässä työpaperissa.

Tässä selvityksessä on käytetty selviämispalvelun ja päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen käsitteitä. Selviämispalvelun osalta perusteena oli muun muassa se, että siinä korostuu terveydenhuollollisen osaamisen lisäksi myös sosiaalihuollollinen työote. Selviämispalvelun käsite on eräänlainen kattokäsite ja se sisältää myös terveydenhuollossa annettavan selviämishoidon. Päihteitä käyttävien henkilöiden tilapäisen asumisen osalta päädyttiin käyttämään tilapäisen majoituksen käsitettä. Haastatteluaineistoista nousi esiin havainto siitä, että sosiaalihuoltolain 21 §:n mukainen tilapäinen asuminen on usein jatkuvaa ja hyvinkin pitkäaikaista. Tilapäisen majoituksen käsitteellä pyritään korostamaan sitä, että kyse on väliaikaisesta ja lyhytkestoisesta akuuttiin tilanteeseen tarjottavasta majoituksesta, ei siis varsinaisesta asumisesta. Tilapäiselle majoitukselle voi olla tarve myös esimerkiksi rahapeliriippuvuuden vuoksi, vaikkakin usein tilanteeseen liittyy myös päihteiden käyttöä.

Selvityksessä on suhteellisen luotettavasti pystytty arvioimaan, että vuodenvaihteessa 2022–2023 Suomessa oli selviämispalvelua 12 hyvinvointialueella ja päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta 14 hyvinvointialueella. Palvelujen alueellinen saatavuus toteutuu vaihtelevasti. Olisi kuitenkin tärkeää, että näitä palveluja olisi saatavilla kaikilla hyvinvointialueilla osana päihde- ja riippuvuuspalvelujen kokonaisuutta. Tämä on tärkeää myös asiakkaiden yhdenvertaisuuden kannalta.

Kustannuslaskelmassa oletettiin, että jokaisella hyvinvointialueella olisi yksi selviämispalveluja tarjoava yksikkö ja yksi tilapäismajoituksen yksikkö. Selviämispalvelujen valtakunnallisiksi kustannuksiksi arvoitiin 8–10 miljoonaa euroa ja päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen kustannuksiksi arvoitiin 19–27 miljoonaa euroa.

Päihdeilmiön monimutkaistuminen näkyy asiakkaiden tilanteiden hankaloitumisena. Eri päihteiden samanaikainen käyttö sekä samanaikaiset mielenterveys- ja päihdeongelmat haastavat näitä viimesijaisia palveluja uudella tavalla. Asiakaskunta on aikaisempaa nuorempaa, mutta myös ikääntyneet päihteiden käyttäjät tarvitsevat näitä palveluja.

Selviämispalvelun ja päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen nykytilan arvioinnissa nousi vahvasti esiin myös se, että palvelujen järjestäminen vaatii monialaista yhteistyötä, jolle on tarpeen olla alueellisia rakenteita. Palvelujen käyttöön, toimivuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen vaikuttaa alueen päihde- ja riippuvuus-

palvelujen monialaisen yhteistyön toimivuus ja asuntojen ja asumiseen liittyvien palvelujen sekä mielenterveys- ja päihde- ja riippuvuuspalvelujen saatavuus. Palveluilla tulee olla kiinteä yhteys muuhun päihde- ja riippuvuushoidon ja sosiaalihuollon päihde- ja riippuvuustyön kokonaisuuteen tarpeenmukaisten palvelujen varmistamiseksi. Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota siihen, että saadaan lisättyä asiakkaiden luottamusta palveluihin ja yhteiskuntaan ylipäätään.

Tässä selvityksessä nousi esiin myös erilaisia palvelujen käytön esteitä. Esimerkiksi pitkät välimatkat, rajoitetut aukioloajat ja ikärajat ovat esteitä, jotka saattavat hankaloittaa palvelujen käyttöä. Näitä esteitä tulisi ratkoa paikallisesti ja kehittää erilaisia ratkaisuja, jotta palveluihin pääsy helpottuisi.

Kansallinen tietopohja päihteiden käyttäjien viimesijaisten palvelujen osalta on Suomessa erittäin heikko. Tietopohjan parantamiseen tulisikin kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota ja tietoja pitäisi saada ainakin yksiköiden lukumäärästä, asiakasmäärästä ja yöpymisten määrästä sekä kustannuksista. Ilman tällaista tietopohjaa on erittäin haastavaa arvioida, miten näiden palvelujen tarjonta tulee jatkossa kehittymään.

Avainsanat: selviämispalvelu, selviämishoito, tilapäinen asuminen, ensisuoja, tilapäinen majoitus

Sammandrag

Kristiina Kuussaari, Minna Kesänen, Maria Heiskanen, Marke Jääskeläinen, Niko Nesterinen. Tillnyktringstjänster och tillfällig inkvartering för vuxna som använder rusmedel i Finland 2022. Begrepp, aktuell situation och kostnader. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Diskussionsunderlag 8/2024. 82 sidor. Helsingfors 2024. ISBN 978-952-408-262-4 (nätpublikation)

Tillnyktringstjänster och tjänster för tillfällig inkvartering av personer som använder rusmedel är en viktig del av tjänsteutbudet för de mest utsatta personerna med missbruksproblem. Det finns emellertid relativt lite kunskap om dessa tjänster. Denna undersökning genomfördes i syfte att öka kunskaperna om tillnyktringstjänsterna och den tillfälliga inkvarteringen av personer som använder rusmedel. Tre mål ställdes upp för undersökningen. Det första målet var att öka förståelsen för begreppen relaterade till dessa tjänster. För det andra ville man skapa en mer exakt bild av den aktuella situationen för tjänsterna, och för det tredje uppskatta vad kostnaderna för dessa tjänster skulle vara om tjänsterna fanns tillgängliga i alla välfärdsområden.

Uppgifterna samlades in vid årsskiftet 2022/2023. Detta gjordes genom fokusgruppintervjuer och en Webropol-enkät. Fokusgruppsintervjuerna genomfördes genom att separat intervjua representanter för tillnyktringstjänster och tillfällig inkvartering för personer som använder rusmedel. Dessutom intervjuades representanter för polisen och Polisstyrelsen. I slutet av 2022 genomfördes 12 intervjuer som involverade 42 intervjupersoner från 38 olika organisationer. Webropol-enkäten genomfördes i januari 2023. Enkäten användes för att få närmare uppgifter om användningen av tjänsterna, om klienterna och om kostnaderna. Den riktades till samma personer som hade intervjuats tidigare. Dock skickades Webropol-enkäten inte till representanterna för polisen eller Polisstyrelsen. Enkäten skickades till 32 enheter, varav 20 svarade. Även om svarsproducenten kan anses vara tillfredsställande (62,5 %) var svaren till stor del ofullständiga och har inte kunnat användas i sin helhet i detta diskussionsunderlag.

I denna undersökning har begreppen tillnyktringstjänst och tillfällig inkvartering för personer som använder rusmedel använts. En av anledningarna till att begreppet tillnyktringstjänst (selviämispalvelut på finska) användes var att det inte endast betonar hälso- och sjukvårdskompetens utan även ett socialt arbetssätt. Begreppet tillnyktringstjänst är ett slags paraplybegrepp och omfattar även tillnyktringsvård inom hälso- och sjukvården. Beträffande tillfälligt boende för personer som använder rusmedel beslöt man att använda begreppet tillfällig inkvartering (tilapäinen majoitus på finska). Av intervjumaterialet framgick att tillfälligt boende, såsom det definieras i 21 § i socialvårdslagen, ofta innebär kontinuerligt och mycket långvarigt boende. Med begreppet tillfällig inkvartering vill man betona att det handlar om tillfällig och kortvarig inkvartering som erbjuds i akuta situationer, alltså inget egentligt boende. Behovet av tillfällig inkvartering kan också uppstå till exempel på grund av spelberoende, även om rusmedelsanvändning ofta också är en faktor.

I undersökningen har man relativt tillförlitligt kunnat uppskatta att det vid årsskiftet 2022/2023 i Finland fanns tillnyktringstjänster i 12 välfärdsområden och tillfällig inkvartering för personer som använder rusmedel i 14 välfärdsområden. Den regionala tillgången till tjänster varierar. Det skulle dock vara viktigt att dessa tjänster finns tillgängliga i alla välfärdsområden som en del av helheten av missbrukar- och beroendetjänster. Detta är viktigt också med tanke på klienternas likabehandling.

I kostnadskalkylen antogs att varje välfärdsområde skulle ha en enhet som tillhandahåller tillnyktringstjänster och en enhet för tillfällig inkvartering. Den nationella kostnaden för tillnyktringstjänsterna uppskattades till 8–10 miljoner euro och kostnaden för tillfällig inkvartering för personer som använder rusmedel uppskattades till 19–27 miljoner euro.

Rusmedelsfenomenet har blivit mer komplext, vilket återspeglas i klienternas mer komplicerade situationer. Samtidig användning av olika rusmedel och samtidiga problem med psykisk ohälsa och missbruk innebär nya utmaningar för dessa tjänster som erbjuds i sista hand. Klienterna är yngre än tidigare, men även äldre personer som använder rusmedel har behov av dessa tjänster.

I bedömningen av den aktuella situationen för tillnyktringsservicen och den tillfälliga inkvarteringen för personer som använder rusmedel framkom det också tydligt att ordnandet av tjänsterna förutsätter ett sektorsövergripande samarbete, för vilket det krävs regionala strukturer. Hur tjänsterna används och fungerar samt

huruvida de är ändamålsenliga påverkas av effektiviteten i det sektorsövergripande samarbetet mellan områdets missbrukar- och beroendetjänster och av tillgången till bostäder, boenderelaterade tjänster samt mentalvårds-, missbrukar- och beroendetjänster. Tjänsterna behöver vara tätt förbundna med andra helheter av missbrukar- och beroendevården samt med socialvårdens missbrukar- och beroendearbete för att de ska kunna tillgodose behoven. Utöver detta bör uppmärksamhet ägnas åt att öka klienternas förtroende för tjänsterna och för samhället i allmänhet.

Denna undersökning belyste också olika hinder för användningen av tjänsterna. Till exempel kan användningen av tjänsterna försvåras av långa avstånd, begränsade öppettider samt åldersgränser. Dessa hinder bör hanteras lokalt och olika lösningar utvecklas för att underlätta tillgången till tjänsterna.

Det nationella informationsunderlaget om tjänster som erbjuds personer som använder rusmedel i sista hand är mycket bristfälligt i Finland. Man bör fästa större uppmärksamhet vid att förbättra informationsunderlaget och åtminstone få fram uppgifter om antalet enheter, antalet klienter och antalet övernattningar samt om kostnaderna. Utan denna information är det mycket utmanande att bedöma hur utbudet av dessa tjänster kommer att utvecklas i framtiden.

Nyckelord: tillnyktringstjänst, tillnyktringsvård, tillfälligt boende, skyddshärbärge, tillfällig inkvartering

Abstract

Kristiina Kuussaari, Minna Kesänen, Maria Heiskanen, Marke Jääskeläinen, Niko Nesterinen. Sobering-up services and temporary accommodation for adults with substance use problems in Finland 2022. Concepts, current status and costs. Finnish institute for health and welfare (THL). Discussion Paper 8/2024. 82 pages. Helsinki, Finland 2024. ISBN 978-952-408-262-4 (online publication)

Sobering-up services and temporary accommodation services for people who use substances are an important part of the service range for the most vulnerable substance users. However, relatively little is known about these services. The aim of this report was to increase understanding of sobering-up services and temporary accommodation for people who use substances. Three objectives were set for the report. First, the aim was to increase understanding of the concepts related to these services. Second, the intention was to obtain a more accurate picture of the current state of the services, and third, the costs of these services were assessed if the services were available in all wellbeing services counties.

The data collection was carried out at the turn of the year 2022–2023. Data was collected using focus group interviews and a Webropol survey. The focus group interviews were conducted so that the representatives of the sobering-up services and temporary accommodation for people who use substances were interviewed separately. The representatives of the police and the National Police Board were also interviewed. A total of 12 interviews were conducted in late 2022, and 42 interviewees from 38 different organisations participated in them. The Webropol survey was carried out in January 2023. The survey aimed to obtain more detailed information on service use, clients and costs. The survey was targeted at the same people who had been previously interviewed. However, the survey was not sent to the representatives of the police or the National Police Board. The survey was sent to 32 units and replies were received from 20 units. Although the response rate can be considered reasonable (62.5%), the responses were largely incomplete and could not be fully utilised in this working paper.

The concepts of sobering-up service and temporary accommodation for people who use substances are used in this report. The reasons for selecting the concept of sobering-up service included its emphasis on both health care competence and a social welfare approach. The concept of the sobering-up service is a kind of umbrella term, and it also includes the sobering-up treatment provided in health care. Meanwhile, a decision was made to refer to the temporary housing of persons with substance use problems with the concept of temporary accommodation. The interview data revealed that, according to section 21 of the Social Welfare Act, temporary housing is often continuous and can be very long-term. The concept of temporary accommodation aims to emphasise the fact that this is a temporary and short-term form of accommodation that responds to an acute situation, not actual housing. A person may also need temporary accommodation due to reasons such as gambling addiction, although the situation often also involves problematic substance use.

The report could relatively reliably conclude that, at the turn of the year 2022–2023, there were sobering-up services in 12 wellbeing services counties and temporary accommodation for people who use substances in 14 wellbeing services counties in Finland. The regional availability of the services varies. Despite this, it would be important for these services to be available in all wellbeing services counties as a part of substance use and addiction services as a whole. This is also important for the equality of clients.

The cost calculation assumed that each wellbeing services county would have one unit offering sobering-up services and one unit for temporary accommodation. The national costs of the sobering-up services were estimated to be EUR 8–10 million, and the costs of temporary accommodation for people who use substances were estimated to be EUR 19–27 million.

The increasing complexity of the phenomenon of substance use is reflected in the clients' increasingly difficult situations. The simultaneous use of different intoxicants and simultaneous mental health and substance use problems challenge these last-resort services in a new way. While the clients are younger than before, older substance users also need these services.

The assessment of the current state of the sobering-up services and temporary accommodation for people who use substances also strongly revealed that the organisation of services requires multidisciplinary cooperation which needs to be supported by regional structures. The use, functionality and appropriateness of the

services depend on the functionality of multidisciplinary cooperation in the region's substance use and addiction services and the availability of housing and housing services as well as mental health, substance use and addiction services. The services must be closely linked to substance use and addiction care and social welfare services' substance use and addiction work to ensure the necessary services. Attention should also be paid to increasing trust in services and society in general among the clients.

This report also highlighted various obstacles to the use of services. For instance, long distances, restricted opening hours and age limits are obstacles that may make it more difficult for people to use services. Such obstacles should be solved locally and different solutions should be developed to provide easier access to services.

Finland has a very poor national knowledge base for the last-resort services available for people who use substances. Indeed, more attention should be paid to improving the knowledge base, and data should be obtained at least on the numbers of units, clients and overnight stays as well as costs. Without such a knowledge base, it is extremely challenging to assess how the provision of these services will develop in the future.

Keywords: sobering-up service, sobering-up treatment, temporary housing, drop-in shelters, temporary accommodation.

Sisällys

Lukijalle.....	2
Tiivistelmä.....	3
Sammandrag.....	5
Abstract.....	7
Sisällys.....	9
Johdanto.....	10
Selvityksen toteuttaminen.....	12
Aineistot.....	12
Fokusryhmähaastattelut.....	12
Kyselyaineisto.....	13
Muut tietolähteet.....	14
Menetelmät.....	14
Selviämispalvelut.....	16
Selviämispalveluja koskeva lainsäädäntö ja kyselyyn vastanneiden näkemyksiä lainsäädännön kehittämistarpeista.....	17
Selviämispalvelujen nykytila.....	18
Selviämispalvelujen arvioidut kustannukset.....	20
Selviämispalvelujen asiakkuudet, palvelun tarpeet ja niiden arviointi.....	22
Selviämispalvelun järjestämisen tapoja.....	26
Selviämispalvelu osana palvelujen kokonaisuutta ja alueellista yhteistyötä.....	28
Päihteitä käyttävien tilapäismajoitus.....	31
Päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta koskeva lainsäädäntö ja kyselyyn vastanneiden näkemyksiä lainsäädännön kehittämistarpeista.....	33
Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen nykytila.....	33
Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen arvioidut kustannukset.....	35
Päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen asiakkuudet, palvelun tarpeet ja niiden arviointi.....	37
Päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen järjestämisen tapoja.....	41
Päihteitä käyttävien tilapäismajoitus osana palvelujen kokonaisuutta ja alueellista yhteistyötä.....	43
Lopuksi.....	46
Selvityksen tietolähteiden rajoitteet ja vahvuudet.....	50
Lähteet.....	52
Liitteet.....	54

Johdanto

Selviämispalvelut ja päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen palvelut ovat tärkeä osa kaikista heikoimmassa asemassa olevien päihteiden käyttäjien palvelujen valikoimaa. Näistä palveluista tiedetään kuitenkin suhteellisen vähän. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen keväällä 2022 toteuttamassa päihde- ja riippuvuuspalvelujen kuntakyselyssä kunnilta ja alueilta kysyttiin selviämishoidon, ensisuojiin ja asumispäivystyksen saatavuudesta. Selviämishoitoa oli saatavilla noin 60 prosentissa kunnista, ensisuojiatyyppistä palvelua oli saatavilla noin joka neljännessä kunnassa ja asumispäivystyksiä oli joka viidennessä kunnassa. Kun näiden palvelujen saatavuutta tarkasteltiin yhteistyöalueittain, havaittiin suurta variaatiota. Selviämishoitoa oli tarjolla 86 prosentissa Länsi-Suomen yhteistyöalueen kunnista ja 46 prosentissa Etelä-Suomen yhteistyöalueen kunnista. Palveluja oli enemmän tarjolla suurissa yli 50 000 asukkaana kunnissa. Kunnan koko tuli esiin etenkin asumispäivystyksen ja ensisuojiin kohdalla. Sekä selviämishoito, ensisuojiat että asumispäivystykset olivat pääsääntöisesti julkisen sektorin (kunta, sairaanhoitopiiri, yhteistoiminta-alue, sote-alue, kuntayhtymä) tuottamaa toimintaa. (Heiskanen ym. 2023.)

Selviämispalveluista ja päihteitä käyttävien tilapäisestä majoituksesta on kerätty säännöllisesti tietoja kuusikkokuntien (Espoo, Helsinki, Oulu, Tampere, Turku, Vantaa) raportoinnin yhteydessä (Kuusikko 2022; Kuusikko 2021; Kuusikko 2020; Kuusikko 2019). Tämä raportointi jättää kuitenkin suuren osan Suomea katveeseen, eikä luotettavaa tietoa ole ollut kansallisesti saatavilla siitä, kuinka paljon näitä yksiköitä on, ja minkälaisia nämä palvelut ovat kuuden suurimman kunnan ulkopuolella. Myös kuusikkokuntien raportointi on tullut tiensä päähän hyvinvointialueille siirryttäessä.

Selviämishoitoon ja selviämispalveluihin liittyen on tehty joitain ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä. Jormanainen (2022) on pohtinut työssään selviämisasemahoidon vaikuttavuutta asiakkaiden näkökulmasta. Selviämishoitoasemalta haettiin apua fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin syihin. Hoidon hyötyjä olivat verstaistuen saaminen, säännölliseen päivärytmiin pääseminen, vieroitusoireiden helpottuminen sekä ammattilaisten kanssa käyty keskustelut. Iisakka ja Kokko (2021) ovat puolestaan tarkastelleet selviämisasemaa osana päihdepalvelujärjestelmää. He päätyivät johtopäätökseen, että selviämisasemien perustehtävänä on turvallisen selviämisen mahdollistaminen. He nostavat kuitenkin esiin, että selviämisasemilla on myös mahdollisuus ohjata asiakkaita jatkohoitoon. Selviämisasemien toimintaa pidetään tärkeänä, koska ne vähentävät päivystyksille ja poliisille aiheutuvaa työtä. Myös päihtymystilaan liittyvien putkassa tapahtuvien kuolemien¹ ehkäisyssä selviämisasemilla katsotaan olevan tärkeä rooli.

Ensisuojiin tai muuhun päihteiden käyttäjien tilapäiseen asumiseen liittyvä tutkimus linkittyy tiiviisti asunnottomuuden kysymyksiin. Esimerkiksi Stenius-Ayoade kollegoineen (2018) nostaa esiin ensisuojiissa yöpyvien asunnottomien henkilöiden haavoittuvaisuuden. Heillä on paljon somaattisia ja psyykkisiä sairauksia, päihteiden käyttöön liittyviä ongelmia sekä heikentynyt kyky omasta terveydestä ja turvallisuudesta huolehtimiseen. Usein he ovat jääneet myös sosiaalisten tukiverkoston ulkopuolelle. Ilman vakinaista asuntoa olevien kuolleisuus on jopa viisinkertainen verrokkiväestöön verrattuna. He kuluttavat myös paljon sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja; etenkin erikoissairaanhoidon ja päivystysten osalta asunnottomien henkilöiden palvelujen käytön on havaittu lisääntyneen. Stenius-Ayoade ja kumppanit (2018) nostavat esiin myös kysymyksen siitä, mihin asunnoton sairaalahoidossa ollut potilas kotiutetaan. Ensisuojiat eivät välttämättä ole parhaita mahdollisia toipumisympäristöjä, koska toipuminen saattaa usein edellyttää päihdeettömyyttä, eivätkä ensisuojiat tällaista ympäristöä tarjoa. He peräänkuuluttavatkin asunnottomille riittäviä sairaalahoidon jälkeen tarjottavia asumis- ja terveystalvuuksia, joiden avulla voitaisiin antaa mahdollisuus terveydentilan kohentamiseen, vähentää ennen aikaisia kuolemia sekä myös hillitä erityisesti erikoissairaanhoidon kustannuksia.

¹ Poliisin on ilmoitettava syyttäjälle kuolemasta, ”joka on tapahtunut henkilön ollessa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 1 luvun 2 §:n 6 kohdassa tarkoitetussa säilytystilassa tai muuten poliisin valvonnassa vapautensa menettäneenä. Säilytystila on määritelty poliisin hallinnoimaksi tilaksi, jota käytetään poliisin säilyttämien vapautensa menettäneiden säilytykseen.” (EOAK/4103/2016.)

Lindeman (2018) on ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään selvittänyt asunnottomuutta ensisuojan asiakkaan näkökulmasta. Apua ja tukea koetaan tarvittavan erityisesti elämän hallintaan (ml. esim. raha-asiat), yleiseen huolenpitoon, hallittuun alkoholin käyttöön, raittiuteen, lääkehoitoihin ja turvallisuuteen liittyvissä asioissa. Ammattilaisten tuki ja vertaisten tarjoama tuki nousivat esiin myös tässä selvityksessä.

Tämän selvityksen tavoitteena oli lisätä ymmärrystä selviämispalveluista ja päihteitä käyttävien tilapäisestä majoituksesta. Selvitykselle asetettiin kolme tavoitetta. Ensinnäkin haluttiin lisätä ymmärrystä näihin palveluihin liittyvistä käsitteistä. Toiseksi haluttiin saada aikaisempaa täsmällisempi kuva palvelujen nykytilanteesta ja kolmanneksi arvioitiin näiden palvelujen kustannuksia, jos niitä olisi saatavilla kaikilla hyvinvointialueilla. Kolmen päätavoitteen lisäksi selvityksessä pyrittiin hahmottamaan niitä tietoaukkoja, joita näiden palvelujen seuraamisessa ja arvioinnissa mahdollisesti on. Jo etukäteen oli tiedossa, että olemassa olevassa tietopohjassa on kehittämistä.

Selvityksen tiedonkeruu toteutettiin vuodenvaihteessa 2022–2023 ryhmähaastatteluilla ja Webropol-ky-selyllä. Tiedonkeruu ajoittui haastavaan ajankohtaan, kun sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisvastuu siirtyi kunnilta hyvinvointialueille. Tässä työpaperissa raportoidaan tiedonkeruun tulokset. Raportin alussa kerrotaan aineistonkeruusta ja aineiston analyyseissa käytetyistä menetelmistä. Tämän jälkeen tutkimuksen tulokset raportoidaan kahdessa laajemmassa kokonaisuudessa, joista ensimmäisessä käsitellään selviämispalveluja ja toisessa päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta. Tulokset rakentuvat tämän tutkimuksen tavoitteista, eli käsitteisiin liittyvistä pohdinnoista, palvelujen nykytilan arvioinnista sekä kustannusten arvioinnista.

Selvityksen toteuttaminen

Tämä selvitys toteutettiin sosiaali- ja terveysministeriön toimeksiannota. Toimeksiannon tavoitteena oli lisätä ymmärrystä selviämispalvelujen ja päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen palvelujen järjestämisen tilanteesta kunnissa ja hyvinvointialueilla. Selvityksessä vastataan seuraaviin kysymyksiin: 1) Minkälaisia käsitteitä näistä palveluista käytetään? 2) Kuinka paljon näitä palveluita on saatavilla hyvinvointialueilla ja minkälaisia kustannuksia niistä aiheutuisi, jos niitä järjestettäisiin kaikilla hyvinvointialueilla? 3) Minkälaisia palvelutarpeita asiakkailta on ja miten palvelut on järjestetty?

Aineistot

Fokusryhmähaastattelut

Selviämispalvelujen ja päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen nykytilaa, järjestämisen tapaa ja kustannuksia selvitettiin fokusryhmähaastattelujen avulla. Fokusryhmähaastattelu on ryhmäkeskustelu, jota vetää yksi tai useampi haastattelija. Keskustelua ohjaa kysymysrunko ja keskustelun tavoitteena on erilaisten näkökulmien esille tuominen. Haastattelujen osallistujamäärät vaihtelevat ja haastattelut tallennetaan sekä litteroidaan. Haastattelut tuottavat laadullista aineistoa, jota analysoidaan sopivilla tutkimusmenetelmillä. (Mäntyranta & Kaila 2008.) Tässä selvityksessä päädyttiin keräämään tietoa fokusryhmähaastatteluilla, koska menetelmän avulla oli mahdollista kerätä tietoa suhteellisen nopealla aikataululla useilta eri henkilöiltä. Lisäksi fokusryhmähaastattelu mahdollisti erilaisten näkökulmien esiin nostamisen selviämispalveluista ja päihteiden käyttäjien tilapäisestä asumisesta.

Lähtökohtana haastateltavien etsimisessä oli THL:n keväällä 2022 toteuttama päihde- ja riippuvuuspalvelujen kuntakysely (Heiskanen ym. 2023), jonka perusteella lähestyttiin niitä Manner-Suomen kuntia tai alueita, jotka olivat ilmoittaneet alueellaan toimivan kiinnostuksen kohteena olevia palveluja. Näiden tietojen sekä internethakujen avulla paikannettiin eri alueilla järjestettäviä palveluja ja niiden parissa työskenteleviä henkilöitä. Haastatteluihin otettiin mukaan henkilöiltä myös niiltä alueilta, joilla tutkimuksen kohteena olleita palveluja ei ollut saatavilla. Näin saatiin lisättyä ymmärrystä siitä, miksi alueella ei palveluja ollut ja koettaisiinko sellaisia tarpeelliseksi. Kutsu fokusryhmähaastatteluun toimitettiin haastateltaville sähköpostitse. Haastatteluun kutsuttuja asiantuntijoita ohjeistettiin välittämään haastattelukutsua eteenpäin toiselle saman palvelun parissa työskentelevälle henkilölle, mikäli he kokivat tämän olevan soveltuvampi osallistumaan haastatteluun. Aineistonkeruun lähtökohtana oli löytää henkilöitä, joilla on työn kautta saatua kokemusta tutkimuksen kohteena olleiden palvelujen toiminnasta tai tarpeesta.

Haastattelut toteutettiin kolmenlaisissa fokusryhmissä sen perusteella, missä palvelussa haastateltavat työskentelivät. Selviämispalveluissa työskenteleviä, tilapäismajoituksen parissa työskenteleviä ja poliisissa työskenteleviä haastateltiin kaikkia omissa ryhmissään. Jako eri ryhmiin mahdollisti haastatteluissa palvelujen tarkemman käsittelyn ja selkeämmän kokonaisuuden muodostamisen. Kaikille ryhmille oli käytössä omat teemahaastattelurungot (Liite 1, Liite 2 ja Liite 3). Yksi haastattelu toteutettiin yksilöhaastatteluna aikatauluhaasteiden vuoksi. Alun perin ajatuksena oli haastatella vain selviämispalveluissa sekä tilapäisessä majoituksessa työskenteleviä, mutta ensimmäisissä haastatteluissa nousi esiin, että myös poliisin edustajia olisi syytä haastatella. Poliisi on keskeinen yhteistyötaho sekä selviämispalvelujen että tilapäisen majoituksen toiminnassa. Aineistonkeruussa poliisia lähestyttiin niillä alueilla, joilta oli edustajia myös muissa haastatteluissa. Poliisin haastateltavia saatiin mukaan viideltä poliisilaitokselta ja myös Poliisihallituksen edustaja osallistui haastatteluihin.

Fokusryhmähaastattelut toteutettiin 1.12.2022 - 10.1.2023 välisenä aikana. Haastatteluja tehtiin 12 kappaletta ja niihin osallistui 42 haastateltavaa 17 hyvinvointialueelta. Kolmessa selviämispalvelujen haastattelussa ja yhdessä poliisin haastattelussa samaan haastatteluun osallistui yhtä aikaa kaksi edustajaa samasta organisaatiosta tai yksiköstä. Haastatteluissa oli mukana edustajia 38 eri yksiköstä ja organisaatiosta (Taulukko 1).

Taulukko 1. Fokusryhmähaastattelujen määrä eri palveluissa, haastateltujen määrä ja yksiköiden ja organisaatioiden määrä

Palvelu	Fokusryhmien määrä	Haastateltujen määrä	Eri yksiköt/organisaatiot
Selviämispalvelut	5	22	19
Tilapäismajoitus/Ensisuoja	4	13	13
Poliisi	3	7	6
Yhteensä	12	42	38

Haastattelut toteutettiin Microsoft Teamsilla. Fokusryhmiin osallistuneiden määrä vaihteli 2–8 haastateltavan välillä, ja yksi haastattelu toteutettiin yksilöhaastatteluna. Haastattelijoita oli kahta haastattelua lukuun ottamatta kaksi henkilöä kussakin fokusryhmähaastattelussa. Haastattelijoina toimi neljä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen asiantuntijaa, jotka vaihtelivat haastatteluissa. Haastatteluparin kesken roolit jaettiin siten, että toinen haastattelijoista toimi ”päähaastattelijana” ja vastasi haastattelurungon ydinteemojen läpikäymisestä. Toinen haastattelijana seurasi keskustelua, kysyi tarkentavia kysymyksiä sekä teki muistiinpanoja haastattelujen kulusta. Haastattelut olivat keskimäärin reilun tunnin (39 min–87 min) mittaisia. Toteutetut haastattelut äänitettiin ja äänitteet toimitettiin litteroitavaksi THL:n ulkopuoliseen litterointipalveluun. Litterointi toteutettiin sanan tarkkuudella ja litteroitua materiaalia kertyi 195 sivua. Haastatteluihin osallistuneet selviämispalvelujen työntekijät työskentelivät esimerkiksi palveluesimiehinä, sairaanhoitajina, palvelupäälliköinä, päihdehoitajina, vastuualuejohtajina, osastonhoitajina tai mielenterveys- ja päihdepalvelujen päälliköinä. Päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen haastatteluihin osallistuneet olivat esimerkiksi palveluesimiehiä tai -päälliköitä, vastaavia ohjaajia, yksikön päälliköitä, tulosaluejohtajia tai asumispalvelupäälliköitä. Poliisista taas haastatteluun osallistui esimerkiksi ylikomisario, apulaispoliisipäällikkö ja sosiaalityöntekijä. Haastateltavat edustivat siis eri hallinnon tasoja, ja kaikilla oli työn kautta kokemusta tutkimuksen kohteena olleiden palvelujen järjestämisestä.

Osallistujille lähetettiin ennen haastattelua sähköpostilla tiedote tutkimuksesta, jossa kerrottiin hankkeen taustasta, tarkoituksesta, toteutuksesta, tietosuojasta ja tietojen säilytyksestä (Liite 4). Haastattelujen aluksi kerrottiin lyhyesti osallistujille hankkeen tarkoituksesta ja haastattelun kulusta. Osallistujille kerrottiin etukäteen tiedotteessa ja haastattelun aluksi, että osallistuminen on vapaaehtoista ja että osallistumisen voi keskeyttää milloin tahansa ilman syytä. Pyysimme haastateltavia pitämään kamerat päällä Teams-haastatteluissa, mutta se ei ollut pakollista. Kamerakuva ei taltioitu. Haastattelujen ääni tallennettiin kahdella erillisellä ääninauhurilla. Teams-sovelluksen tallennustoimintoa ei hyödynnetty, eikä haastattelumateriaalia tallennettu pilvipalvelimiin. Äänitiedostot siirrettiin litterointitoimistolle heidän portaalinsa kautta. Tietoja säilytetään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen suojatulla verkkolevyllä.

Kyselyaineisto

Selvityksen toinen keskeinen tietolähde on alkuvuonna 2023 toteutettu Webropol-kysely. Kyselyssä pyrittiin saamaan haastatteluja täydentävää tietoa erityisesti palvelujen järjestämisen tavasta, henkilöstörakenteesta sekä tietoa asiakasmääristä ja toiminnan kustannuksista. Kysely valmisteltiin yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijoiden kanssa. Selviämispalveluille ja tilapäismajoituksen toimijoille tehtiin omat kyselynsä. Kyselyn runko oli molemmissa lomakkeissa sama, mutta ohjeistuksessa, kysymysten muotoilussa sekä yksittäisissä kysymyksissä oli joitain eroja. Kahteen erilliseen kyselyyn päädyttiin vastaamisen selkeyttämisen sekä palveluiden eroavaisuuksien vuoksi. (Liite 5 ja Liite 6)

Kysely toteutettiin 17.1.-7.2.2023 ja siihen pyydettiin vastauksia niistä selviämispalveluja ja tilapäistä majoitusta tarjoavista yksiköistä ja organisaatioista, jotka olivat osallistuneet haastatteluihin. Kysely toimitettiin vastaajille sähköpostitse. Kyselyn ohjeistuksessa vastaajille annettiin mahdollisuus ohjata kysely vastattavaksi omassa palvelussaan eteenpäin, mikäli he kokivat toisen henkilön olevan soveltuvampi vastaamaan. Kyselyyn vastaamisessa oli mahdollista tehdä yhteistyötä oman palvelun sisällä. Jokaisesta yksiköstä

tai organisaatiosta oli kuitenkin mahdollista vastata kyselyyn vain kerran. Selvityksen yhteydessä toteutettujen fokusryhmäkyselyiden vastaajamäärät ja vastausprosentit jakautuivat Taulukon 2 mukaisesti.

Taulukko 2. Webropol-kyselyn vastausaktiivisuus selviämispalveluissa ja päihteiden käyttäjien tilapäismajoituksessa

Palvelu	Webropol-kysely toimitettu	Vastaus palautettu	Vastausprosentti
Selviämispalvelut	19	13	68,4 %
Tilapäismajoitus	13	7	53,8 %
Yhteensä	32	20	62,5 %

Vastausprosenttia voidaan etenkin selviämispalvelujen osalta pitää kohtuullisena. Tilapäismajoituksen osalta vastausprosentti on huomattavasti alhaisempi. Aineiston tarkemmassa läpikäymisessä selvisi kuitenkin, että erityisesti asiakasmääriä ja kustannuksia koskevien kysymysten osalta tieto oli varsin aukkoista. Näiden tietojen osalta emme siis pystyneet hyödyntämään aineistoa toivotulla tavalla. Tässä raportissa kyselyn tietoja on hyödynnetty muun muassa henkilöstömäärien ja -rakenteen osalta sekä nykyistä lainsäädäntöä koskevien kysymysten osalta.

Muut tietolähteet

Selvitykseen kerätyn primääriaineiston lisäksi selvityksessä tärkeässä roolissa olivat tilasto- ja indikaattori-pankki Sotkanet.fi:n soveltuvat tilastoaineistot, päihde- ja riippuvuuspalveluiden kuntakysely (Heiskanen ym. 2023) sekä kuusikkotyöryhmän raportit Kuuden suurimman kaupungin päihde- ja mielenterveyspalvelut ja kustannukset vuosilta 2018-2021.

Menetelmät

Tässä selvityksessä on käytetty useita eri aineistoja, joita on analysoitu erikseen. Ymmärrys alkuperäisistä tutkimuskysymyksistä on kumuloitunut vähitellen eri aineistojen ja tietolähteiden kautta.

Haastatteluaineistojen analysoinnissa hyödynnettiin laadullisen sisällönanalyysin välineitä, eli teemoittelua ja aineiston pilkkomista osiin (Tuomi & Sarajärvi 2018). Analyysin aluksi hahmoteltiin neljä temaattista kokonaisuutta, joita eri kirjoittajat tarkastelivat aineistossa: palvelun tai yksikön rakenne, palvelun tai yksikön sijoittuminen alueen palvelukokonaisuuteen, palvelun järjestämismalli sekä asiakkuudet. Aineistosta etsittiin näihin teemoihin liittyviä kuvauksia ja teemoja, joita kerättiin yhteen ja tyypiteltiin kokonaisuuksiksi. Tuloksissa esitetään haastatteluaineistoissa toistuvia teemoja esimerkiksi asiakkaiden tai nykytilan kuvauksen osalta, ja toisaalta kootaan yhteen erilaisia tapoja järjestää nämä palvelut, ja esitetään alueellisia esimerkkejä.

Tässä työpaperissa käytetään haastattelujen sitaatteja kuvaamaan kulloinkin käsiteltävää ilmiötä. Sitaatit anonymisoitiin siten, että niistä poistettiin henkilöiden ja palvelun tuottajien nimet sekä paikkakuntiin tai alueisiin liittyvät ilmaisut. Sitaateista on myös joiltain osin muokattu puhekielisiä ilmaisuja silloin, kun puhekieli voi auki kirjoitettuna antaa vaikutelman leimaavasta tai toiseuttavasta kielenkäytöstä haavoittuvan ryhmän kohdalla, vaikka puhuja ei tilanteessa ole sitä niin tarkoittanut (esim. ”niillä” korvattu ”heillä”). Myös murreilmaisuja on muokattu yleiskielisemmiksi, jotta puhujan alue ei ole tunnistettavissa. Sitaatin jälkeen olevassa lyhenteessä kerrotaan, mistä haastattelusta sitaatti on peräisin. Haastattelut on koodattu niin, että selviämispalveluja koskevien haastattelulainauksen yhteydessä käytetään lyhennettä SP, ja tämän jälkeen ilmoitetaan haastattelun numero. Tilapäisen majoituksen haastatteluista käytetään lyhennettä TPM ja poliisien ja poliisihallituksen haastatteluista PO ja POH.

Kyselyaineiston avoimet kysymykset analysoitiin yhdessä haastatteluaineistojen kanssa, ja tulokset yhdistettiin niihin. Kyselyssä oli myös joitain avoimia kysymyksiä, joita ei ole käsitelty haastatteluissa. Koska vastauksia oli vähän, on näitä vastauksia analysoitu laadullisin menetelmin sisällönanalyysia käyttäen. Kyselyn numeeristen kysymysten vastauksia hyödynnettiin yksiköiden rakenteen kuvaamisessa, ja niistä esitettiin lukumäärätietoja.

Kustannuslaskelmissa käytetyt menetelmät on kuvattu tarkemmin liitteessä 7.

Selviämispalvelut

Selviämispalveluja koskeva käsitteistö on kirjavaa, ja samasta tai ainakin keskenään hyvin samantyyppisestä palvelusta käytetään erilaisia termejä. Esimerkiksi **selviämisasema** (englanninkielinen kirjallisuus: sobering center) ja **selviämisyksikkö** ovat Suomessa usein käytettyjä käsitteitä. Nämä käsitteet viittaavat kuitenkin ennemminkin fyysiseen paikkaan kuin varsinaisen palvelun sisältöön. Lisäksi käytetään **selviämishoidon** käsitettä, joka puolestaan viittaa palvelun sisältöön, ja jossa korostuu hoidollisuus ja näin ollen terveydenhuollon osaamisen vaade.

Kuusikko-työryhmän päihde- ja mielenterveyspalveluja (Kuusikko 2022) käsittelevässä raportissa käytetään **selviämishoitoaseman** käsitettä. Rakenteellisesti se on sijoitettu muiden päihdehuollon avopalvelujen alle ja määritelmä on seuraava: ”Selviämishoitoasemalla hoidetaan asiakkaita, jotka tarvitsevat päihtymyksen vuoksi lyhytaikaista sairaanhoidollista seurantaa. Asiakkaat tulevat selviämishoitoasemalle sairaankuljetuksen tai poliisin kautta tai muista hoitoyksiköistä. Selviämishoitoasemalta asiakkaita ohjataan tarvittaessa jatkohoitoon, esimerkiksi katkaisu- ja vieroitushoitoon, psykiatriseen hoitoon tai tarvittaviin sosiaalipalveluihin.” Määrittelyssä korostuu henkilön päihtymyksen seuranta, jossa tarvitaan erityisesti terveydenhuollon osaamista. Lisäksi määrittelyssä tulee esiin palvelun tiivis kytkös muuhun sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän toimintaan ja se, että asiakkaita pyritään ohjaamaan eteenpäin palveluissa.

Tätä selvitystä varten kerättyssä haastatteluaineistossa selviämispalveluja koskevaa käsitteellistä pohdintaa pidettiin tärkeänä, jotta saataisiin muodostettua yhteinen ymmärrys siitä, mitä palvelulla ylipäätään tarkoitetaan. Selviämishoidon käsitettä pidettiin haastatteluissa toimivana, koska siinä korostuu terveydenhuollon osaaminen tilanteessa, jossa päihteitä käyttäneen henkilön terveys saattaa olla uhattuna. Seuraava sitaatti kuvaa ja perustelee selviämishoito käsitteen käyttöä.

”Aattelen, et on tärkeä näillä termeillä toki erottaa, ja ehkä ne saattaa mennä sekasin (...) on tätä selviämispalvelua, joka sitte ehkä ei... siihen ei liity, niinku, ei tarvita semmosta isompaa terveydenhuollon osaamista, mut niinku mä oon täs korostanu, niin meillä (...) erityisesti tää somaattinen ihan todella, sen somatiikan tilan seuranta on siinä keskiössä, niinkun sen tilanteen hallinnan takia.” (SP4)

Tässä selvityksessä käytetään ensisijaisesti selviämispalvelujen käsitettä. Se on eräänlainen kattokäsite, joka pitää sisällään myös selviämishoidon, jota saatetaan käyttää palvelujärjestelmässä sekä terveydenhuollon päivystyksessä tapahtuvasta hoidosta että selviämispalveluissa tapahtuvasta terveydentilan seurannasta. Selviämispalvelu-käsitteen käyttäminen sisältää myös mahdollisuuden sosiaalihuollollisen tuen ja -ohjauksen toteuttamisen yksiköissä.

Selviämispalvelut ovat yli 18-vuotiaille tarkoitettuja palveluja, joissa terveydenhuollon ammattilaiset huolehtivat ihmisen turvallisuudesta, terveydestä ja hyvinvoinnista, silloin kun hänen kykynsä huolehtia itsestään päihtymyksen vuoksi on alentunut. Palvelu tarjoaa päihtyneelle henkilölle mahdollisuuden selvittää turvallisesti tilanteessa, jossa hänen terveydentilansa ei edellytä seurantaa tai hoitoa sairaalan päivystyksessä ja päihtymykseen ei liity aggressiivista tai väkivaltaista käytöstä. Palvelu vastaa yksittäiseen ja akuuttiin päihteiden aiheuttamaan terveydentilan seurannan ja huolenpidon tarpeeseen mutta sillä on tärkeä rooli myös niiden ihmisten tavoittamisessa ja päihdehoitoon ja päihdepalveluihin ohjauksessa, joille päihteisiin on syntynyt riippuvuus. Selviämispalvelujen asiakkaat ovat yleensä voimakkaasti päihtyneitä.

Selviämispalvelu:

- Ehkäisee päihtymyksen aiheuttamia terveyshaittoja, onnettomuuksia ja kuolemia
- Tehostaa palvelujen tarkoituksenmukaista käyttöä siten, että poliisin, ensihoidon ja päivystyksen toiminta on parhaassa mahdollisessa ja tarkoituksenmukaisessa käytössä, ja että putkassa tapahtuvat kuolemat ja tarpeettomat säilöönnotot vähenevät

- Parantaa palvelujen oikea-aikaisuutta ja jatkuvuutta ohjaamalla ja tukemalla päihdehoitoon ja muihin tarvittaviin palveluihin
- Vähentää läheisten kokemaa huolta ja hätää

Selviämispalveluja koskeva lainsäädäntö ja kyselyyn vastanneiden näkemyksiä lainsäädännön kehittämistarpeista

Nykyisessä terveydenhuollon lainsäädännössä ei mainita selviämispalvelua sellaisenaan. Valtioneuvoston asetuksessa kiireellisen hoidon perusteista ja päivystyksen erikoisalakohtaisista edellytyksistä (583/2017) todetaan, että päivystysyksikössä päihtyneen henkilön hoidon tarve on arvioitava, päihtymys ei saa estää hoidon ja seurannan järjestämistä ja päihdepalvelujen tarve on arvioitava (14§).

Asetuksen perustelumuiotissa (22.8.2017) eritellään, että vakavien päihteiden aiheuttamien tilojen hoito toteutetaan somaattisessa yksikössä ja että päivystyksen yhteydessä oleva selviämishoitoyksikkö voi rauhoittaa päivystyksen ilmapäiriä ja varmistaa hoidon toteutumista. Sen sijaan päihtyneet henkilöt, joiden tilanne ei edellytä terveydenhuollon päivystysyksikössä tapahtuvaa hoitoa, mutta tarvitaan kuitenkin terveydenhuollon ammattihenkilön seurantaa, voidaan hoitaa ns. selviämisasemilla. Tällöin päihtyneen terveydentilaa tutkitaan ja arvioidaan säännöllisesti sekä reagoidaan akuutteihin terveysongelmiin.

Vuonna 2015 aloitetun niin sanotun putkalain kokonaisuudistuksen valmistelun tavoitteena oli poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelua koskevan lainsäädännön uudistaminen ja ajantasaistaminen. Tässä yhteydessä tarkoituksena oli säätää uusi laki poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta (841/2006). Lisäksi uudistuksessa oli tarkoitus kumota päihtyneiden käsittelyä koskeva laki (461/1973) sekä muuttaa pakkokeinolakia ja henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia. Uudistuksessa oli tarkoitus täsmentää myös selviämishoidon järjestämisvastuuta koskevaa sääntelyä. Hallituksen esityksen luonnos eduskunnalle laiksi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi oli lausuntokierroksella keväällä 2021. (Putkalain kokonaisuudistus; Luonnos uudeksi putkalaiksi etenee lausuntokierrokselle.)

Lausuntopalautteessa uudistusta pidettiin tärkeänä ja perusteltuna, mutta palautteessa esitettiin myös runsaasti täsmennysehdotuksia lakiluonnokseen. Palautteissa nousi esiin erityisesti se, että lain valmistelua oli tehty kapea-alaisesti ja esimerkiksi terveydenhuollon palvelujärjestelmän asiantuntijuus puuttui valmistelusta kokonaan. Myös resurssikysymys nousi esiin. Poliisilaitosten osalta laissa ehdotettiin yksinvartioinnin kieltoa sekä säilytystilojen varustelua, joihin tarvittaisiin lisäresursseja. Myös terveydenhuollosta tullessa palautteessa kiinnitettiin huomioita siihen, että selviämishoidon järjestämisestä tulisi terveydenhuoltoon lisäkustannuksia sekä tilojen että henkilöstön osalta. (Sisäministeriö, lausuntoyhteenvedo 2021.) Putkalain kokonaisuudistus kariutui syksyllä 2022 siihen, että uudistuksen vaatimaa rahoitusta ei saatu järjestymään (HS 8.3.2023). Petteri Orpon hallitusohjelmassa on kirjaus: ”Selvitetään ja siirretään pois poliisilta sellaiset poliisin tehtävät tai tehtäväalueet, joiden ei ole tarpeen kuulua poliisille.” (Vahva ja välittävä Suomi 2023.) Tämä kirjaus saattaa sisältää myös päihtyneiden kuljettamiseen ja säilöönnottoon liittyviä kysymyksiä. Tähän ei ole kuitenkaan varattu erillistä rahoitusta.

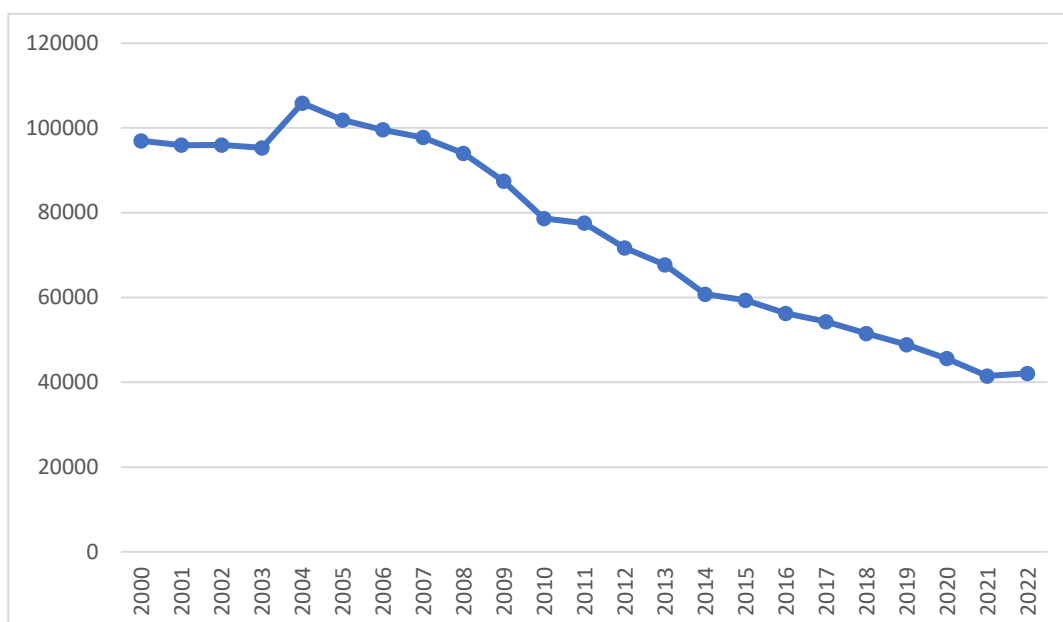
Nyt käsillä olevaa selvitystyötä varten tehdyssä Webropol-kyselyssä tiedusteltiin selviämispalveluja toteuttavien yksiköiden näkemyksiä siitä, ohjaako olemassa oleva lainsäädäntö vastaajan mielestä riittävällä tavalla toteutettavaa palvelua (liite 5, kysymys 10). Kysymykseen saatiin 12 (N=19) vastausta. Vastanneista viisi oli sitä mieltä, että lainsäädäntö ohjaa palvelua riittävästi, kun taas seitsemän vastaajan mielestä näin ei ollut. Vastaaajilta kysyttiin myös ”Mihin suuntaan olemassa olevaa lainsäädäntöä tulisi kehittää?” Vastauksia saatiin jälkimmäiseen kysymykseen etenkin niiltä vastaajilta, jotka suhtautuivat kriittisesti nykyisen lainsäädännön mahdollisuuksiin selviämispalvelujen toiminnan ohjaamisessa. Vastauksissa nousi esiin muun muassa se, että lainsäädäntöä selkiyttämällä palvelut voisivat olla yhdenvertaisemmin kansalaisten saatavilla kaikilla hyvinvointialueilla, eli palveluun pääsy saattaisi parantua. Lisäksi lainsäädännössä voitaisiin ottaa kantaa palvelun sisältöön, jotta siitä saataisiin valtakunnallisesti yhtenevämpää. Myös se, minkälaista jatkohoitoa asiakkaalle olisi mahdollista tarjota ja mikä ylipäätään on yksikön velvollisuus jatkohoitomahdollisuuksien kartoittamisessa, nousi esiin lainsäädännön kehittämistä koskevista vastauksista.

Selviämispalvelujen nykytila

Palvelujen tarve

Selviämispalvelujen tarpeen hahmottaminen kansallisella tasolla on vaikeaa. Yksi mahdollinen tapa yrittää ymmärtää tarvetta on päihtyneiden säilöönottoja koskeva tieto. Päihtyneiden säilöönnotot ovat poliisilakiperusteisia pakkokeinoja, joissa pakkokeinon kohdetta ei yleensä epäillä rikoksesta, vaan pakkokeinoa käytetään henkilön tai hänen ympäristönsä turvallisuuden varmistamiseksi. Osan päihtyneistä henkilöistä poliisi vie kotiin, ensisuojaan, asumisyksikköön, selviämisasemalle tai muualle, jossa päihtymystilaa voidaan seurata. Jos päihtyneestä henkilöstä ei pystytä muuten huolehtimaan, eikä alueella ole selviämispalvelua, hänet otetaan poliisin kiinniottiloihin. (STM, 2018.) Päihtyneiden säilöönottoa kuvaavan tiedon tulkinnaissa on syytä huomioida, että kyseinen indikaattori kertoo myös viranomaisten aktiivisuudesta ja käytössä olevista resursseista. Nämä tekijät saattavat osaltaan vaikuttaa siihen, kuinka aktiivisesti päihtyneiden säilöönottoja ylipäätään toteutetaan. Huomionarvoista on, että asiakkaat saattavat tulla selviämispalveluihin myös ensihoidon tai esimerkiksi läheistensä tuomana. Osaan selviämispalveluista asiakas voi hakeutua myös itse. Päihtyneiden säilöönottoa koskeva tieto on näin ollen ainoastaan yksi mahdollinen selviämispalvelujen tarpeesta kertova indikaattori.

Päihtyneiden säilöönottoa kuvaava indikaattoritieto kertoo poliisin toimittamien päihtyneiden henkilöiden määrän selviämisasemalle tai muuhun päihtyneille tarkoitettuun selviämisaikkaan. Tässä luvussa ei ole mukana esimerkiksi poliisin kotiin kuljettamat päihtyneet henkilöt. Kuviosta 1 nähdään, että päihtyneiden säilöönottojen määrä on vähentynyt huomattavasti 2000-luvulla. Vuonna 2022 Suomessa tehtiin 42 058 päihtyneiden säilöönottoa, kun vuonna 2000 niitä tehtiin 96 944. Trendi on ollut tasaisesti laskeva lukuun ottamatta vuosia 2003–2004, jolloin päihtyneiden säilöönnotot lisääntyivät selvästi. Tämä liittyyneen alkoholipoliitikassa tuolloin tapahtuneeseen muutokseen, jolloin alkoholin matkustajatuontikiintiöt poistettiin ja alkoholijuomien valmisteveroa alennettiin (Mäkelä & Österberg, 2016). Tiedetään, että päihtyneiden säilöönotoissa on paljon sellaisia henkilöitä, jotka otetaan kiinni toistuvasti (STM, 2018). Vuodelta 2009 on esitetty arvio, että kaikista päihtyneiden säilöönotoista toistuvia, enemmän kuin kaksi kertaa vuodessa tapahtuneita saman henkilön säilöönottoja olisi 48 prosenttia (EOAK/4103/2016).

Kuvio 1. Päihtyneiden säilöönottojen lukumäärän kehitys Suomessa 2000–2022. (Lähde: Sotkanet, ind:3094)

Vuonna 2022 kuudessa suurimmassa kunnassa tehtiin 44 prosenttia (n=18 425) kaikista päihtyneiden säilöönotoista. Helsingissä, Lapin hyvinvointialueella, Päijät-Hämeen hyvinvointialueella ja Vantaa-Keravan

hyvinvointialueella tehtiin selvästi enemmän päihtyneiden säilöönottoja kuin koko maassa keskimäärin vuosina 2019–2022. Sen sijaan Itä-Uusimaan, Länsi-Uusimaan, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen hyvinvointialueilla tehtiin koko maata vähemmän päihtyneiden säilöönottoja kyseisenä ajanjaksona. (Sotkanet, id:3094)

Käytössä ei ole ajantasaista tietoa siitä, kuinka moni päihtyneenä säilöön otetuista henkilöistä viedään suoraan kotiin, kuinka moni mahdollisesti tarjolla oleviin selviämispalveluihin, kuinka moni terveydenhuoltoon (esim. päivystys) ja kuinka moni päättyy poliisin kiinniottotiloihin. Kuopiossa tehtiin vuonna 2018 selvitys, jossa arvioitiin selviämishoitoaseman tarpeellisuutta. Tämän selvityksen yhteydessä esitettiin arvio, että kaikista poliisin päiheteisiin liittyvistä tehtävistä noin viidesosassa poliisi vei päihtyneen henkilön kotiin. (Höglund & Pohjolainen 2018.) Tähän selvitykseen tehdyissä poliisin haastatteluissa nousi esiin, että asiakas pyritään viemään ensisijaisesti kotiin tai läheisen luokse, jos tilanne näin sallii.

Valtakunnallisesti on esitetty joitain arvioita siitä, kuinka suuri osa päihtyneenä kiinniottetuista henkilöistä voitaisiin viedä selviämispalveluihin poliisin säilöönoton sijaan. Esimerkiksi valtioneuvoston selviämispalveluja käsittelevässä tiedotteesta vuodelta 2017 (VN, 2017) todettiin, että ”niin sanottuja rauhallisia päihtyneitä on karkeasti arvioiden kolmannes (20 000) kaikista päihdekiinniotoista.” Vuoden 2018 STM:n selviämispalvelujen lainsäädäntöä ja kustannuksia käsittelevässä selvityksessä käytettiin valtakunnallisen arvioinnin tietolähteenä Tampereen kaupungin tietoja. Tampereella poliisi oli toimittanut omiin kiinniottotiloihinsa noin 45 prosenttia ja kaupungin vastuulla olevalle selviämisasemalle noin 55 prosenttia kaikista päihtymyksen takia itsensä suojaamiseksi kiinniottetuista henkilöistä. Vuodelta 2017 tiedossa oli, että koko maan tasolla noin 19 000 henkilöä toimitettiin poliisin kiinniottotiloihin, koska alueella ei ollut muuta palvelua tarjolla. Selviämisasemille poliisi oli kyseisenä vuonna toimittanut noin 2 800 henkilöä. Näiden tietojen perusteella esitettiin arvio, että poliisin kohtaamia selviämispalvelusta hyötyviä henkilöitä olisi vuositasolla ollut noin 12 000. (STM 2018.)

Yksiköiden lukumäärä, asiakaspaikkamäärä sekä käynti- ja asiakasmäärät

Selviämispalveluja tarjoavien yksiköiden lukumäärästä ei ole tarkkaa tietoa. Putkassa tapahtuvien kuolemien ennaltaehkäisyä käsittelevässä eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisussa on esitetty, että kuntien ylläpitämiä selviämispalveluja olisi ollut ratkaisun antamisen aikaan vuonna 2019 noin 20. Ratkaisussa todettiin, että palvelua ei ollut tarjolla edes kaikissa suurissa kaupungeissa. STM:n selviämispalvelujen rahoitusta ja lainsäädäntöä koskevan selvityksen (2018) mukaan Suomessa oli noin 11 selviämispalvelua tarjoavaa yksikköä. Vuoden 2021 keväällä tehdyssä ammattikorkeakoulun opinnäytetyössä arvioitiin Suomessa olleen noin 15 selviämispalveluyksikköä (Iisakka & Kokko 2021). Missään näistä tietolähteistä ei ollut tarkemmin identifioitu tai nimetty niitä yksiköitä, joista ilmoitettu yksiköiden lukumäärä koostui. Huomionarvoista on myös se, että mistään tietolähteestä ei löytynyt yksiköiden tarkkaa lukumäärää, vaan kaikki tiedot olivat arvioita. Kuuden suurimman kunnan osalta tiedetään, että selviämispalvelua oli vuonna 2021 tarjolla Espoossa, Helsingissä, Tampereella ja Turussa (Kuuden suurimman kaupungin... 2022).

Tässä selvityksessä on pyritty tarkentamaan ymmärrystä siitä, onko hyvinvointialueilla selviämispalveluja tarjolla. Tietolähteinä on käytetty THL:n ylläpitämää Sote-organisaatiorekisteriä, THL:n keväällä 2022 toteuttamaa päihde- ja riippuvuuspalvelujen kuntakyselyä (Heiskanen ym. 2023) sekä nyt käsillä olevaan selvitykseen kerättyä aineistoa. Lisäksi tietolähteenä on käytetty kuuden suurimman kaupungin mielenterveys- ja päihdepalvelujen raportointia. Tietolähteet kuvaavat hieman eri ajankohtia. Sote-organisaatiorekisterin tiedot ovat keväältä 2023, kuntakyselyn tiedot keväältä 2022, nyt käsillä olevan selvityksen tiedot joulutammikuulta 2022–2023 ja kuuden suurimman kaupungin tiedot vuodelta 2021 (Kuuden suurimman kaupungin...2022). Vaikka palvelujen tarjonnassa tapahtuu jatkuvasti muutoksia, voitaneen näiden tietolähteiden perusteella suhteellisen luotettavasti muodostaa kuva selviämispalvelujen alueellisesta tarjonnasta. Joidenkin hyvinvointialueiden osalta on eri tietolähteistä saatu erilainen kuva. Tällöin tietoja on tarkistettu internet-hauilla, käytettävissä olevalla haastattelu- ja kyselyaineistoilla sekä kysymällä suoraan alueelta. Tästä tarkistusprosessista huolimatta tieto on yhä epävarmaa muutamalla hyvinvointialueella.

Selviämispalvelua on eri tietolähteiden mukaan 11–18 hyvinvointialueella. Sote-organisaatiorekisterin mukaan erilaisia selviämis-alkuisia palveluita oli 11 hyvinvointialueella. Päihde- ja riippuvuuspalvelujen

kuntakyselyssä 18 hyvinvointialueelta kerrottiin löytyvän selviämishoitoa². Nyt käsillä olevassa THL:n selvityksessä selviämispalveluja oli 12 hyvinvointialueella.

Kaikista käytössä olleista tietolähteistä löytyi tieto selviämispalvelusta 12 hyvinvointialueelta³, joten voidaan pitää kohtuullisen todennäköisenä, että näillä hyvinvointialueilla palvelua oli tarjolla. Kohtuullisen luotettavasti voidaan myös arvioida, että tässä selvityksessä tarkoitettua selviämispalvelua ei ollut tietojen keruun aikaan tarjolla Etelä-Karjalan, Itä-Uudenmaan, Kainuun, Kanta-Hämeen, Keski-Uudenmaan, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueilla. Kolmen hyvinvointialueen osalta oli epäselvää, oliko alueella tämän selvityksen määritelmän mukaista selviämispalvelua.

Selviämispalvelua tarjoavissa yksiköissä oli 2–10 asiakaspaikkaa ja ne olivat auki ympäri vuorokauden seitsemänä päivänä viikossa. Kuuden suurimman kaupungin mielenterveys- ja päihdepalvelujen raportoinnissa (2022) selviämispalvelujen tietoja asiakas- ja käyntimääristä vuodelta 2021 oli ilmoittanut neljä kuntaa (Helsinki, Espoo, Turku, Tampere). Espoon tiedoissa vuodelta 2021 oli kuitenkin virheitä, joten asiakas- ja käyntimäärät saatiin ainoastaan Helsingistä, Turusta ja Tampereelta. Asiakkaita oli näissä kolmessa kunnassa ollut yhteensä 2 782 ja käyntejä 5 245. Asiakkaita 53 prosenttia ja käynneistä 51 prosenttia oli Helsingistä. Kolmen kunnan selviämispalvelujen asiakasmäärät olivat laskeneet jonkin verran vuodesta 2018 (n=3 051 asiakasta) vuoteen 2021 (n=2 782 asiakasta). Myös käyntimäärät ovat olleet hienoisessa laskussa.

Palvelun järjestäminen ja henkilöstörakenne

Tämän selvityksen yhteydessä tehdyissä haastatteluissa selvisi, että alueilla, joissa selviämispalvelua on tarjolla, sitä toteutetaan useimmiten hallinnollisesti osana päihdepalvelujen katkaisu- ja vieroitushoidon kokonaisuutta. Toiminnallisesti (palvelun fyysinen sijoittuminen) palvelukokonaisuus on voitu sijoittaa erilliseen yksikköön, päihdepalveluihin, poliisin toiminnan tai terveydenhuollon päivystyksen yhteyteen. Webropol-kyselyssä tiedusteltiin myös palvelun tuottajaa. Kahdeksassa yksikössä palvelun tuotti jokin julkinen toimija kuten esimerkiksi kunta tai sairaanhoitopiiri. Neljän yksikön osalta palvelua tuotti yksityinen palveluntarjoaja.

Niissä selviämispalveluyksiköissä, jotka eivät olleet integroituneita katkaisu- ja vieroitushoitoon, henkilöstön määrä vaihteli 7,5 ja 10 välillä. Näistä yksiköistä voidaan arvioida myös työntekijöiden määrä asiakasta kohden, joka vaihteli 0,75 työntekijää/asiakas 2,5 työntekijään/asiakas. Muissa tässä selvityksessä mukana olevissa selviämispalveluissa työntekijäresurssi jaettiin usein katkaisu- ja vieroitushoitoyksikön kanssa, eikä arviointia työntekijämitoituksesta voida näin ollen tehdä. Näissä tapauksissa henkilöstön määrä vaihteli 10 ja 21 välillä. Selviämispalveluissa työntekijät olivat pääsääntöisesti terveydenhuollon ammattilaisia (sairaanhoitajia, lähihoitajia). Lisäksi yksiköissä työskenteli psykologeja, sosionomeja sekä sosiaalityöntekijöitä. Myös lääkärin työaika oli jonkin verran käytettävissä.

Selviämispalvelujen arvioidut kustannukset

Selviämispalvelujen kustannuksista ei ole saatavilla suoraan tietoa, vaan ne pitää arvioida eri tietolähteiden perusteella. Kustannusten selvittämisen keskeisenä haasteena on, että tietoja paitsi kustannuksista, myös käyntien ja asiakkaiden määristä on saatavilla hyvin niukasti. Tietopohja on siten aukkoinen ja puutteellinen, ja käytettävissä on lähinnä kuusikkokuntien mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevat raportit. Kustannusten laskennalle aiheuttaa haasteita myös se, että todennäköisesti selviämispalvelujen käyttö painottuu pääkaupunkiseudulle sekä muihin suuriin kaupunkeihin ja tiheisiin asutuskeskuksiin. Palvelujen käyttö ei ole oletettavasti tasaisesti jakautunut eri puolilla Suomea. Lisäksi selviämispalvelua tarjoavien yksiköiden tai vastaavien määräästä ei ole saatavilla luotettavaa valtakunnallista tietoa (ks. edellä kohta: Yksiköiden lukumäärä, asiakaspaikkamäärä sekä käynti- ja asiakasmäärät).

² Päihde- ja riippuvuuspalvelujen kuntakyselyssä kysyttiin, onko kunnassa tai alueella tarjolla selviämishoitoa. Siksi tässä käytetään myös selviämishoidon käsitettä, vaikka yleisesti tässä selvityksessä käytetään selviämispalvelun käsitettä.

³ Pohjois-Pohjanmaalla käynnistyi selviämisasematoiminta syyskuussa 2023. Tämän jälkeen selviämispalvelua on ollut tarjolla ainakin 13 hyvinvointialueella. (Selviämisasema avataan syyskuussa...)

Selviämispalvelun hyvinvointialuetasoisten kustannusten arvioimisessa käytettiin tietoja kuusikkokuntien mielenterveys- ja päihdepalveluraporttien käyntien ja asiakkaiden määristä sekä yksikkökustannuksista. Tiedot hyvinvointialueiden 18 vuotta täyttäneestä väestöstä saatiin Sotkanet-indikaattoripankista. Selviämispalvelun kustannusten laskentatapa on kuvattu tarkemmin liitteessä 7.

Kustannusten tason arvioinnissa lähtökohtana oli oletus, että jokaisella hyvinvointialueella olisi vähintään yksi yksikkö, jossa selviämispalvelua tarjotaan. Tämä tarkoittaa sitä, että myös niille hyvinvointialueille, joilla ei ollut tarjolla tässä hankkeessa tarkoitettua selviämispalvelua, arvioitiin palvelun laskennalliset kustannukset. Näin tehtiin, jotta saatiin selville laskennallinen kustannusten taso koko maassa.

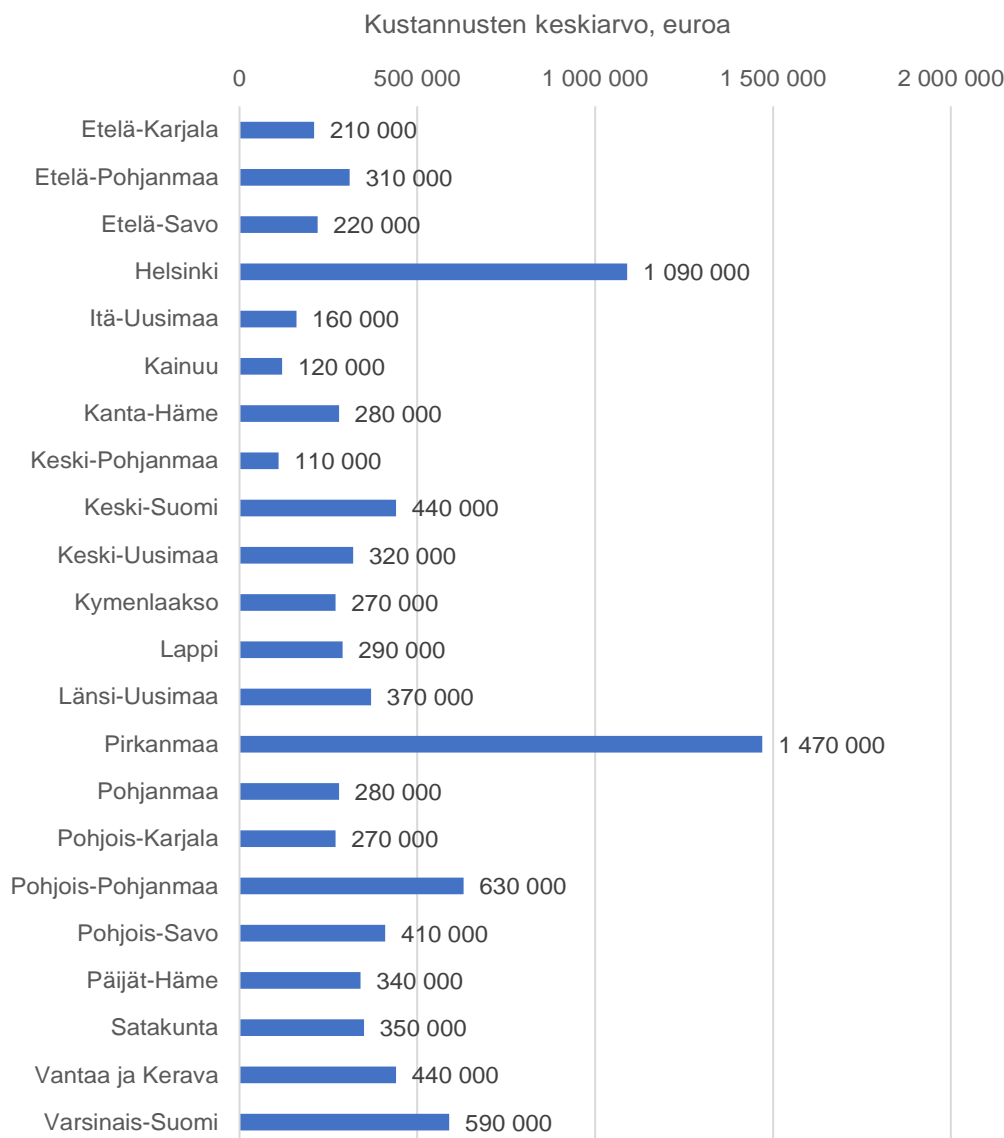
Selviämispalvelun käyntien ja asiakkaiden määrää sekä yksikkökustannuksia selvitettiin kuusikkokuntien päihde- ja mielenterveyspalvelujen raportista saatavien tietojen perusteella. Kuudesta suurimmasta kunnasta neljä oli tuottanut tietoja kuusikkokuntien raporttiin: Helsinki, Espoo⁴, Tampere ja Turku. Näiden kuntien ilmoittamista tiedoista vuosina 2018–2021 laskettiin keskiarvot vuosittaisen satunnaisvaihtelun vaikutuksen vähentämiseksi. Vantaan ja Oulun osalta todettiin, ettei niissä ollut tässä selvityksessä tarkoitettua selviämispalvelua.

Selviämispalvelujen käyntimääriä arvioitiin kuusikkokuntien raporttien pohjalta siten, että ensin laskettiin täysi-ikäiseen väestöön suhteutettu käyntimäärä niille neljälle hyvinvointialueelle, joiden keskuskunta oli ilmoittanut tietoja kuusikkokuntien raportteihin. Muiden hyvinvointialueiden, pois lukien Vantaa-Keravan hyvinvointialue, selviämispalvelujen käyntimäärä arvioitiin Helsingin, Espoon, Tampereen ja Turun väestöön suhteutettujen käyntimäärien keskiarvon avulla. Koska selviämispalvelun käytön oletettiin painottuvan suuriin kaupunkeihin ja pääkaupunkiseudulle, Vantaa-Keravan selviämispalvelun potentiaalinen käyntimäärä arvioitiin Helsingin väestöön suhteutetun käyntimäärän perusteella. Näin laskien koko manner-Suomessa olisi potentiaalisesti vuositasolla noin 22 500 käyntiä, jos kaikilla hyvinvointialueilla olisi selviämispalvelu.

Kuusikkokuntien raporttien mukaan neljän kunnan keskimääräinen selviämispalvelukäynnin hinta vaihteli välillä 329–410 euroa. Kustannuslaskelmissa käytettiin keskimääräistä pienintä ja suurinta käynnin yksikkökustannusta kuvaamaan hinnan vaihtelua alueittain ja palvelutuottajittain. Laskelmissa oletettiin, että yhden käynnin hinta vaihtelisi vastaavalla tavalla myös muissa kunnissa kuin kuusikkokunnissa. Näitä yksikkökustannuksia ja käyntimääräarviota käyttäen voitiin laskea, että kaikkien hyvinvointialueiden yhteenlasketut selviämispalvelujen kustannukset olisivat arviolta **8–10 miljoonaa euroa vuoden 2022 kustannustasoon muunnettuna**⁵. Arviot kustannusten keskiarvoista hyvinvointialueittain on esitetty kuviossa 2.

⁴ Espoossa selviämispalvelun käynteihin oli kuusikkokuntien raporteissa laskettu varsinaisten selviämisasemakäyntien lisäksi mukaan myös putka- ja säilönottokäynnit vuosina 2018–2020. Tätä selvitystä varten pyydettiin erillistietopyyntönä erikseen käyntien määrä vain selviämisasemalla, joka on huomattavasti kuusikkokuntien raporteissa ilmoitettuja lukuja pienempi. Lisäksi Espoossa on tehty tilastointimuutos vuonna 2021, jonka seurauksena käyntien määrä väheni huomattavasti tilastoteknisistä syistä. Siksi tässä käytetään vain vuosien 2018–2020 tietoja.

⁵ Kustannusten muuntamisessa vuoden 2022 kustannustasoon on käytetty Tilastokeskuksen Julkisten menojen sosiaalitoimen hintaindeksiä (2015=100).

Kuvio 2. Selviämispalvelujen arvioitujen kustannusten keskiarvot hyvinvointialueittain vuoden 2022 kustannustasossa, euroa.

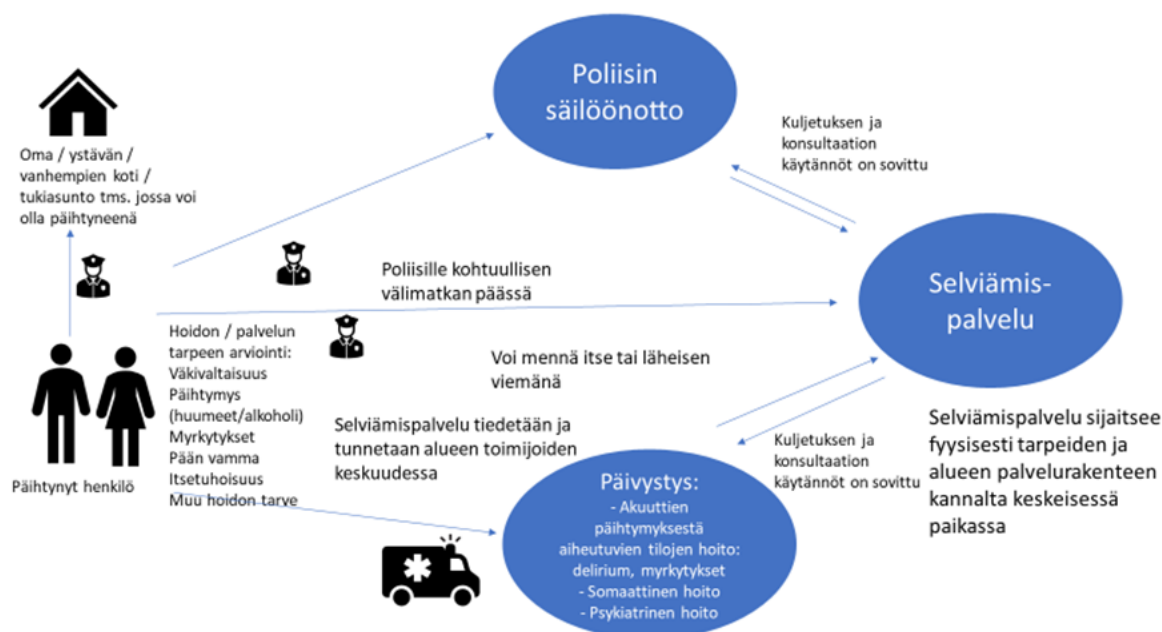
Selviämispalvelujen asiakkuudet, palvelun tarpeet ja niiden arviointi

Tämän hankkeen fokusryhmähaastatteluihin osallistuneet selviämispalvelujen parissa työskentelevät henkilöt kuvasivat haastatteluissa palvelujen käyttäjien ja palvelua tarvitsevien tilanteita ja niitä arviointiprosesseja, joissa määritellään, millaisen palvelun tarpeessa henkilö on.

Selviämispalvelun tarpeen arviointi on monitoimijaista ja kytköksissä alueen palvelurakenteeseen

Selviämispalvelun ja muiden palvelujen tarpeen arviointia tapahtuu asiakkaan tilanteen perusteella eri palveluissa ja mahdollisesti useita kertoja (hoito)prosessissa. Lähtötilanteessa palvelun tarpeen arviointia tekee usein joko poliisi tai ensihoito esimerkiksi hätäkeskusyhteydenoton tai partioinnin yhteydessä. Asiakas voi ohjautua selviämispalveluun myös toisesta sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköstä tai jalkautuvan päihdetyön kautta. Osaan yksiköistä asiakkaan voi tuoda tai lähettää vain viranomaisen. Joissain yksiköissä läheinen voi tuoda sinne selviämispalvelua tarvitsevan henkilön tai asiakas voi tulla itse palveluun. Palveluihin tulemisen

tavat vaihtelevat alueellisesti. Selviämispalvelun tarpeen arvioinnin prosessia on havainnollistettu kuviossa 3.

Kuvio 3. Selviämispalvelun tarpeen arvioinnin prosessi.

Päihtyneen asiakkaan palvelujen tarpeen arviointiin vaikuttaa esimerkiksi asiakkaan somaattisen ja psyykkisen terveydentilan seurannan tarpeet (esim. itsemurhariski tai pään vamma) tai mahdollinen väkivaltaisen käytös. Jos terveydentila niin vaatii, asiakas ohjataan terveydenhuollon yhteispäivystykseen. Väkivaltaisesti käyttäytyvä asiakas taas ohjautuu tarvittaessa poliisiin säilöön. Asiakkaat saattavat siirtyä paikasta toiseen useitakin kertoja esimerkiksi yön aikana, kun tilannetta arvioidaan uudelleen. Selviämispalvelun ammattilaiset ja poliisi konsultoivat aina tarvittaessa terveydenhuollon päivystystä tai ensihoitoa.

Asiakkaiden oikeisiin palveluihin ohjaamisessa auttaa, kun alueellisessa palvelukokonaisuudessa eri toimijoiden roolit ja toimintamallit on määritelty selkeästi. Asiakkaan tilanteen arvioinnissa voi olla merkityksellistä myös se, miten selviämispalvelu on organisoitu hallinnollisesti tai toiminnallisesti (myöhemmin tässä luvussa on selostettu tarkemmin eri malleja selviämispalvelun järjestämiselle). Jos palvelu on esimerkiksi terveydenhuollon yhteydessä, siellä voi olla laajemmat mahdollisuudet asiakkaan terveydentilan seurantaan. Yksiköt eroavat toisistaan sen suhteen, millaisiin asiakkaiden sairaanhoidollisiin tarpeisiin voidaan vastata. Poliisin fyysisessä läheisyydessä toimivassa selviämispalvelussa taas turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa voi olla mahdollisuus käyttää poliisin tiloja joustavasti.

”Me ei voida ottaa mitään, jos on koomotioseuranta tai mitään tällaista. Tai jos on iv-menossa nesteytyksestä, niin pitää huolehtia, niin mitään tällaista me emme voi ottaa” (SP3)

”Meillä on tässä 10 selviämishoitopaikkaa ja pystytään tarjoamaan ihan iv-hoitoakin ja kaikenlaista.” (SP3)

Selviämispalvelun tarkoituksena on varmistaa turvallinen selviäminen. Potilaan terveydentilan ja käyttäytymisen lisäksi palvelujen alueellinen sijainti, asiakkaan asuinpaikka tai yöpymismahdollisuudet alueella sekä palvelujen ajantasainen käyttöaste voivat vaikuttaa palveluihin ohjaamiseen. Mikäli esimerkiksi poliisi näin arvioi, päihtynyt asiakas saatetaan kuljettaa myös kotiin tai läheisten luo. Alueellisesti yhteistyötä palvelukokonaisuuksien sisällä tehdään myös selviämispalvelujen ja tilapäismajoituksen palvelujen välillä.

Selviämispalveluissa toteutetaan asiakkaan tilan akuuttia arviointia ja seuranta, tarvittavia hoitotoimenpiteitä sekä jatkohoitotarpeen arviointia. Fokusryhmähaastattelujen perusteella selviämispalvelu voi sisältää fysiologisten mittausten toteuttamista, nesteytystä, lääkintää, ruokaa, hoivaa ja huolenpitoa. Akuutin tilanteen ja turvallisen selviämisen rinnalla jatkohoitotarpeen arviointi on haastattelujen mukaan keskeisessä roolissa sekä selviämispalvelun sisällä että sen asemassa suhteessa alueelliseen palvelukokonaisuuteen.

Selviämispalvelun ja selviämishoidon välinen ero annetun palvelun tai hoidon sisällössä ei ollut haastatteluissa selkeä (aiemmin tässä luvussa tarkemmin käsitteiden määrittelystä). Selviämispalvelussa voidaan usein toteuttaa perustasoista sairaanhoitoa, mutta jos asiakas on ”liian huonossa kunnossa”, oikea paikka hänelle on terveydenhuollon päivystys. Joillain alueilla terveydenhuollon päivystyksen yhteydessä on erillisiä selviämishoitoyksiköitä, joihin potilas voidaan sijoittaa, jos on tarvetta vaativammalle seurannalle.

Selviämispalvelujen asiakkaiden tilanteet ovat vaikeutuneet

Selviämispalvelun tarve voi aiheutua monenlaisessa elämäntilanteessa olevalle. Selviämispalveluun ohjautaan voimakkaan päihtymystilan vuoksi. Päihtymystila voi olla alkoholin, huumeiden, eri pähteiden tai lääkeaineiden sekakäytöstä johtuvaa. Osa selviämispalvelujen yksiköistä ottaa vastaan vain (osittain tai kokonaan) alkoholista päihtyneitä, joka arvioidaan esimerkiksi puhallustestillä.

Selviämispalvelujen fokusryhmähaastatteluissa kuvattiin, että asiakkaiden tilanteet ovat muuttuneet eri tavoin aiempaa vaativimmiksi. Esimerkiksi alkoholin ja huumeiden yhteiskäyttö on yleisempää, mikä voi aiheuttaa haasteita asiakkaan somaattisen ja psyykkisen terveydentilan arvioinnille. Asiakkailta voi olla myös fyysisiä vammoja. Selviämispalvelujen asiakkaina tai asiakkaaksi pyrkivinä on aiempaa enemmän nuoria aikuisia, joilla on monia erilaisia sosiaalisia ongelmia: esimerkiksi kodittomuutta, sosiaalisten kontaktien katkeamista perheeseen ja pähteettömiin ystäviin, koulunkäynnin keskeytymistä tai talousvaikeuksia. Haastatteluissa kuvataan yleistä elämänhallinnan puutetta liittyen esimerkiksi ravintoon, nukkumiseen tai henkilökohtaiseen hygieniaan.

”(...) et yhä enemmän (...) nuoria, sanotaanko näin, et kahdestakymmenestä ikävuodesta siihen kolmeenkymmeneenviiteen, niin huumeita käyttäviä miehiä ehkä, et se on varmaan semmonen valtaosa, ketä näitä palveluita käyttää. Ja vähenevissä määrin just (...) vanhan kansan alkoholisteja.” (SP5)

Myös poliisin kokemusten perusteella selviämispalvelujen, tilapäismajoituksen ja poliisin säilöönoton kaltaisia palveluja tarvitsevien asiakkaiden tausta ja tarpeet ovat moninaistuneet ja tilanteista on tullut aiempaa vaativampia. Asiakkaiden tarpeet edellyttävät laaja-alaista asiantuntemusta, joihin vastaaminen on poliisin säilöönoton yhteydessä haastavaa. Puhuttaessa selviämispalvelujen järjestämisestä, huumeiden käyttäjien rajaaminen keskustelun ulkopuolelle näyttäytyy poliisin näkökulmasta ristiriitaisena asiakaskunnan päihdetusta huomioiden.

”Nyt tosiaan määrät on vähentynyt mutta meidän asiakkaat on selvästi vaativampia. (...) on ahdistuneisuutta, siellä on masentuneisuutta, siellä on itsetuhosia, siellä on vierotusoireita. Heillä on erilaisia vammoja, ja on lääkehoitoa vaativia kroonisia potilaita, erilaisia sairauksia ja tää on tullu selkeesti vaativammaks tää poliisin tuota niin asiakaskenttä kun puhutaan näistä päihtyneistä ja päihtyneiden kiinniotosta et meidän poliisivankilat siellä työskentelevät vartijat niin he joutuu todellakin olemaan aika haastavien asiakkaiden kanssa tekemisissä ja edelleen osa asiakkaista on aivan väärässä paikassa.” (PO2)

Selviämispalveluihin tai poliisin säilöönottoon ohjautuu asiakkaita sekä kertaluonteisen tarpeen vuoksi että toistuvasti. Selviämispalvelun tarve painottuu ilta- ja yöaikaan sekä viikonloppuihin. Kertaluonteisempi tarve selviämispalveluille liittyy esimerkiksi suurten kaupunkien tapahtumiin tai joihinkin elämänvaiheisiin, kuten opiskeluun. Joillain asiakkailla jokin kriisi elämässä on aiheuttanut pähteiden käytön. Esimerkiksi koronaepidemian seurauksena selviämispalvelujen asiakkaaksi tuli ihmisiä, joiden alkoholinkäyttö oli lisääntynyt kotona etätöissä.

Toistuvasti asiakkaana olevilla voi olla vaikea päihdeongelma ja heillä ei mahdollisesti ole vakinaista asuntoa. Esimerkiksi poliisin säilöön saatetaan hakeutua toistuvasti sen vuoksi, että ei ole muuta yöpymispaikkaa. Raja tilapäismajoituksen ja selviämispalvelujen tarpeen välillä on häilyvä, ja paikalliset palvelurakenteet vaihtelevat. Joillain asiakkailla voi myös olla esimerkiksi paikka asumispalvelussa, johon ei saa mennä päihtyneenä, ja hän tarvitsee selviämispalvelua ennen kuin voi palata asumisyksikköön. Selviämispalveluissa useammin käyvien asiakkaiden palvelujen tarvetta pyritään ratkomaan moniammatillisesti. On myös asiakkaita, jotka eivät halua sitoutua palveluihin eivätkä muuttaa päihteidenkäyttöään.

Fokusryhmähaastattelujen mukaan sekä nuoret että ikääntyneet ovat ryhmiä, joille selviämispalvelun järjestäminen sisältää erityisiä haasteita. Molemmat voisivat hyötyä erillisestä palvelusta ja osaamisesta. Haastattelujen mukaan selviämispalveluihin on ikäraja, joka osassa yksiköitä on 18 vuotta ja osassa 16 vuotta. Nuorille on alueilla suunnattuja erilaisia palveluja, jotka eivät useinkaan ole aikuisten selviämispalvelujen yhteydessä. Alaikäisten päihtyneiden palvelun tarpeita on huomioitu esimerkiksi poliisin säilöönoton yhteydessä. Esimerkiksi erään poliisilaitoksen yhteyteen on järjestetty viikonloppuisin toimivaa selviämispalvelua alaikäisille. Alaikäisten asiakkaiden paikan ei katsota olevan poliisin säilöönnotossa täysikäisten asiakkaiden kanssa. Ikääntyneet päihdeongelmia kokevat nousevat haastatteluissa ryhmäksi, jonka palvelukokonaisuus on vaikeasti hahmotettava. Ikääntyneillä voi olla erilaisia terveydentilaan ja sosiaaliseen tilanteeseen liittyviä haasteita, joiden ratkaisemiseen tarvitaan moniammatillista otetta ja useita eri palveluja.

Selviämis- ja muita päihde- ja riippuvuuspalveluja tarvitsevilla voi tulevaisuudessa olla aiempaa enemmän erityisiä tarpeita, jotka on huomioitava palvelukokonaisuuksia järjestettäessä. Esimerkiksi alkoholin ja huumeiden sekakäytön lisääntyminen sekä nuorten ja ikääntyneiden erityiset palvelutarpeet ovat sellaisia, joihin tarvitaan laaja palvelukokonaisuus ja moniammatillista terveydenhuollon, sosiaalihuollon ja poliisin yhteistyötä ympärille. Palveluiden tulee olla joustavia yksilöllisten tilanteiden mukaan. Päihde- ja riippuvuuspalveluissa näkyy myös rahapeliongelman lisääntyminen palvelutarpeen taustalla tai osana kokonaisuutta.

Selviämispalvelujen alueellisen saavutettavuuden toteutumisessa haasteita

Selviämispalvelut keskittyvät suurempiin kaupunkikeskuksiin. Välimatka palveluun voi olla este palvelun käytölle, mikäli kulkemiseen liittyvistä käytännöistä ei ole sovittu. Esimerkiksi poliisin fokusryhmähaastatteluissa kuvattiin, että kynnys päihtyneen asiakkaan kuljettamiselle kymmenien tai jopa satojen kilometrien päähän selviämispalveluun voi olla korkea, sillä pitkät kuljetusmatkat vaativat merkittävän ajallisen resurssin sitomista.

Selviämispalvelun tarpeessa voi olla myös henkilöitä, jotka asuvat kaupunkikeskuksen ulkopuolella. Kulkeminen selviämispalveluun tai ylipäänsä palvelun tarpeen ilmaiseminen on kuitenkin vaikeaa ja epätodennäköistä. Päihteitä käyttävä, esimerkiksi yksin kaupunkikeskuksen ulkopuolella asuva henkilö saattaisi olla ajoittaisen selviämispalvelun ja myös muiden päihde- ja riippuvuuspalvelujen tarpeessa, mutta kulkeminen kaupunkikeskukseen ei ole mahdollista. Esimerkiksi ikääntyvillä tilanteeseen voi liittyä myös muita asuminen tai elämänhallinnan haasteita.

”Sitten meillä on paljon tämmösiä niin sanottuja peräkammarinpoikia, asuu tuolla tosi pitkien etäisyyksien päässä, että voi parhaimmillaan olla tähän kuntakeskukseen 80 kilometriä matkaa sieltä kotoa -- niistä on sillee huolissaan varsinki nyt, ku tuo sähkönhinta on mitä se on, että ku siellä sähkönhinnan ollessa vielä matala saatto aamulla olla semmonen kymmenkunta astetta siellä kämpissä lämmintä, kun ne on puulämmitteisiä taloja, ja sit niit ei muisteta lämmittää, ku ollaan vähän laitamyötäsessä, niin kukaan ei muista hakee puita, tai ei oo ollu rahaa ostaa niitä, ja sähkötki on voitu katkasta” (SP5)

Selviämispalvelun tarpeessa, käyttöasteessa ja tarpeiden luonteessa eri alueiden välillä on eroja, jotka liittyvät maantieteelliseen sijaintiin tai alueen erityispiirteisiin. Esimerkiksi eri huumeiden saatavuus vaihtelee ajallisesti ja paikallisesti, ja saattaa näkyä selviämispalvelujen arjessa. Suuremmissa kaupungeissa on myös tapahtumia, jotka lisäävät selviämispalvelun tarvetta tapahtumien yhteydessä. Fokusryhmähaastattelu-

jen perusteella palvelujen käyttöaste ja koettu tarve vaihtelivat. Palvelujen käyntimääriin voi vaikuttaa alueellisesti palvelun järjestämisen tavan lisäksi se, kuinka hyvin tunnettu palvelu alueella on ja minkälainen rooli sille on palvelukokonaisuuden yhteydessä muodostunut.

Selviämispalvelun järjestämisen tapoja

Selviämishoitoa toteutetaan pääsääntöisesti terveydenhuollossa, useimmiten julkisen tahon tuottamana palveluna (Heiskanen ym., 2023). Selviämispalveluiden järjestämistavoissa on vaihtelua palvelun fyysisen sijainnin suhteen. Tämän selvityksen perusteella voidaan erottaa neljä erilaista tapaa, joilla selviämispalveluita järjestetään Suomessa. Näitä ovat selviämispalvelun järjestäminen poliisin tilojen yhteydessä, selviämispalvelun järjestäminen osana terveydenhuollon toimintaa, päihdepalveluyksikössä järjestettävä selviämispalvelu sekä palvelun tarpeeseen vastaaminen ilman varsinaista erillistä selviämispalvelua. Erilaisilla palvelun järjestämisen tavoilla on etuja ja haasteita, jotka ovat samalla yhteydessä alueen palvelukokonaisuuden järjestämisen tapaan. Selviämispalvelun järjestämisen tavat sekä niihin liittyviä etuja ja haasteita on tiivistetty kuvioon 4.

Poliisin tilojen yhteyteen sijoitettu selviämispalvelu järjestetään poliisiaseman ja poliisin säilöönnoton välittömässä läheisyydessä. Näiden palveluiden lisäksi samassa kokonaisuudessa voi sijaita myös muita päihde- ja riippuvuuspalveluja (esim. katkaisuhoido). Mikäli selviämispalvelu on sijoitettu poliisin tilojen yhteyteen, on sillä lähtökohtaisesti paremmat mahdollisuudet vastata poliisin säilössä olevien henkilöiden terveydentilan arviointiin ja seurantaan kuin tiloissa, joissa selviämispalvelua ei ole. Tämä lisää poliisin, terveydenhuollon ja sosiaalihuollon välisen yhteistyön avulla asiakasturvallisuutta ja mahdollistaa luontevan jatkumon jatkohoidon arvioinnille. Samalla palvelun henkilöstöturvallisuus paranee toimijoiden välisen yhteistyön ja roolien selkeytymisen myötä. Poliisin yhteydessä järjestettävän selviämispalvelun arvioidaan edistävän toimijoiden resurssien asianmukaisempaa kohdistumista ja rauhoittavan myös alueen terveydenhuollon päivystyksiä. Tämän järjestämistavan osalta haasteita voi tuottaa selviämishoidon laadun ja riittävyyden varmistaminen sekä se, kuinka aktiivisesti esimerkiksi laittomien huumeiden vuoksi turvallista selviämistä tarvitsevat asiakkaat hakeutuvat palvelun piiriin, joka on järjestetty poliisin tilojen yhteydessä.

”No mä näkisin kyllä ihanteellisena taas tän että tällöinen selviämishoitopalvelu olis vaikka poliisivankilan yhteydessä. [--]se on todella kätevää toimintaa kun siellä on terveydenhuoltoalan ammattilainen periaatteessa huutomatkan päässä. Et jos tulee joku ongelma niin saadaan heti semmonen ammattitaitonen apu paikalle ettei ensin vartija tee tilannearviota ja sitten hätäilmoitusta ja tulee viivettä ...” (PO1)

Osa haastatteluihin osallistuneista tahoista kertoi **selviämispalvelua järjestettävän osana terveydenhuollon toimintaa**. Näin järjestetyssä selviämispalvelussa etuna on läheisyys kattavampiin terveydenhuollon palveluihin sekä niiden osana esimerkiksi psykiatriaan ja päihdepalveluihin. Asiakasturvallisuuden ja laajemman hoidon mahdollisuuksien lisäksi jatkohoitoon ohjaaminen on sujuvaa. Erillinen selviämispalvelu esimerkiksi päivystyksen yhteydessä voi rauhoittaa päivystysten ilmapiiriä, ja vartijapalvelujen läheisyys helpottaa myös mahdollisten häiriötilanteiden ratkaisua. Terveydenhuollon palveluissa ei ole kuitenkaan välttämättä riittävästi tiloja tai resursseja, joita tarvitaan häiriötilanteiden ratkaisemisessa. Terveydenhuollon henkilökunnalla ei myöskään ole oikeutta voimakeinojen käyttämiseen mahdollisten häiriötilanteiden yhteydessä.

Myös tämä selviämispalvelujen järjestämistapa voi selkeyttää palvelukokonaisuuden toimijoiden rooleja ja mahdollistaa esimerkiksi poliisin ja ensihoidon resurssien tarkoituksenmukaisemman kohdentumisen. Terveydenhuollon yhteydessä järjestetty selviämispalvelu ei kuitenkaan ratkaise täysin poliisin säilöönnottoon liittyviä asiakasturvallisuuden haasteita. Esimerkiksi silloin kun väkivaltaisuuden vuoksi poliisiin säilöön päätyneen asiakkaan terveydentila muuttuu säilöönnoton aikana, tarvitaan terveydenhuollon osaamista. Terveydenhuollon yhteydessä sijaitsevaan selviämispalveluun voi olla myös helpompi saapua matalalla kynnyksellä itsenäisesti tai omaisen tuomana.

”(…) ja tammikuun loppuun mennessä olemme muuttaneet meidän uusiin rakennuksiin, jossa sitte ollaan ihan fyysisesti siinä lähellä, elikkä sujuu paljon sujuvammin sitten päivystyksen ja tän päihdepsykiatrisen yksikön osalta. Ja meillä myös siellä on mahdollisuus sit, saadaan se lääkärikonsultaatio, mutta heti seuraavana aamuna saadaan myös sosiaalityön yhteydet siihen.” (SP4)

Päihdepalveluyksikössä tai sen välittömässä yhteydessä järjestettävän selviämispalvelun etuna on mahdollisuus tarjota erityistä hoitoa ja tukea niille asiakkaille, joille päihteisiin on muodostunut riippuvuus. Jatkumo päihdepalvelujen pariin on tarvittaessa luonteva. On myös mahdollista, että asiakkaat hakeutuvat rohkeammin erillisenä järjestettävän palvelun piiriin. Päihdepalvelujen yhteydessä järjestettävä selviämispalvelu saattaa selkeyttää palvelukokonaisuuden alueellista järjestämistä ja toimijatahojen roolia sen sisällä. Järjestämismalli ei kuitenkaan tarjoa täysin ratkaisuja poliisin säilöönottoon liittyviin haasteisiin, ja sen terveydenhuollon kanssa toteutuvien synergiaetujen mahdollisuudet ovat päivystysten yhteydessä järjestettävää selviämispalvelua rajallisemmat. Näiden erillisten päihdepalvelujen läheisyydessä voi olla myös sosiaalihuollon tai asumisen palveluita, jotka edesauttavat yhteistyötä. Myös tämän järjestämistavan suhteen on huomioitava, että päihdepalveluyksikössä ei ole samankaltaisia tiloja, resursseja tai valtuuksia häiriötilanteiden ratkaisemiseen kuin poliisilla. Erillisessä päihdepalveluyksikössä myös varmistettava toimintamalli henkilöstö- ja asiakasturvallisuuden takaamiseksi (esim. vartijapalvelut).

”Meil tosiaan on täs tää vierotushoitoyksikkö ja selviämishoitoasema täs samassa kompleksissa, ja myös tarjotaan sitten (…) asunnottomille ensisuoajatyyppistä yöpymistä tässä, kun (…) ei semmosta ensisuoajaa ole.” (SP5)

Mikäli hyvinvointialueella tai esimerkiksi suuremmissa kaupungeissa ei järjestetä erillistä selviämispalvelua, palvelua tarvitsevat ihmiset ohjautuvat alueen muihin palveluihin. Tällaisissa tapauksissa asiakkaita voidaan ohjata kulloinkin vallitsevan tilanteen ja käyttöasteen mukaan esimerkiksi psykiatrian osaston tai päihdekuntoutumisyksikön kaltaisiin palveluihin turvallisesti selviämään. Asukasmäärältään keskisuurten tai pienempien kuntien osalta selviämispalvelua tarvitsevat asiakkaat voidaan ohjata myös naapurikuntiin, mikäli sieltä löytyy tällaista palvelua. Monessa tapauksessa välimatkat ovat kuitenkin pitkiä. Parhaimmillaan alueellisen yhteistyön avulla on mahdollisuus joustavasti ottaa vastuuta palvelua tarvitsevista asiakkaista.

Mikäli selviämispalvelu puuttuu tai sitä ei käytetä, on mahdollista, että selviämispalvelua tarvitsevat ihmiset 1) ohjautuvat tarpeettomasti poliisin säilöönottoon, 2) ohjautuvat palveluihin, jotka eivät ole heille tarkoituksenmukaisia kuormittaen esimerkiksi päivystyksiä tai 3) jäävät kokonaan vaille tarvitsemaansa huolenpitoa ja hoitoa. Jos selviämispalvelu puuttuu, voi muodostua ongelmia asiakasturvallisuudessa, henkilöstöturvallisuudessa, resurssien kohdentumisessa ja palveluiden jatko-ohjauksen toteutumisessa sekä erityisesti turvallista selviämistä tarvitsevien asiakkaiden palvelun tarpeisiin vastaamisessa.

Pohjois-Savossa on arvioitu selviämishoitoaseman pidemmän aikavälin hyötyjä (Höglund & Pohjolainen, 2018). Näitä ovat muun muassa päihdehaittojen vähentyminen, asiakasturvallisuuden parantuminen, päivystyspisteiden ilmapiirin parantuminen sekä resurssitehokkuus.

” Ei myöskään meillä täällä semmosta selviämisasemaa oo, mihin voisit mennä turvalisest matalalla kynnyksellä, päihteettömyydestä, tai niinkun, selviämään. Et ainoo vaihtoehto sitten on tuo alkokatko-osastolle, ja seki on semmonen, että siihen täytyy mennä aina päivystävän lääkärin kautta. Sinne ei silleen... Yleensä sinne kyllä pääsee, jos vaan on osastolla tilaa, niin yleensä on kyllä päässy sitte katkalle. Mutta sitte on vielä tymeempi tilanne, jos meillä ei oo osastolla tilaa (...)” (SP5)

Palvelun järjestämistapa vaikuttaa palvelun henkilöstörakenteen muodostumiseen sekä palvelusta muodostuvaan kustannusrakenteeseen, minkä vuoksi eri tavoin järjestettyjen selviämispalveluiden vertailu on haastavaa.

Kuvio 4. Selviämispalvelun järjestämisen tapoja.

Selviämispalvelun toimivuuteen ja käyttöön vaikuttaa keskeisesti se, miten tarkoituksenmukaisesti se on suunniteltu alueelliset erityistarpeet huomioiden ja miten se kiinnittyy osaksi muiden akuutteja päihdeongelmia kohtaavien toimijoiden kuten poliisin, ensihoidon, sosiaalipäivystyksen, päiväkeskusten ja tilapäismajoituksen tehtäviä. Tämän vuoksi yksittäisesti toimivimman järjestämistavan osoittaminen kaikkialle on mahdotonta, vaan palvelun järjestämistä tulisi mieluummin arvioida kunkin alueen kokonaisuudesta käsin.

Selviämispalvelu osana palvelujen kokonaisuutta ja alueellista yhteistyötä

Selviämispalvelu on kiinteä osa palvelujen kokonaisuutta, sillä palvelun asiakkaaksi tullaan pääsääntöisesti muiden toimijoiden tuomana ja selviämisen jälkeen palvelusta siirrytään nopeasti kotiin tai muiden palvelujen piiriin. Selviämispalveluun tullaan pääsääntöisesti poliisin, ensihoidon tai läheisen tuomana. Myös terveydenhuollon päivystyksestä voidaan siirtää asiakas selviämispalveluun, jos hänen tilanteensa mahdollistaa sen. Reitit voivat kulkea myös toisin päin, eli selviämispalvelusta voidaan siirtää asiakas tilanteen niin vaatiessa päivystykseen tai poliisin säilöön. Kuviossa 5 hahmotellaan selviämispalvelua osana palvelujen kokonaisuutta.

Kuvio 5. Selviämispalvelu osana palvelukokonaisuutta.

Sujuva yhteistyö eri toimijoiden välillä mahdollistaa turvallisen selviämisen asiakkaan erilaiset tarpeet huomioiden.

”(...) ja sit on nää yhteistyötahot niin kun ensiapu, on aika iso, mistä tulee, no ei sitä vuositasolla tule kun 150–200 asiakasta tähän, mut kuitenkin. Ja totta kai se poliisi on se suurin yhteistyötaho, mikä meille tuo näitä asiakkaita. Ja ensihoito myös.” (SP1)

Myös selviämisen jälkeen yhteistyötä tehdään monien eri toimijoiden kanssa sen mukaan, mitä palveluja asiakas tarvitsee. Asiakkaan kotiin pääsemisen varmistamiseksi voidaan tarvita sosiaalihuollon palveluja. Vieroitushoidon tai muiden päihdepalvelujen kanssa tehdään yhteistyötä silloin, kun asiakas tarvitsee päihdehoitoa. Asunnottomuuteen liittyen yhteistyötä tehdään päiväkeskusten, tilapäismajoituksen, asumispäivystyksen ja aikuissosiaalityön kanssa.

”Sitten meillä on tietysti tuo meidän oma katko, jonka kanssa homma toimii hyvin, mutta se on sisällä. Mutta sitten meillä on myös vieroitushoitoyksikkö erikseen (...) elikkä siellä on huumevieroitus järjestetty tuolla (...), joka on tällainen huumevieroitusyksikkö, sinnekin tarvittaessa pystytään aika matalakynnyksisesti olemaan yhteydessä, se toimii ihan hyvin. Sitten nyt nuo jatkohoitopaikat just joku on semmoinen tyypillinen vuodeosastopaikka, johon meiltä menee jatkoille, siellä on myös ihan matalakynnyksistä yhteistyö. Sosiaalipäivystys on tässä meidän yläkerrassamme, fyysisesti olemme samassa rakennuksessa, niiden kanssa yhteistyö on tosi matalakynnyksistä ja se on yksi hyvä puoli tässä järjestelyssä. Asumispäivystys on kaupungin järjestämää elikkä jos asunnottomuutta tai vastaavaa, niiden kanssa yhteistyö on kanssa tosi kivutonta. Olisikohan siinä nuo keskeisimmät.” (SP3)

Selviämispalvelun toiminnan kytkeytyminen kiinteästi osaksi muita palveluja edellyttää monialaista yhteistyötä myös palvelun suunnittelussa. Palvelu toimii parhaiten, kun se on järjestetty eri toimijoiden näkökulmasta alueellisesti, organisatorisesti ja toiminnallisesti tarkoituksenmukaisella tavalla. Selviämispalvelun

toimivuuteen vaikuttaa oleellisesti se, miten yhteistyökumppanit tuntevat palvelun ja kokevat sen tarkoituksenmukaiseksi oman toimintansa kannalta. Pitkät maantieteelliset etäisyydet aiheuttavat haasteita selviämispalvelujen järjestämisessä sekä asiakkaiden kuljettamisessa tarvitsemaansa palveluun.

”No jos miettii minkä kokosia hyvinvointialueet on, jos siellä on yksi, (...) asti tuotais selviämisasemalle (...) niin mitähän siitä tulee matkaa, 100, varmaan ei nyt 200 kilometriä mutta, eli tarkoittaa sitä että yhdellä poliisipartiolla menis puol työvuoro siihen kun se lähtee yhtä päihtynyttä viemään. Niin ei missään tapauksessa, ei missään tapauksessa tuu toimimaan. Eihän siinä oo, käytännössä tarkoittais sitä et sitä tai sitä mikä se sit onkaan nimeltään niin sitä selviämisasemaahan ei tulis käyttämään ketään muu kun just sen ihan siinä läheisyydessä olevat...” (PO2)

Päihteitä käyttävien tilapäismajoitus

Kuten selviämispalveluissa, myös päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen kohdalla on useita erilaisia käsitteitä palvelun nimeämisessä. Ilman vakinaista asuntoa olevien ja päihteitä käyttävien tai riippuvuutta kokevien henkilöiden (tilapäiseen) majoituksen tarpeeseen viitataan esimerkiksi käsitteillä ensisuoja, tilapäinen asuminen, asumispäivystys tai kriisiasuminen.

Ensisuojan käsite on ollut Suomessa käytössä pitkään, mutta viime vuosina sen käyttö on vähentynyt. TEPA-termipankissa (2023) ensisuoja on määritelty seuraavasti: ”sosiaalipalveluna järjestetty tilapäinen majoituspaikka asunnottomille alkoholisteille.” Lisäksi määritelmän yhteydessä on huomautus, että ensisuoja voidaan tarjota myös mahdollisuus ruokailuun, peseytymiseen ja vaatehuoltoon. Sotkanet -palvelussa (ind 2134) ensisuojailla tarkoitetaan vailla vakinaista asuntoa olevien päihteitä ongelmallisesti käyttävien henkilöiden väliaikaista majoitusta, jossa pyritään välttämättömien perustarpeiden tyydyttämiseen, huollon tarpeen selvittämiseen ja välittömään pysyväisluontoisten hoitotoimenpiteiden käynnistämiseen muiden sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden toimesta. Porin Sininauhan (2023) verkkosivuilta löytyy tietoja satakuntalaisille tarjottavista ensisuojan palveluista. Toiminnan kuvauksessa nousee esiin yöpymisen mahdollisuus myös päihtyneenä sekä mahdollisuus peseytymistilojen käyttöön ja ruokailuun.

Tämän selvityksen yhteydessä haastateltavilta kysyttiin, mikä olisi sopiva käsite päihteitä ongelmallisesti käyttävien henkilöiden tilapäisen asumisen kuvaamiseen (ks. liite 2). Ensisuojan käsitteestä oltiin yhtäältä sitä mieltä, että se kuvaa toimintaa hyvin ja että paikallisesti on usein erittäin hyvin tiedossa mitä tällä palvelulla tarkoitetaan.

”Vaikka toi ensisuoja saattaa olla (joittenki mielest vähän) leimaava, mut mun mielestä se on aika hyvä sana, toi ensisuoja. (...) jos aattelis, että ensisuoja on, et sä pääset sinne vaikka kuinka moneks yöks peräkkäin, sit sä joudut aamulla lähteen sieltä” (TPM4)

”Meillä puhutaan ensisuoja. Ja sil se on tunnettu nimi täällä. Et en tiedä pitäiskö olla niin kun, tästä tuli puheeksi niin, et pitäiskö olla just joku oma nimi vielä oikein sillä, et se vois kyl olla ehkä ihan hyvä. Mutta se nyt ainakin kuvastaa kyllä sitä, et mikä se palvelu on, sillä se tunnetaan.” (TPM1)

Toisaalta nostettiin esiin käsitteen leimaavuus:

”Et jollain tapaa ensisuoja on ehkä vähän tälleen, se on leimaava: suoja, et mitä se voisi olla.” (TPM2)

Tilapäinen asuminen on toinen käsite, jota käytetään kuvaamaan tätä palvelukokonaisuutta. Tilapäinen asuminen on määritelty sosiaalihuoltolain 21 pykälässä ”Tilapäistä asumista järjestetään henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee asumisensa järjestämisessä hyvinvointialueen lyhytaikaista, kiireellistä apua.” TEPA-termipankissa (2023) tilapäinen asuminen on määritelty sosiaalipalveluksi ”jossa palvelunantaja järjestää väliaikaisen majoituksen ja tarvittavan tuen sosiaalihuollon asiakkaalle, joka tarvitsee lyhytaikaista ja kiireellistä apua asumisensa järjestämisessä.” Tilapäisen asumisen käsitettä on käytetty myös kuusikkokuntien päihde- ja mielenterveyspalvelujen raportoinnissa (2022), jossa se on määritelty seuraavasti: ”Nämä yksiköt tarjoavat tilapäistä majoitusta matalalla kynnyksellä. Asiakas voi hakeutua palvelun pariin ilman lähetettä esimerkiksi asunnottomuuden seurauksena. Palvelu voi sisältää muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja ja ruokapalvelua. Palveluun voi hakeutua myös päihtyneenä.” Huomionarvoista on, että sosiaalihuoltolain ja Termipankin käsitteen määrittelyissä päihtyneenä asioinnin mahdollisuutta ei tuoda lainkaan esiin, kun taas kuusikkokuntien määrittelyssä se nostetaan esiin. Seuraavassa sitaatissa pohdiskellaan tilapäisen asumisen käsitettä ja sitä, miten käsitteet kaiken kaikkiaan tähän palvelukokonaisuuteen liittyen ovat jossain määrin epäselviä.

”Toi tilapäisasumisen, siitä ollaan just täs keskusteltu, ku meil on vähän erityyppist toimintaa justin sen alla, et sitä ois jotenkin vielä ehkä hyvä tarkentaa, ja meilläki aikasemmin oli vielä kriisiasuminen, joka oli tosiaan tätä aikuissosiaalityön koordinoimaa; nyt sekun on tilapäistä asumista, että tätä keskustelua on käyty, et miten jotenki sitä tilapäisen asumisen ja sitä palvelukokonaisuutta vielä täsmentää ja tarkentaa...”(TPM2)

Asumispäivystyksen käsite nousi myös esiin haastatteluaineistossamme. Esimerkiksi Pirkanmaan hyvinvointialueella (2023) asumispäivystys on liitetty tilanteisiin, jossa palveluun voi hakeutua akuutin asunnottomuuden vuoksi. Asumispäivystys tarjoaa tilapäistä matalan kynnyksen asumispalvelua ja kriisimajoitusta. Asuminen on väliaikaista ja sieltä siirrytään mahdollisimman nopeasti muuhun asumispalveluun, omaan kotiin tai päihdekuntoutukseen. Yksikössä on mahdollista ruokailua ja pestä pyykkiä ja sinne voi hakeutua myös päihtyneenä. Seuraavassa sitaatissa tuodaan esiin se, miten kilpailutus on muokannut käsitteitä ja miten tämän tuoma muutos on koettu myönteiseksi.

”Ikaikainen ensisuoja muuttu asumispäivystykseks kilpailutuksen myötä. Ja mun täytyy nyt mennä vastarantaan tässä siinä mielessä, et musta tää on niin kun ihan meidän tapauksessa onnistunut vaihto. Ja mä pohjaan niitä, mihin meidän onnistumisen tilanteisiin siinä, että ihan yhtäläillä meilläkin on niitä, tulee vuosia täyteen jollakin, kun sille ei kukaan sitä asuntoa (...) tule tarjoomaan.” (TPM1)

Toisaalta asumispäivystyksen käsitteeseen suhtauduttiin kriittisesti, koska asiakkaat tarvitsevat usein pitkäaikaisempaa palvelua, johon päivystyksen palvelutarjonta ei välttämättä vastaa.

”Meillä on todella pitkiä asiakkuuksia, jotka ei valitettavasti, että en tiedä miten on edes inhimillistä kuvata sitä porukkaa, että välillä puhutaan siit kovasta ytimestä. Itse vieroksun myös sitä, mut mä ajattelen, et on tätä todella pitkäaikaista asiakaskuntaa. Ja silloin se ei mielestäni sitten siihen sitä asumispäivystystoimintaa ehkä niin kun parhaalla mahdollisella tavalla kuvaa.” (TPM1)

Yöpyminen, tilapäisyys, arjen tuki (peseytyminen ja ruokailu), päihtyneenä asioimisen mahdollisuus sekä ohjaaminen muihin sote-palveluihin ovat elementtejä, jotka toistuvat kaikissa edellä kuvatuissa käsitteissä. Tässä selvityksessä käytetään päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen käsitettä. Tilapäismajoitus katsotaan yhdeksi sosiaalihuoltolain tilapäisen asumisen palveluista, jonka asiakkailla on päihteisiin ja riippuvuuksiin liittyviä palvelutarpeita. Käsitteessä korostuu tilapäisyys ja se, että kyseessä ei ole varsinainen asumisen palvelu, vaan ennemminkin lyhytaikainen majoittuminen. Päihteitä käyttävien tilapäismajoituksella tarkoitetaan sosiaalihuollon täysi-ikäiselle (asunnottomalle) asiakkaalle järjestämää lyhytaikaista yöpymismahdollisuutta sekä kokonaisvaltaista ohjausta ja tukea. Palvelussa tarjotaan mahdollisuus yöaikaiseen nukkumiseen, ruokailuun ja peseytymiseen sekä ammattilaisen tarjoamaan tukeen ja ohjaukseen. Tilapäismajoituksessa voi olla päihtyneenä, mutta on oltava ”asiointikunnossa” (vrt. selviämispalvelu).

Tilapäismajoituksen asiakkaat ovat tyypillisesti vailla vakinaista asuntoa, päihteitä aktiivisesti käyttäviä, ja tarvitsevat yöpymispaikan lisäksi huolenpitoa arjessa selviytymiseen sekä palveluohjausta. Tämä on usein viimesijainen palvelu, jonka asiakkailla voi olla osattomuuden ja ulkopuolisuuden kokemuksia.

Päihteitä käyttävien tilapäismajoitus:

- Turvaa perus- ja ihmisoikeuksia
- Tavoittaa hyvin monenlaisissa vaikeissa tilanteissa olevia ihmisiä, jotka ovat usein kaikkien palvelujen ulkopuolella
- Tarjoaa arjen huolenpitoa ja turvaa, ehkäisee päihde-ehdoisia kuolemia
- Auttaa löytämään yksilöllisiin tarpeisiin vastaavia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja
- Toimii väylänä pysyviin asumisratkaisuihin lyhentäen asunnottomuuden aikaa
- Tuottaa tärkeää tietoa haavoittuvissa tilanteissa olevien ihmisten tarpeista hyvinvointialueen asunnottomuuden ehkäisytyöhön ja asumispalvelujen kehittämiseen

Päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta koskeva lainsäädäntö ja kyselyyn vastanneiden näkemyksiä lainsäädännön kehittämistarpeista

Sosiaalihuoltolaissa on määritelty tilapäinen asuminen yleisenä sosiaalihuollon palveluna (21§), ja asumispalvelut päihde- ja riippuvuustyön erityisinä palveluina (24§). Tilapäistä asumista järjestetään henkilölle, joka erityisestä syytä tarvitsee asumisensa järjestämisessä hyvinvointialueen kiireellistä apua (21§). Sosiaalihuoltolain 24§ todetaan, että sosiaalihuollon päihde- ja riippuvuustyön erityisinä palveluina on järjestettävä muiden palvelujen ohella myös asumispalveluja. Päihde- ja riippuvuustyön asumispalvelut laajana kokonaisuutena voi pitää sisällään myös tilapäismajoituksen, mutta lainsäädännössä ei ole tarkemmin määritelty tilapäismajoitusta päihde- ja riippuvuustyön erityisenä palveluna.

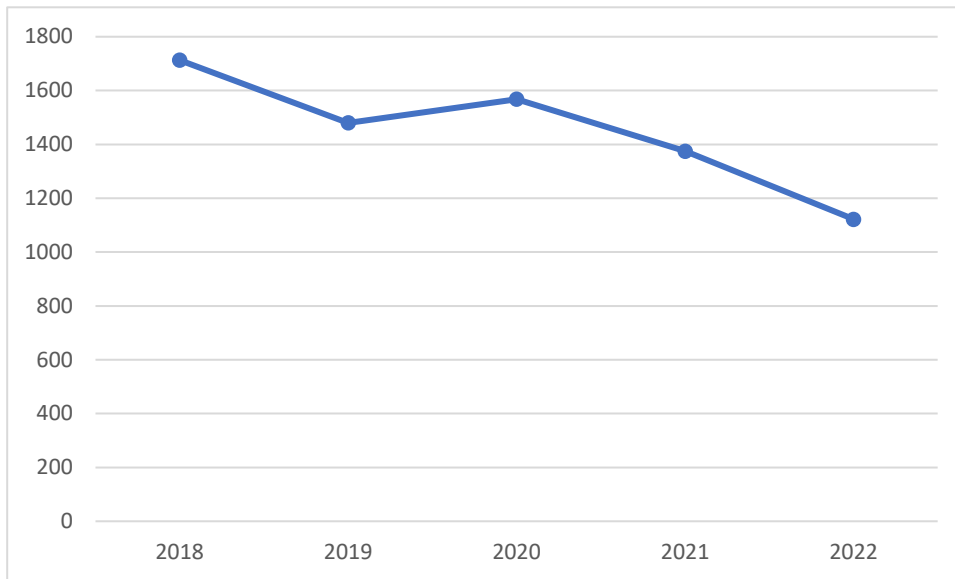
Tätä selvitystä varten kerättyssä Webropol-kyselyssä saatiin seitsemän vastausta kysymykseen ”Ohjaako olemassa oleva lainsäädäntö mielestäsi riittävällä tavalla kyseisiä palveluita (tilapäismajoitus)?” (liite 6, kysymys 11). Suurin osa (n=5) kysymykseen vastanneista oli sitä mieltä, että nykyinen lainsäädäntö on riittävää palvelujen ohjaamiseen. Lisäksi kysyttiin, että mihin suuntaan lainsäädäntöä tulisi vastaajan mielestä kehittää. Vaikka nykyistä lainsäädäntöä pidettiin lähtökohtaisesti riittävänä, toivottiin lainsäädännössä kuitenkin otettavan paremmin huomioon sen, että asiakkaiden elämäntilanteet ovat usein vaativia ja henkilöillä on muitakin avun ja tuen tarpeita kuin asuminen. Esimerkiksi asumisen taitojen puute vähentää asiakkaiden osallisuutta ja saattaa syrjäyttää yhteiskunnasta. Kyselyyn vastaajat pohtivat, olisiko lainsäädännössä mahdollista huomioida sellaisten päihteitä aktiivisesti käyttävien ihmisten asumisen tarve, jotka tällä hetkellä jäävät pitkäaikaisesti tilapäisen majoituksen palvelujen piiriin. Lisäksi nostettiin esiin, että lainsäädännössä voisi olla syytä esittää henkilöstömitoituksia ja henkilöstön pätevyysvaatimuksia tilapäisen majoituksen työntekijöille. Toivottiin myös, että valmistelussa oleva itsemääräämisoikeutta koskeva lainsäädäntö selkiyttäisi käytäntöjä.

Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen nykytila

Palvelujen tarve

Tilapäisen majoituksen tarve liittyy asunnottomuuteen ja se on suurempi isoilla paikkakunnilla, joihin myös asunnottomuuteen liittyvät ongelmat usein kasaantuvat. Aikavälillä 2008–2022 yksinelävien asunnottomien määrä on Suomessa vähentynyt 54 prosenttia ja pitkäaikaisasunnottomien määrä 68 prosenttia. (Kotiin, 2023.) Marraskuussa 2022 Suomessa oli 3 686 yksinelävää asunnottomia, joista 1 133 oli pitkäaikaisasunnottomia (ARA, 2023). Viimeisen tiedon mukaan asunnottomuus on vähentynyt Helsingissä ja Espoossa, mutta lisääntynyt Tampereella, Turussa ja Vantaalla. Vuonna 2021 asunnottomia oli 103 kunnassa, joten asunnottomuutta oli luultavasti kaikilla hyvinvointialueilla. Etenkin naisten ja nuorten asunnottomuus on lisääntynyt viime vuosina. (Kotiin, 2023.) Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa on kirjaus pitkäaikaisasunnottomuuden poistamisesta vuoteen 2027 mennessä (Vahva ja välittävä Suomi 2023).

Yksinäisten henkilöiden asunnottomuuden väheneminen näkyy myös kuviossa 6. Ulkona, yömajoissa, tilapäissuojissa ja laitoksissa olevien yksinäisten asunnottomien määrä on vähentynyt viiden viimeisen vuoden aikana 1 700:sta reiluun 1 100 asunnottomaan (kuvio 6).

Kuvio 6. Ulkona, yömajoissa, tilapäissuojissa ja laitoksissa olevat yksinäiset asunnottomat 2018–2022. (Lähde: Sotkanet, ind 484)

Yksiköiden lukumäärä, asiakaspaikkamäärä sekä käynti- ja asiakasmäärät

Tilapäistä majoitusta toteuttavien yksiköiden lukumäärästä ei ole tietoa. Alueellisen kattavuuden selvittämiseen käytetään tietoja päihde- ja riippuvuuspalvelujen kuntakyselystä (Heiskanen ym., 2023), Sotkanetin tietoja ensisuojiin asiakas- ja käyntimääristä (indikaattori 2134) sekä tätä selvitystä varten kerättyjä tietoja. Vuonna 2022 toteutetusta päihde- ja riippuvuuspalvelujen kuntakyselystä saatiin tietoja ensisuojiin ja asumispäivystyksen saatavuudesta. Ensisuojia oli 27 prosentissa ja asumispäivystystä 20 prosentissa Manner-Suomen kunnista. (Heiskanen ym., 2023.)

Tilapäistä majoitusta (asumispäivystys, ensisuoja, päihtyneiden tilapäismajoitus) oli vuonna 2022 eri tietolähteiden mukaan 13–16 hyvinvointialueella. Päihde- ja riippuvuuspalvelujen kuntakyselyssä 13 hyvinvointialuetta vastasi tarjoavansa asumispäivystystä, ja 16 hyvinvointialueella oli ensisuojiin palvelua (Heiskanen ym., 2023). Nyt käsillä olevaa selvitystä varten tehdyssä tiedonkeruussa saatiin tieto, että 13 hyvinvointialuetta tarjosi päihtyneiden tilapäismajoitusta.

Kaikista tietolähteistä löytyi tieto asumispäivystyksestä, ensisuojiin tai päihtyneiden tilapäismajoituksesta 14 hyvinvointialueella, joten voidaan pitää kohtuullisen todennäköisenä, että näillä hyvinvointialueilla palvelua on tarjolla. Melko luotettavasti voidaan arvioida, että tässä selvityksessä tarkoitettuja tilapäisen majoituksen palveluita ei ole ollut aineiston keruun aikana tarjolla Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Kainuun, Keski-Pohjanmaan, Lapin ja Pohjanmaan hyvinvointialueilla. Kahden hyvinvointialueen osalta tieto oli epäselvää.

Sotkanetistä saadaan tietoja kuntien kustantamien ensisuojiin palveluista (indikaattori 2134). Tietolähteenä on Sosiaalipalvelujen toimintatilasto. Tietoja on sekä asiakasmääristä että asumispäivistä. Vuonna 2022 koko maan tasolla ensisuojiin oli 1 332 asiakasta ja 51 718 asumispäivää. Tiedot ovat kuitenkin varsin aukkoisia ja asiakasmäärätiedot puuttuvat monelta hyvinvointialueelta (Etelä- Pohjanmaa, Etelä-Savo, Itä-Uusimaa, Kainuu, Keski-Pohjanmaa, Keski-Uusimaa, Kymenlaakso, Pohjanmaa, Pohjois-Karjala, Päijät-Häme) sekä Helsingistä. Myös tiedot käyntimääristä ovat puutteellisia. Ensisuojiin asiakasmäärät ovat kasvaneet 2000-luvulla, mutta asumispäivien osalta trendi on ollut tasaisempi.

Kuusikkokuntien raportissa kunnat ovat ilmoittaneet tietoja tilapäisestä asumisesta. Vuonna 2021 tilapäisen asumisen asiakasmäärä oli 1 755 ja asumisvuorokausia oli 93 710. Asiakasmäärästä 35 prosenttia ja asumisvuorokausista 33 prosenttia oli Helsingistä. Tilapäisen asumisen asiakasmäärissä ei ole viime vuosina tapahtunut juurikaan muutoksia kuudessa suurimmassa kunnassa. Asumisvuorokausien määrä on sen sijaan ollut hienoisessa kasvussa. (Kuusikko, 2022.)

Tässä selvityksessä mukana olleiden tilapäisen majoituksen yksiköiden asiakaspaikkamäärät vaihtelivat yhdeksän ja 60 asiakaspaikan välillä. Osa yksiköistä oli auki ympäri vuorokauden, kun taas osa yksiköistä oli avoinna ainoastaan iltaisin ja yöaikaan. Ei-ympäri vuorokautisesti avoinna olevat yksiköt avasivat ovensa kello 17, 20 tai 21, ja yöpymisen jälkeen asiakkaiden oli poistuttava näistä yksiköistä aamulla viimeistään puoli kahdeksalta, kahdeksalta tai kymmeneltä.

Palvelun järjestäminen ja henkilöstörakenne

Päihde- ja riippuvuuspalvelujen kuntakyselyn mukaan ensisuoijat ja asumispäivystykset olivat pääasiassa sosiaalihuollon hallinnon alaista toimintaa. Kunta tai jokin muu hallinnollinen alue tuotti valtaosan ensisuoja-toiminnasta, mutta yksityisiä ja järjestöjen tuottamia ensisuoijapalveluja oli myös. Asumispäivystys oli sen sijaan pääosin kuntien tai alueiden tuottamaa. (Heiskanen ym., 2023.) Tämän selvityksen yhteydessä tehdyistä haastatteluista saatiin samantapaisia tuloksia: päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta järjestettiin ostopalveluna, osana omia asumispalveluja tai erillisenä omana palvelunaan.

Tilapäisen majoituksen yksiköiden henkilöstömäärä vaihteli viiden ja 30 välillä. Niissä yksiköissä, jotka vastasivat sekä Webropol-kyselyn asiakas- että henkilöstömääriä koskeviin kysymyksiin (n=8), henkilöstön laskennallinen määrä asiakasta kohden vaihteli 0,3 ja 1,2 välillä. Tilapäisen majoituksen työntekijöiden koulutustausta oli noin 60 prosentissa terveydenhuollossa ja noin 40 prosentissa sosiaalihuollossa. Koulutustausta vaihteli huomattavasti yksiköittäin. Esimerkiksi Tampereella tilapäisen majoituksen työntekijät olivat pääsääntöisesti terveydenhuollon ammattilaisia, kun taas Helsingissä korostui sosiaalityön koulutus.

Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen arvioidut kustannukset

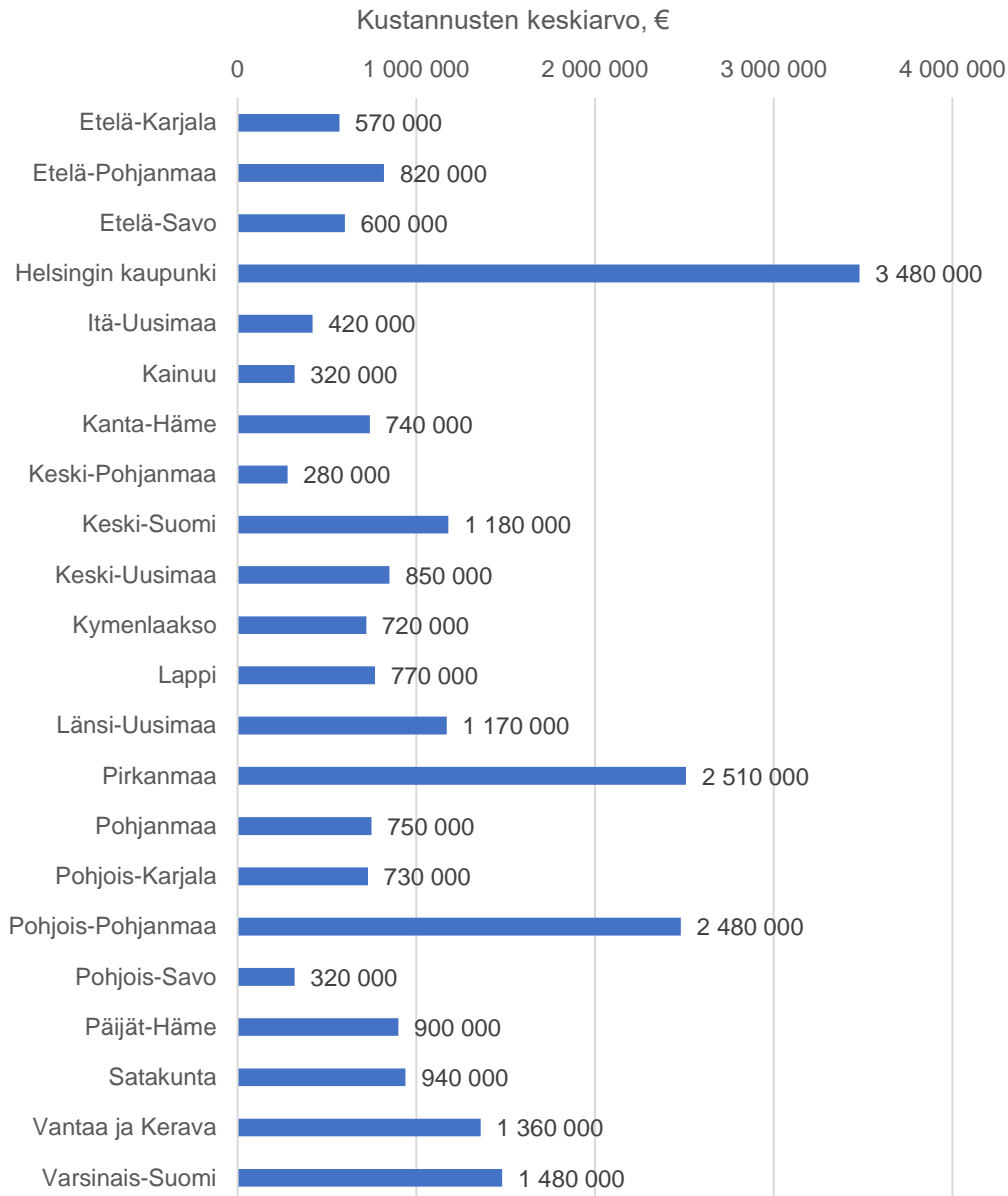
Päihteitä käyttävien tilapäisestä majoituksesta on saatavilla vain vähän tietoja. Kustannuksista tietoja ei ole saatavilla lainkaan. Käytettävissä on lähinnä kuusikkokuntien mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevat raportit ja Sotkanetin muutamien indikaattorit ensisuoijista. Kuten selviämispalvelujen kohdalla, myös tilapäisen majoituksen tarve ja käyttö todennäköisesti painottuvat suuriin kaupunkeihin ja tiheisiin asutuskeskuksiin sekä pääkaupunkiseudulle.

Kuusikkokuntien mielenterveys- ja päihdepalvelujen raporteista saadaan tilapäisestä asumisesta kuuden suurimman kunnan käynti-, asiakas- ja kustannustietoja. Tilapäisen majoituksen tilastotietoja on saatavissa Sosiaalipalvelujen toimintatilastosta Sotkanet-indikaattoreina (ensisuoijien asiakkaat vuoden aikana (ind. nro 2134) ja ensisuoijien asumisvuorokaudet vuoden aikana (ind. nro 2164)). Toimintatilaston tiedot ovat kuitenkin erittäin puutteellisia ja kattavat alle 10 kuntaa. Näitä käytettiin soveltuvin osin. Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen kustannusten laskentatapa on kuvattu tarkemmin liitteessä 7.

Tilapäisen majoituksen palvelun kustannusten arvioinnissa lähtökohtana oli oletus, että jokaisella hyvinvointialueella vähintään yksi yksikkö tarjoaisi tätä palvelua. Näin tehtiin sen arvioimiseksi, millaisella tasolla kustannukset olisivat, jos päihteitä käyttävien tilapäistä majoitusta olisi tarjolla kaikilla hyvinvointialueilla.

Tilapäisen majoituksen käyttöä eli asumisvuorokausien määrää arvioitiin sekä toimintatilaston että kuusikkokuntien raporttien avulla. Toimintatilastoon ensisuoijien tietoja ilmoittaneista kunnista otettiin mukaan ne, jotka olivat ilmoittaneet tiedot vähintään kolmena vuotena neljästä vuosien 2018–2021 aikana, ja joiden aikasarjat olivat kohtuullisen koherentteja. Näistä laskettiin asumisvuorokausien vuosikeskiarvot. Tiedot suhteutettiin tiedot ilmoittaneiden kuntien hyvinvointialueiden 18 vuotta täyttäneeseen väestöön. Kuuden suurimman kunnan osalta käytettiin kuusikkokuntien raporteista saatuja tilapäisen majoituksen asumisvuorokausien määriä, jotka suhteutettiin täysi-ikäiseen väestöön ja laskettiin hyvinvointialuetasolle. Muiden hyvinvointialueiden osalta oletettiin, että niissä on keskimäärin saman verran tilapäisen majoituksen asumisvuorokausia kuin kuusikkokunnissa. Väestöön suhteutettuna pääkaupunkiseudulla ei ollut huomattavan paljon enemmän tilapäisen majoituksen asumisvuorokausia kuin muissa kuusikkokunnissa. Laajempien tietojen puuttuessa jouduttiin oletamaan, että kaikkien kuusikkokuntien keskiarvo kuvaa tilannetta myös muilla hyvinvointialueilla. Edellä kuvatusti laskien saatiin tilapäisen majoituksen asumisvuorokausien määräksi noin 242 300 vuodessa koko maan tasolla.

Kuusikkokuntien raporttien vuosilta 2018–2021 mukaan keskimääräinen tilapäisen majoituksen vuorokausihinta vaihteli välillä 74–106 euroa. Kustannusten arvioinnissa käytettiin pienintä ja suurinta keskimääräistä vuorokausihintaa. Näitä yksikkökustannuksia ja asumisvuorokausien määrän arvioita käyttäen laskettiin kustannukset tilapäiselle majoitukselle. Vuoden 2022 kustannustasoon muunnettuna kustannukset olivat **arviolta 19–27 miljoonaa euroa**. Kustannusten vaihteluväli kuvaa alueellisia ja palvelujen järjestämistapaan liittyviä eroja sekä palveluntuottajakohtaisia eroja kustannuksissa. Arviot kustannusten keskiarvoista hyvinvointialueittain on esitetty kuviossa 7.

Kuvio 7. Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen arvioitujen kustannusten keskiarvo hyvinvointialueittain vuoden 2022 kustannustasossa, euroa.

Päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen asiakkuudet, palvelun tarpeet ja niiden arviointi

Päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta tarvitsevat ihmiset, jotka ovat asunnottomia, käyttävät päihteitä, eikä heillä ole muuta paikkaa (esimerkiksi perheen tai ystävien koti) jonne mennä.

”(...) niin selkeesti puhutaan henkilöistä, joilla ei ole sitten mitään muuta paikkaa, minne mennä, et siinä vaiheessa, kun ensisuojaan majotutaan, niin ne sosiaaliset verkostot ja perhesuhteet on käytännössä jo aika lailla mennyt. Pääsääntöisesti meil on yöpyjiä, jotka yöpyy joka yö.” (TPM2)

Asiakkaiden tulee tyypillisesti olla yli 18-vuotiaita ja niin sanotussa ”asiointikunnossa”: päihteitä käyttävien tilapäismajoituksessa saa olla päihtyneenä, mutta täytyy pystyä toimimaan itsenäisesti esimerkiksi ruokailujen ja henkilökohtaisen hygienian ja lääkityksen suhteen. Väkivaltaisesti käyttäytyvät ohjataan pois, ja tarvittaessa heidän pääsynsä palveluun estetään joksikin määräajaksi.

Asiakkaat aiempaa nuorempia ja kokevat arjessa selviytymisen haasteita

Fokusryhmähaastatteluuissa tunnistettiin kaksi pääasiallisinta asiakasryhmää päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen asiakkaissa: nuoret, 20–30-vuotiaat miehet, joista moni käyttää huumeita, sekä ikääntyneemmät, 50–60-vuotiaat miehet, jotka ovat pitkään käyttäneet päihteitä.

Nuoremmilla asiakkailla voi olla taustalla lastensuojelun ja jälkihuollon asiakkuuksia ja mahdollisesti kaksoisdiagnooseja päihdeongelman ja vaikeidenkin mielenterveysongelmien yhtäaikaisesta esiintymisestä (esim. psykoosi, skitsofrenia). He käyttävät aktiivisesti päihteitä ja heillä on usein myös huumeiden pistokäyttöä. Haastattelujen läpi tätä ryhmää kuvattiin ihmisinä, jotka eivät ole kiinnittyneitä palveluihin, heillä ei ole luottamusta yhteiskuntaan ja he tuntevat vahvaa osattomuuden ja ulkopuolisuuden tunnetta. Heillä ei välttämättä ole henkilöllisyystodistusta, puhelinta tai pankkitunnuksia, ja asioiden hoitaminen on vaikeaa. Monet tarvitsevat apua päivittäisessä arjessa selviytymisessä.

”Meil on tänä kesänä (ollu) esimerkiksi seitsemän tämmöst jälkihuoltolasta, tai -nuorta. Ja he on aika onnettomassa asemassa. He on (kaikki) onnettomassa asemassa. Heille on hirveen vaikee saada asuntoja, heillä on hirveen vaikee... niinku jatkotoimenpiteet, ja heidän kanssa työskentely vaatii hirveesti aikaa (...) He on oppineet olemaan luottamatta järjestelmään.” (TPM2)

”ei meillä heidän kanssa puhuta vielä semmosesta niin kun kuntouttavasta työstä oikeestaan ollenkaan, vaan se on niin kun, et no niin nyt sulla ei oo sukat, missä sinun sukat on, ja nyt hyvin tämmöstä niin, että olis vaatetta päällä ja olis maha täynnä, ja sitte pystyisi hoitamaan asioita” (TPM1)

Toinen pääasiallinen asiakasryhmä ovat ikääntyneet miehet, jotka ovat käyttäneet päihteitä, etenkin alkoholia, jo pitkään. Ikääntymisen ja pitkän päihdehistorian myötä heillä voi olla erilaisia somaattisia sairauksia, joihin he tarvitsevat lääkitystä tai apuvälineitä. Heillä on sellaisia hoidollisia tarpeita, joihin ei päihteitä käyttävien tilapäismajoituksessa pystytä vastaamaan, mutta heille saattaa olla vaikea löytää palvelujärjestelmästä paikkaa.

”Sit meil on tosi iso ryhmä, nyt alkaa olee siis tämmöset vanhat alkon käyttäjät, jotka on kuntoisuudeltaan äärimmäisen huonokuntosii, et me ei semmosia voida siis kerta-kaikkiaan ottaa, et meillä ei oo mitään hoidollista. Et he on tämmönen porukka, mitkä ei niin kun sovi mihinkään. Et vanhuspalvelut ei ota, koska alkotaustaa, mejän kolmannen sektorin paikat on kaikki aivan täynnä asumis- ja päihdepalveluissa, kaupungilla ei oo mitään omia matalan kynnyksen hoidollisia paikkoja. Et sit me jotenkin yritetään selvittää heidän kanssa. Et kun heillä voi olla ihan siis ihan lääkitykset, meillä ei oo lääkkeitä,

asiakkaan pitää itse huolehtii lääkitykset. Heil on apuvälineitä, he tarvi pesuissa apua, että tarpeita on hirveesti monenlaisia.” (TPM1)

Pääasiallisia kävijäryhmiä yhdistää se, että heillä ei ole luontevaa paikkaa palvelujärjestelmässä tai ylipäätään yhteiskunnassa. Heillä voi myös olla mielenterveysongelmia tai somaattisia sairauksia, joiden hoidosta ja lääkityksestä vastaamiseen tarvittaisiin sellaista terveydenhuollon osaamista, jota näissä yksiköissä ei tyypillisesti ainakaan jatkuvasti ole paikalla. Yhtäaikainen päihde- ja mielenterveysongelma tuottaa haasteita asumisen järjestämiselle, koska (mielenterveyspalvelujen) asumisyksiköissä ei saa olla päihtyneenä, ja päihteitä käyttävien tilapäismajoituksessa taas ei ole valmiuksia terveydenhuollolliseen seurantaan esimerkiksi skitsofrenialääkitysten osalta. Tilanteisiin voi liittyä myös turvallisuusriskejä.

Läpi haastattelujen kuvattiin viimeaikaista muutosta, jossa ikääntyneiden ryhmä pienenee, ja nuorempien asiakkaiden ryhmä kasvaa. Lisäksi palveluissa on muita asiakasryhmiä, kuten vankilasta vapautuneita, jotka ovat palaamassa vankilaan. Myös rahapeli riippuvuuden vuoksi aiheutunutta asunnottomuutta kohdataan päihteitä käyttävien tilapäismajoituksissa, mutta usein sen rinnalla on myös päihteidenkäyttöä. Naisten osuuden kerrotaan myös kasvaneen. Sukupuolierityyseen näkökulmaan tulisikin kiinnittää huomiota tällaista palvelua järjestettäessä.

”Päihteistä ihan selkeästi huumeidenkäyttö on lisääntynyt siellä taustalla. Entinen alkoholi- ja päihteidenkäyttävien iäkkäiden miesten ryhmä pienenee koko ajan tai on pysynyt vähintäänkin samana, kun sitten taas nyt uudet asiakkaat, nuoret, niin selkeästi huumeidenkäyttäjät ovat. Ja sitten tämä, että vankilakierteessä olevat, jotka eivät edes halua taksia väliajaksi, tietävät että on taas uusi kakku tulossa, niin eivät haluakaan asuntoa siihen väliajaksi. (...) Rahapeli riippuvuuden vuoksi on ollut ihan muutama, että se on ollut siellä yhtenä tekijänä, mutta siinä on ollut myös sitten päihteidenkäyttöä.” (TPM3)

”Mutta nuoret on tällä hetkellä tai nuoret aikuiset on tällä hetkellä se meidän haaste. Ihan tässä parin, sanotaan kolmen vuoden sisällä meidän asiakkaitten keski-ikä on tippunut toistakymmentä vuotta. Ja meillä rupeaa olemaan kolmannes meille tulevista asiakkaista 29 ja siitä alle.” (TPM1)

Viimesijaisen palvelun merkitys

Päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta koskeviin haastatteluihin osallistuneet kuvasivat palvelujensa asiakkaita yhteiskunnan laidoilla oleviksi, joita ”kukaan ei halua”. Palvelujärjestelmästä on vaikea löytää oikeaa paikkaa.

”Siis tääki on ongelma, et ei löytyny mitään tonttia, mihin tämmösen talon sais rakentaa, missä ihmiset sais elää niinku he elää (...) Ei löytyny tonttia. Sit se tontti löyty teollisuusalueelta. Et me käytiin niitten asiakkaitten kans kattomassa sitä, niin ne oli kyl, niinku, sanovat, että onks he näin paskaa sakkia, et tänne teollisuusalueelle heiät laiteetaan, (ku ois ihan) muitaki paikkoja, (mihin heitä voitaa) sijoittaa. Ei oo autoja, osa liikkuu huonosti tietenkki, koska on semmonen historia. Että vähän lähemmäs keskustaa, et vois kävellä keskustaan ja vois kävellä palveluihin, mut ei löydy.” (TPM4)

Haastateltavat puhuivat paljon asiakkaiden ihmisarvosta ja siitä, mitä tällainen viimesijainen palvelu yhteiskunnassa edustaa. Onko tarkoituksenmukaisinta järjestää toistuva yöpyminen siten, että tilaan saa tulla illalla ja sieltä tulee poistua (aikaisin) aamulla? Osallistujat kuvasivat monia haasteita palvelupolkujen ja oikeanlaisen asumismuodon löytämisessä. Joillain alueilla tilapäismajoituksen kaltaista paikkaa ei vielä ollut lainkaan.

”(...) me ollaan yritetty etsiä meidän asiakkaille kissojen ja koirien (kans paikkaa), mihin pääsis, mutta ei vaan oo. Että tää on siis oikeesti todellinen ongelma. Sit ku nää asiakkaat, kenelle tätä ensisuojaa pitäs järjestää, niin kukaan ei halua heitä, niin sen takii

se pitäs mun mielestä... Jotenki rakenteellisen sosiaalityön kanssa vähän ruvetas panostaa, (et se ois...) Että vaikka ois juonu 50 vuotta tai käyttäny kamaa, nii sä oot kuitenkin ihminen ja ihmisarvonen. Eli yösjä pitäs olla, semmonen huone, mihin patja lattialle, et jos ei mitään muuta, nii pääset kuitenkin lämpimään yöks, ettei tartte autoon palautua.” (TPM4)

Haastatteluissa kuvataan vakituisemman asunnon löytämisen haasteita. Vapailta markkinoilta asuntoja on vaikea löytää tai asiakkailta saattaa olla vaikeuksia asunnon pitämisessä. Myös julkisesti tuotettuihin asuntoihin saattaa olla vaikea päästä. Ongelmina ovat esimerkiksi arjen ja taloudenhallinnan haasteet, jotka näkyvät maksamattomina vuokrina tai sääntöjen vastaisena käyttäytymisenä asunnossa, esimerkiksi tupakoinnin ja muun yleisen siisteyden osalta.

Osallistujat arvioivat, että tarvittaisiin asumismuoto tilapäisen yöpymisen ja päihteettömän asumisen välille. Joillain alueilla tällaista asumista on, ja siirtymät eri asumismuotojen välillä voivat olla joustavia. Päihteet sallivalle asumiselle tärkeää olisi tarpeeksi matala kynnyksen ja yhteisöllisyyden kokemus. Liian virallinen tai laitospäinen asuminen saattaa vieraannuttaa ihmisiä palvelusta.

”Me ollaan samaa mietitty, et pitäs olla tälläsiä vanhoja mummonmökkityyppisiä asuntoja, joissa jotku asuis paljon paremmin kun ehkä tälläses (kerrostalotyypissä).” (TPM2)

”Ja meil on tilapäispuoli ja asumiskokeilupuu. Tilapäispuoli on, et sinne saa tulla päihteissä, mut myös asumiskokeilun puoli on ns. matalan kynnyksen, et siel pitää olla asiointikuntoisuus, mut voi olla vähän promilleja. Ja me tarjotaan ruoka, yösjä, pyykinpesua, asumisneuvontaa.” (TPM1)

Päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen asiakkaat ovat useimmiten asunnottomia, ja tilanteet voivat olla monella tapaa vaativia. Fokusryhmähaastatteluissa näkyy työntekijöiden epätoivoisuus yhteiskunnan vastustuksesta päihde- ja riippuvuusongelmia kokevien auttamista kohtaan. Moni näistä tilapäisen majoituksen paikoista toimii kapasiteettinsa ylärajoilla, ja asiakkaita olisi enemmän kuin voidaan ottaa. Asiakkaiden tilanteet voivat muuttua jopa keskellä yötä, ja tämä haastaa esimerkiksi aggressiivisuuden osalta myös työntekijöiden turvallisuutta. Yksiköissä on panostettu turvallisuuteen monella tapaa, mutta fokusryhmähaastatteluissa kuvataan, että turvallisuusriskit ovat kasvussa.

”Mutta tällä hetkellä kun meidän talo on koko ajan täynnä, niin kun yleensä talvisin onkin, niin kyllä me ohjataan ihan suoraan sanottuna Prismaan, mikä on 24/7 auki, koska meillä ei ole paikkoja.” (TPM1)

Ihmiset, jotka eivät ”pysty pitämään” asuntojaan, ovat haastateltujen työntekijöiden näkemyksen mukaan yhteiskunnan alimmalla portaalla: samaan aikaan heitä ei yhteiskunnassa haluta auttaa, mutta heillä on asumisen lisäksi monenlaisia tuen ja ohjauksen tarpeita. Haastatteluihin osallistuneet kertoivat, että asiakkaat eivät vaadi paljon, vaan ymmärtävät olevansa sellaisessa asemassa, jossa vaatimuksia ei tässä yhteiskunnassa voi esittää. Haastatellut työntekijät kuvasivat erilaisia tapoja, miten tilapäisestä yöpymisestä pyritään tekemään inhimillistä. Useampi mainitsi oikeat lakanat sängyssä ja lämpimän ruoan tarjoamisen, vaikka sopimuksessa puhuttaisiin vain ilta- ja aamupalasta.

”(...) et me ollaan pystytty pitää se silleen inhimillisinä, et puhtaisiin, tavallisiin lakanoihin pääsee sänkyyn pötkähtämään kahden hengen huoneissa” (TPM2)

Asiakkaat tarvitsisivat monia erilaisia palveluja, mutta muut palvelut heidän ympärillään eivät ole joustavia. Saatetaan esimerkiksi yhdessä varata aika lääkärille, mutta asiakkaan on vaikea mennä varatulle ajalle, ja se jää käyttämättä. Kelan toimipiste saattaa olla 40 kilometrin päässä auki yhtenä päivänä viikossa kahden tunnin ajan. Asioiden hoitaminen on vaikeaa ilman puhelinta tai henkilöllisyystodistusta.

Tässä viimesijaisessa palvelussa tulee näkyville myös muun yhteiskunnan palvelujärjestelmän toimimattomuus. Edellä on kuvattu esimerkiksi lastensuojelun asiakkaana olevia tai olleita nuoria, jotka ovat menettäneet luottamuksensa yhteiskuntaan ja kokevat hyvin vaikeaa osattomuutta. Ikääntyneille päihteitä käyttäville on vaikea löytää sopivaa asumismuotoa, jossa he saisivat tarvitsemaansa terveydenhuoltoa ja hoivaa. Terveydenhuollon päivystyksissä ja vuodeosastoilla on painetta vapauttaa paikkoja, ja ihmisiä saatetaan kotiuttaa ”kanyylit kädessä” tilapäismajoitukseen. Myös mielenterveyspalvelujen ruuhkat näkyvät tilapäismajoituksen asiakkaiden voinnissa. Jos asiakas käyttäytyy väkivaltaisesti, häntä ei voida ottaa viimesijaiseen yöpymispaikkaan, vaan silloin ihminen jää ilman suojaa, ellei sitten päädy poliisin toimesta putkaan. Monelle tästä väliaikaiseksi tarkoitettusta palvelusta tulee ennemmin pysyvämpi asumisratkaisu.

”Nyt ehkä semmonen kohderyhmä meidän asumispäivystyksessä mikä herättää erityistä huolta, on suoraan laitoksista poluttamiset meidän asumispäivystykseen, mikä on niin kun täysin jotenkin kestävätilanne, että meidän sairaalahoidosta tulee suoraan, kotiutuu asumispäivystykseen kuntalaisia.” (TPM1)

Samanaikaiset päihde- ja mielenterveysongelmat näkyvät päihteitä käyttävien tilapäismajoituksissa voimakkaasti tällä hetkellä, eikä palvelujärjestelmä tai palvelujen integraatio ole pystynyt siihen tarkoituksenmukaisesti vastaamaan. Päihtymys tai päihteidenkäyttö voi estää edelleen mielenterveyspalvelujen saamisen, eikä päihteitä käyttävien tilapäismajoituksissa ole resursseja tai mahdollisuuksia mielenterveysongelman hoidolle.

”(...) että ehkä mielenterveyspalveluita on kaiken kaikkiaan vähän liian vähän, mut se, et ne kaikkein vaikeimmat asemat ovat mielenterveysongelmia kokevat, joilla on päällekkäin myös päihdeongelma, ei oikeen kuulu minnekään, hoidollisesti minnekään, kuukaan ei oikeen heitä hoida. Ja he ei oo oikeas paikas, jos he on pelkästään sosiaalihuollon henkilöstön ylläpitämässä asumispalvelussa, he tarvitsisivat sen vahvan hoidollisuuden siihen rinnalle.” (TPM2)

Haastavista elämäntilanteista huolimatta osa asiakkaista kuntoutuu ja siirtyy pysyvämpään asumiseen tilapäismajoituksesta: eräästä yksiköstä kuvattiin, että noin 50–60 prosenttia asiakkaista siirtyy vuosittain joko tuettuun tai itsenäiseen asumiseen. Vaikka haastatteluissa nostetaan esiin kaikkein vaikeimmassa tilanteessa olevat ja heidän oikeutensa inhimilliseen elämään, on kaikissa palveluissa vahva kuntoutumisen näkökulma sekä pyrkimys edistää asiakkaiden tilanteita kohti pysyvämpää asumista ja päihteettömyyttä. Näköalattomuutta, osattomuutta ja luottamuksen puutetta kokevien (nuorten) asiakkaiden kanssa työskentely on pitkäjänteistä ja vaatii luottamuksen kasvattamista. Palvelujen pitäisi rakentua joustavasti ihmisen ympärille. Työntekijöitä huoletti, katoaako hyvinvointialueiden toiminnan aloittamisen myötä se tutuus ja joustavuus, joka viimesijaisissa palveluissa on olennaista.

”(...) pitää olla asumispaikkoja, missä saa asua päihtyneenä, vaikka kuinka puhutaan kuntouttavasta työotteesta, niin puhutaan mekin, mutta meil on se asiakaskunta, joka ei lähde sille hoitopolulle, ja heillä pitää myös olla inhimilliset asumisolosuhteet. (...) onko sekään oikea tapa enää (järjestää tälle) asiakaskunnalle asumispalveluita, et pitää päiväksi poistua.” (TPM2)

Päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen saavutettavuus on alueellisesti ratkaistava kysymys

Päihteitä käyttävien tilapäismajoitus keskittyy suurempiin kaupunkikeskuksiin. Välttämättä näitä palveluita ei kuitenkaan löydy edes kaikista suurimmista kaupunkikeskuksista. Tämä muodostaa haasteen palvelun saavutettavuudelle ja saatavuudelle. Välimatkat palveluun voivat olla esimerkiksi hyvinvointialueilla pitkiä. Tällöin ratkaisevaa on se, kuinka kulkemiseen liittyvistä käytännöistä on alueellisesti sovittu. Kyytejä on voitu järjestää yhteistyössä sosiaalipäivystysten kanssa tai palvelun tarpeeseen on pyritty vastaamaan muiden palveluiden (esim. terveydenhoidon päivystykset) avulla.

” (...) on ollut siis tämä paikka tässä (...) ja on ollut keskitetysti maakunnassa yksi paikka tämän viime neljä vuotta. Muualta sitten tarvittaessa, tiivis yhteistyö sosiaalipäivystyksen kanssa, että jos joku tarvitsee sitä tilapäistä majoitusta oman kunnan muulta alueelta, niin on sitten se kyyti järjestetty. Tällaisia tilanteita jonkun verran on ollut.” (TPM3)

Päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen saavutettavuuden suhteen kysymyksiä herättää hyvinvointialueelle siirtyminen ja sen vaikutukset. Vaikka asunnottomuuteen liittyvä tilapäisen majoituksen tarve on suurempi isommilla paikkakunnilla, tulisi myös pienempien kuntien tilapäisen majoituksen tarve kyetä tunnistamaan ja suhteuttamaan hyvinvointialueen palvelun tarjontaan sekä palveluiden saavutettavuuteen. Myös palvelujen valtakunnallinen tasalaatuisuus koetaan tärkeäksi tavoitteeksi. Yleisellä tasolla useamman fokusryhmähaastatteluun osallistuneen tahon toimesta kerrottiin palveluiden korkeasta käyttöasteesta, jolloin palvelun kapasiteetin riittämättömyys muodostaa uhkan palvelun saatavuudelle.

”Et jotenki ajattelen kyl just, et (...) yks ensisuoja, nii se on ihan liian vähän. Ja et ei asiakkaat pääse mitenkään sinne kulkemaan, ei oo julkist liikennettä ja muuta, et jollain tapaa se pitäis se asia hoitaa.” (TPM4)

Päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen tarpeessa, käyttöasteessa ja tarpeiden luonteessa eri alueiden välillä on eroja, jotka liittyvät maantieteelliseen sijaintiin tai alueen erityispiirteisiin. Palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta tulee tämän vuoksi arvioida näistä alueellisista erityispiirteistä käsin. Palvelujen järjestämisen tavan lisäksi palvelun alueellinen tunnettuus sekä sen rooli palvelujärjestelmäkokonaisuudessa vaikuttaa palvelujen käyttöasteeseen. Päihteitä käyttävien tilapäismajoitukseen voidaan tulla monen väylän kautta, jolloin palvelujen kokonaisuuden toiminta vaikuttaa omalta osaltaan myös palvelun saavutettavuuteen.

” (...) toimijoita on monenlaisia, et sit semmonen verkostoituminen ja tiedonkulku ja se koordinoituminen on ehkä sitten myös toisaalta se haaste, et saadaan sitte saumattomasti myös nämä eri palvelukokonaisuudet toimimaan yhteen niin, et siellä ei oo sitten niitä väliinputoja-asiakkaita.” (TPM2)

Päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen järjestämisen tapoja

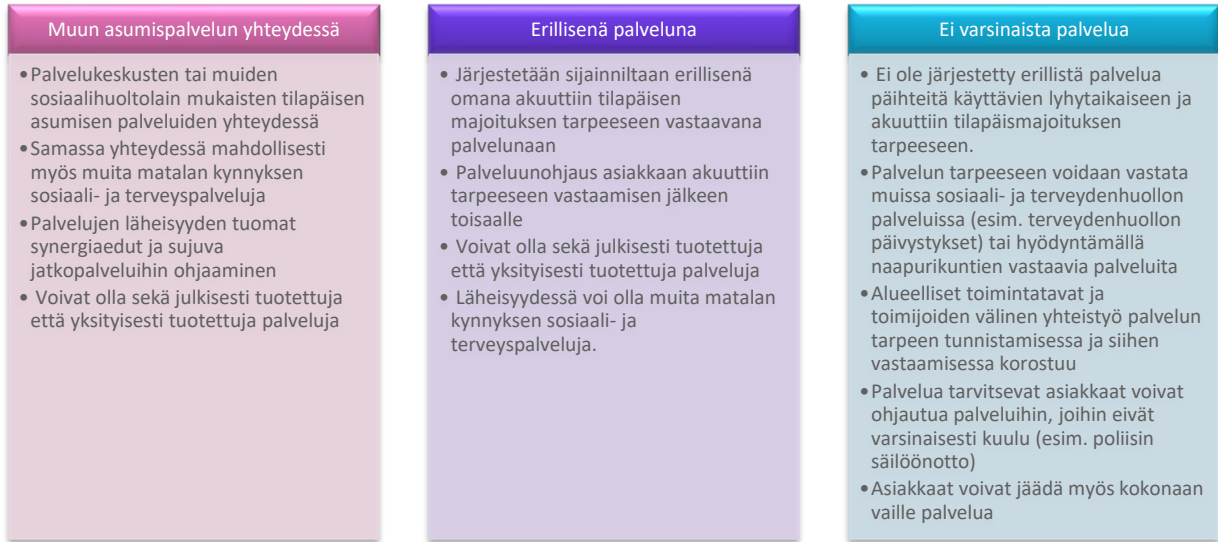
Tapa järjestää päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta vaihtelee eri alueilla. Palvelua järjestetään ostopalveluna sekä julkisen sektorin tuottamana palveluna. Tämän lisäksi palvelua voidaan järjestää laajempien asumispalvelukokonaisuuksien yhteydessä tai erillisenä palveluna. On myös alueita, joissa tilapäistä majoitusta ei ole lainkaan järjestetty alueen asukkaille. Päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen järjestämisen tapoja on jäsennetty tiivistetysti kuviossa 8.

Ostopalveluina tuotettujen päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen palvelujen toteuttamisen raamit on määritelty hankintasopimuksessa nykyisin hyvinvointialueen kanssa. Palvelut on pääsääntöisesti tarkoitettu alueen asukkaille, mutta palveluun otetaan myös ulkopaikkakuntalaisia asiakkaita joko suoraan tai esimerkiksi maksusitoumuksen kaltaisilla järjestelyillä. Ostopalveluina toteutettavat palvelut voidaan toteuttaa sekä erillisinä palveluina että monipuolisemman asumispalvelukokonaisuuden yhteydessä.

Ostopalvelujen lisäksi päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta järjestettiin hyvinvointialueuudistuksen kynnyksellä loppuvuodesta 2022 **hyvinvointialueiden tai kuntien omina palveluina**. Hyvinvointialueelle siirtymisen myötä palvelun järjestämiseen ennakoitiin tulevan muutoksia erityisesti siinä, että aiemmin tietyn paikkakunnan kattavan palvelun asiakaskunta laajenee koskemaan laajempaa aluetta. Järjestämistävän muutoksen myötä erityisesti asiakasmäärän mahdollinen nousu herätti huolta. Palvelun alueellisen kattavuuden järjestämisessä on kuitenkin hyvinvointialuekohtaisia eroja. Hyvinvointialueiden tai kuntien järjestämät päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen palvelut voidaan järjestää sekä erillisinä palveluina että laajemman asumispalvelukokonaisuuden yhteydessä.

”Joo, kyllä me ollaan aivan pulassa. Et meil on se 32 paikkaa, meille tulee nyt jo ovista ja ikkunoista ulkopaikkakuntalaisii. Että tammikuussa kaikki sit saa tulla vaan meille.

Nyhdän pystytään aina ohjaa takasin omalle paikkakunnalleen virka-ajalla. Mut sithän meidän kuitenkin täytyy ottaa ilta-yöaikaan ne ulkopaikkakuntalaisetkin. Ollaan aivan pulassa, en mä tiedä mihin me laitetaan kaikki asunnottomat. Ja sitten eteenpäin ohjaaminen on myös meillä tosi haastavaa.” (TPM1)

Kuvio 8. Päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen järjestämisen tapoja.

Joillain alueilla päihteitä käyttävien tilapäismajoitus järjestetään **osana laajempia asumispalvelukokonaisuuksia**. Tällaisissa järjestämistavoissa päihteitä käyttävien lyhytaikainen akuutti tilapäismajoitus on esimerkiksi palvelukeskusten tai muun tilapäisen asumisen yhteydessä. Lyhytaikaisen akuuttiin tilapäismajoituksen lisäksi samassa kokonaisuudessa saatetaan järjestää pidempiaikaisen tilapäisen asumisen (1–6kk), asuniskokeilun ja tuetun palveluasumisen kaltaista palvelua. Palvelun järjestämistavalle on ominaista, että palvelukeskuksen tai asumispalvelun yhteydessä tarjolla voi olla myös muita sosiaali- ja terveyspalveluja. Tällaisia palveluita voivat olla esimerkiksi päiväkeskustoiminta, hygieniaan ja ravintoon liittyvät palvelut sekä muut matalan kynnyksen sosiaali- ja terveyspalvelut.

Asiakaspäämääriltään suurimmat asunnottomien palvelukeskukset keskittyvät Suomen suurimpiin kaupunkeihin. Laajempien asumispalvelukokonaisuuksien yhteydessä järjestettyjen palveluiden etuna on palveluiden keskinäisen läheisyyden tuomat synergiaedut. Myös palveluohjaus toteutuu luontevasti toimijoiden ollessa samassa ympäristössä. Joissain tapauksissa akuuttia tilapäistä majoittumista tarjoavat palvelut ovat auki vain rajatusti yöaikaan ja menevät kiinni aamuisin. Tällöin siirtyminen päivällä auki oleviin palveluihin on helppoa, kun ne sijaitsevat samassa palvelukokonaisuudessa.

”(...) meillä on näitä tuetun asumisen asuntoja tässä samassa toimintayksikössä ja omassa toiminnassa pystytään. Sillä tavalla tää sijaitsee tää asumispäivystys sellasessa yhteisössä, missä liikkuu noin 60 asiakasta päivätasolla.” (TPM1)

”Palvelukeskuksessa lisäksi hygienia- ja ravintolapalvelut sekä matalan kynnyksen sosiaali- ja terveyspalvelut asunnottomille täysi-ikäisille (...) sekä tilapäistä asumista (sosiaalihuoltolain mukaista asumispalvelua).” (Webropol-kysely)

Osa alueista järjestää päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta **omana erillisenä palvelunaan** (ks. kuvio 9). Tämä tarkoittaa sitä, että palvelun välittömässä yhteydessä ei ole muita tilapäisen asumisen palveluita. Tällöin päihteitä käyttävien tilapäismajoitus vastaa lyhytaikaiseen ja akuuttiin tilapäismajoituksen tarpeeseen ja

pyrkii ohjaamaan asiakkaita tarpeiden mukaisesti jatkopalveluiden piiriin. Näiden erillisten päihteitä käyttävien tilapäismajoitusten yhteydessä voi olla myös muita matalan kynnyksen sosiaali- ja terveystalvveluja kuten päiväkeskuksia tai päivisin auki olevia asumisen tuen palveluita. Muu palvelutarjonta on kuitenkin selvästi rajoitetumpaa kuin asumispalvelukeskusten yhteydessä.

”Meillä on yöaikainen asumistukipiste. Aukeaa illalla yhdeksältä ja puoli kahdeksaan voi asiakkaat tulla vapaasti. Siinä järjestetään iltapala ja aamupala. Sitten meillä on päiväaikaista toimintaa järjestetty siten, että on tuettu (...) toimintaa ja siinä on sitten kahdeksasta neljään, vähän vaihtelee päivittäin, miten he ovat auki arkena, niin on mahdollisuus sitten halpaan ruokailuun, oleskeluun ja toimintaan, mitä (...) järjestää sitten siinä päivän aikana.” (TPM3)

Alueilla tai paikkakunnilla, joissa ei ole järjestetty päihteitä käyttävien ihmisten lyhytaikaista ja akuuttia tilapäismajoitusta, palvelun tarpeeseen vastaaminen toteutuu muissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa (ks. kuvio 9). Joissain tapauksissa asiakkaita voidaan ohjata myös naapuripaikkakuntien palvelujen piiriin. Varsinaisen palvelun puuttuessa alueelliset toimintatavat ja paikallisten toimijoiden yhteistyö korostuvat asiakkaan yksilölliseen palvelutarpeeseen vastaamisessa. Mikäli päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta ei ole tarjolla, asiakkaat saattavat ohjautua esimerkiksi terveydenhuollon päivystyksiin, poliisiin säilöönnottoon tai selviämispalveluihin. Fokusryhmähaastatteluissa tuotiin esille myös tapauksia, joissa lyhytaikaista majoitusta oli järjestetty maksusitoumuksella esimerkiksi retkeilymajassa tai yksittäisessä asunnossa.

Esimerkiksi viikonloput tai juhlapyhät voivat korostua aikoina, jolloin akuuttiin palvelutarpeeseen ei välttämättä pystytä vastaamaan. Pahimmillaan tilapäistä majoitusta tarvitsevat asiakkaat voivat jäädä vaille tarvitsemaansa palvelua. Tällaisissa tilanteissa asiakkaat saattavat hakeutua erilaisiin epävirallisiin paikkoihin kuten esimerkiksi autiona oleviin kiinteistöihin tai tuttavien asuntoihin. Lisäksi saatetaan viettää öitä liikekiinteistöissä (esim. huoltoasemat, kauppakeskukset), jotka ovat auki ympäri vuorokauden. Mikäli palvelun tarpeeseen ei pystytä vastaamaan, ihmisten turvallisuus voi vaarantua merkittävästi eikä ihmisarvoinen kohtelu toteudu. Kykenemättömyys vastata akuuttiin palvelun tarpeeseen vaikeuttaa asiakkaiden tilannetta tai viivästyttää jatkopalveluihin ohjaamista.

”Meillä on yksi ensisuoja (...), se sijaitsee (...). Ja meidän (...) kunnista on sinne matkaa 20–50 kilometriä, elikkä aika pitkä matka. Käytännös se tarkoittaa sitä, että meidän (...) kunnista asiakkaat ohjautuu ehkä sinne sillon, kun he on (...) esimerkiks asioinu päivystyksessä tai ollu poliisiputkassa. Ja sit sieltä heitä neuvotaan ja ohjataan hakeutuu sinne ensisuojaan. Ja sitte sen lisäksi meil on kans (...) pari semmost asuntoa, mis pystyy tilapäisesti majottamaan sitte semmoses tilanteessa, jos asiakkaal ei oo muuta paikkaa. Mut et se ensisuoja-asia on, kyl sillai aattelen, et (...) kyl tarvittais, et se (...) on liian kaukana monille, ja sitte, et onko yks riittävä, nii ajattelen, et ei oo.” (TPM4)

Päihteitä käyttävien tilapäismajoitus osana palvelujen kokonaisuutta ja alueellista yhteistyötä

Päihteitä käyttävien tilapäismajoitus on tehtävänsä vuoksi tiivis osa sekä erilaisiin akuutteihin tilanteisiin vastaavien ammattilaisten palvelukokonaisuutta että muita sosiaali- ja terveystalvveluja. Kuviossa 9 esitetään päihteiden käyttäjien tilapäismajoitus osana päihde- ja riippuvuuspalvelujen kokonaisuutta.

Kuvio 9. Päihteitä käyttävien ihmisten tilapäismajoitus osana palvelukokonaisuutta.

Tilapäismajoituksen tarve ja mahdollisuus hoitaa omaa tehtäväänsä kytkeytyy muiden palvelujen kykyyn vastata asumisen haasteisiin ja päihde- ja riippuvuusongelmien aiheuttamiin palvelutarpeisiin. Tilapäisma-joituksen keskeisiä yhteistyökumppaneita ovat sosiaalityö, poliisi, ensihoito ja muu terveydenhuolto, mie-lenterveys- ja päihdepalvelut, etsivä työ, järjestöt ja seurakunnat.

”(...) ihan samalla tavalla, että sosiaalityö se on se lähin ja totta kai kaikki palvelut me-
nevät sosiaalityön palvelutarpeen arvioinnin kautta, niin se sosiaalityöntekijän yhteys on
kaikista tärkein. Mutta sit se, että et siinä arjen työssä sitten taas poliisi on ystävämme.
Eli hyvin paljon poliisi ja sairaankuljetus itse asiassa, että meiltä tulee, meiltä lähtee
heidän kyydillä ja heidän kyydillä tulee meille. Eli se kyllä on molemminpuolista se
yhteistyö sitten heidän kanssaan. Sitten ihan totta kai tuo päihdetyön puoli päihdehoi-
don- ja mielenterveyspalvelut, niin ne on niitä, et missä tehdään tiivistä yhteistyötä. Ja
varsinkin nyt, kun saatiin se meille se sairaanhoitaja tohon remmiin mukaan. Eli kor-
vaushoidon, c-hepatiittihoidon kehittämistä ja muuta sitten sen päihdehoidon kanssa tii-
viissä yhteistyössä. Järjestöistä nyt kaikista niin kun eniten mitä on, niin on (...) työntekijät.
Eli (...) käy meillä viikoittain. Ja ohjaavat meille asiakkaita. Ja sitten seurakuntien
diakonia on kanssa semmonen, että diakoniatyöntekijät käyvät meillä kerta viikkoon,
kaks kertaa kuukaudessa vähän riippuen (...) (TPM1)

Tilapäismajoituksen työntekijät tekevät monialaista yhteistyötä ainakin kolmella tavalla. Ensinnäkin tila-
päismajoituksen tiloissa vierailee tai pitää säännöllisiä vastaanottoja eri toimijat, joiden palvelut hyödyttävät
tilapäismajoituksen asiakkaita. Toiseksi tilapäismajoituksen toiminta on kytketty joko virallisiin tai epävirall-
isiin sopimuksiin yhteen tai peräkkäin toisen palvelun kanssa palvelujen jatkuvuuden turvaamiseksi. Esimer-
kiksi tilapäismajoitukseen tuleva henkilö saa automaattisesti oman sosiaalityöntekijän, tai majoituksen sul-
keutuessa päiväksi siellä yöpyvät ohjataan päiväkeskukseen. Kolmanneksi tilapäismajoituksen henkilökunta
sosiaaliohjauksen keinoin aktiivisesti etsii ja hakee asiakkaan kanssa hänen tarvitsemiaan palveluja. Yhteis-
työn tavoitteena on erityisesti asunnottomuuden ratkaiseminen ja tarvittavan hoidon ja tuen järjestäminen.

”Ja mut semmonen äärettömän iso ja oleellinen pitkäaikainen tilanne, että tää mejjän palveluohjaus tehdään tosi vahvasti myös sosiaalityön kanssa. Ja mejjän niin kun ykkösasia varmaan on ollu kuitenkin se asiakkaan kohtaamisen ja tän turvallisen paikan lisäksi se asunnottomuustyön niin kun panos, että pystytään ja ollaan pystytty nyt jo niin kun vuosikautia kaikista meille tulleista asiakkaista 50-60 % vuosittain asuttamaan joko tuettuun tai itsenäiseen asumiseen. Se on meillä semmonen iso juttu. Eli toimitaan semmosena linkkinä.” (TPM1)

Tilapäismajoituksen mahdollisuuksiin auttaa asiakasta pysyvän asunnon löytämisessä ja tarvittavien hoito- ja tukipalvelujen saamisessa vaikuttaa alueen muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen kyky vastata asiakkaan tarpeisiin. Mikäli sopivaa asumismuotoa ei löydy tai hoito on järjestetty tavalla, johon asiakkaan on vaikea kiinnittyä, voi tilapäiseksi tarkoitettua palvelusta muodostua hyvin pitkäaikaista tilapäismajoituksen työntekijöiden ponnisteluista huolimatta.

”No siihen tulee ne päihtyneet, joilla ei mitään muuta majapaikkaa ole, ja se, mikä me on ilmiö viime aikoina huomioitu, niin vaikeasti mielenterveysongelmaiset päihtyneet eivät sijoitu sinne päihde- ja mielenterveyspalveluihin tai niihin (asumispalveluun, ku siel ei saa olla päihtyny, et) meil on hyvin vaikeasti vaikka skitsofreniaa sairastavia, joiden lääkityksistä pitäs pitää huolta, niin (siin on nyt) alkanu tulla selkee palveluaukko, semmonen, mikä näkyy, ja me ollaan aika kädettömiä, me ollaan toki sitä yhteistyötä terveydenhuoltoon rakennettu, mutta kun vastaus on se, et jos he eivät sitoudu, nämä asiakkaat, (terveydenhoito) ei voi mitään, mut he on tosi sairaita, tosi huonokuntoisia...” (TPM2)

Lopuksi

Tässä selvityksessä kerättiin tietoja selviämispalvelun ja päihteitä käyttävien ihmisten tilapäisen majoituksen käsitteistä, nykytilasta ja kustannuksista Suomessa vuodenvaihteessa 2022–2023. Tietoja kerättiin tilanteesta, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämismääräykset siirtyivät kunnilta hyvinvointialueille. Tiedot kertovat näistä palveluista ensisijaisesti ennen hyvinvointialueille siirtymistä. Tämä on kuitenkin tärkeää tietoa, kun jatkossa yritetään ymmärtää sitä, miten hyvinvointialueuudistus on vaikuttanut esimerkiksi näiden palvelujen saatavuuteen ja saavutettavuuteen. Haastattelimme selvitystä varten selviämispalveluissa ja päihteitä käyttävien tilapäismajoituksissa työskenteleviä sekä poliisin edustajia. Tämän työn loppuun on muotoiltu suosituksia selviämispalvelun ja päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen järjestämiseen ja sen ohjaamiseen (ks. taulukko 3). Suositukset perustuvat tätä selvitystä varten kerättyyn empiiriseen aineistoon sekä muuhun olemassa olevaan tietoon.

Tässä selvityksessä on tarkasteltu selviämispalveluista ja päihteitä käyttävien tilapäisestä majoituksesta käytettäviä käsitteitä. Tässä yhteydessä käsitteellä tarkoitetaan yksinkertaisesti sitä, minkälaisia nimiä palveluista käytetään. Tiedossa oli, että samantyyppisiä palveluja saatetaan nimittää useilla eri tavoilla. Haastatteluaineistoista nousi esiin se, että näiden palvelujen nimeäminen on jonkinlaisessa murroksessa ja esimerkiksi kilpailutukset ovat omalta osaltaan ohjanneet tätä kehitystä. Palvelujen nimistä halutaan myös aikaisempaa neutraalimpia, jotta ne eivät leimaa palveluja käyttäviä asiakkaita (vrt. esim. Strand & Kesänen 2023). Tässä selvityksessä päädyttiin käyttämään selviämispalvelun ja päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen käsitteitä. Selviämispalvelun osalta perusteena oli muun muassa se, että siinä korostuu terveydenhuollollisen osaamisen lisäksi myös sosiaalihuollollinen työote. Selviämispalvelun käsite on eräänlainen kattokäsite ja se sisältää myös terveydenhuollossa annettavan selviämishoidon. Päihteitä käyttävien henkilöiden tilapäisen asumisen osalta päädyttiin käyttämään tilapäisen majoituksen käsitettä. Haastatteluaineistoista nousi esiin havainto siitä, että tilapäinen asuminen on usein jatkuvaa ja hyvinkin pitkäaikaista (ks. myös EOAK/1528/2022). Tilapäisen majoituksen käsitteellä pyritään korostamaan sitä, että kyse on väliaikaisesta ja lyhytkestoisesta akuuttiin tilanteeseen tarjottavasta majoituksesta, ei siis varsinaisesta asumisesta.

Tässä työssä arvioitiin selviämispalvelun ja tilapäisen majoituksen saatavuutta ja kustannuksia. Suomessa ei vielä ole käytössä sellaista sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikkarekisteriä, josta saisi luotettavaa ja ajantasaista tietoa erilaisista palveluyksiköistä ja niiden sijainnista, vaikka tällaisen rekisterin suuri tarve on ollut olemassa jo pitkään. Yksi tämän työn merkittävimmistä havainnoista olikin se, että tietopohja selviämispalvelujen ja päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen nykytilanteen arviointiin oli kaiken kaikkiaan varsin heikko. Tärkeää olisi tietää ainakin se, kuinka moni yksikkö palvelua tarjoaa ja mitkä ovat käyntien ja yöpymisten lukumäärät sekä kustannukset. Tähän tietopohjan parantamiseen toivoisi myös hyvinvointialueilla kiinnitettävän huomiota tulevaisuudessa, koska kansallisen seurannan lisäksi palveluja koskeva tietopohja on tärkeää myös alueille itselleen oman toimintansa seuraamisessa ja kehittämisessä.

Selvityksessä on suhteellisen luotettavasti pystytty arvioimaan, että vuodenvaihteessa 2022–2023 Suomessa oli selviämispalvelua ainakin 12 hyvinvointialueella ja päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta ainakin 14 hyvinvointialueella. Selviämispalvelu ja päihteitä käyttävien tilapäismajoitus turvaavat haavoittuvassa tilanteessa olevien ihmisten hyvinvointia ja osana palvelujen kokonaisuutta varmistavat palvelujen oikea-aikaista ja tarkoituksenmukaista käyttöä. Koska palveluja ei tällä hetkellä ole saatavilla kaikilla hyvinvointialueilla, on jatkossa syytä kiinnittää huomiota siihen, että jokaisella hyvinvointialueella varmistetaan hyvinvointialueen tarpeen, palvelurakenteen ja maantieteellisten erityispiirteiden mukaisesti mahdollisuudet turvalliseen selviämiseen ja yöpymiseen päihtymyksestä huolimatta. (vrt. suositukset taulukko 3.) Nämä palvelut ehkäisevät osaltaan myös päihteisiin liittyviä ennenaikaisia kuolemia (vrt. esim. Stenius-Ayoade ym. 2017).

Tässä selvityksessä on pyritty arvioimaan selviämispalvelun ja päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen kustannuksia, jos palveluja olisi saatavilla kaikilla hyvinvointialueilla. Kansainvälisessä kirjallisuudessa on etenkin selviämispalvelujen osalta viitteitä siitä, että palvelu on kustannustehokasta verrattuna esimerkiksi

sairaaloiden ensiavuihin annettavaan selviämishoitoon. Erillistä selviämispalvelua pidetään myös turvallisena toimintaympäristönä ja sen hyödyt korostuvat siinä, että palvelu on usein tiiviissä yhteydessä muihin päihdepalveluihin, jolloin siirtyminen esimerkiksi kuntoutukseen käy suhteellisen helposti. (esim. Marshall ym. 2021.) Kustannuslaskelmissa oletettiin, että jokaisella hyvinvointialueella olisi yksi selviämispalveluja tarjoava yksikkö ja yksi tilapäismajoituksen yksikkö. Selviämispalvelujen valtakunnallisiksi kustannuksiksi arvioitiin 8–10 miljoonaa euroa ja kustannusten keskiarvo hyvinvointialueittain vaihteli 110 000 euron ja 1 470 000 euron välillä. Päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen kustannuksiksi arvioitiin 19–27 miljoonaa euroa kustannusten keskiarvon vaihdeltaessa 280 000 euron ja 3 480 000 euron välillä hyvinvointialueittain. On hyvä huomioda, että tämän selvityksen mukaan selviämispalvelua ei ollut saatavilla seitsemällä hyvinvointialueella, ja kolmella alueella oli epäselvää, onko palvelu olemassa. Päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta puolestaan ei ollut saatavilla kuudella hyvinvointialueella, ja lisäksi kahden hyvinvointialueen tilanne oli epäselvä. Siten edellä mainitut valtakunnalliset kustannukset sisältävät myös arvioidut palvelun toteuttamisen kustannukset niillä hyvinvointialueilla, joilla palvelua ei vielä ollut tarjolla tai joissa palvelun olemassaolosta ei ollut varmuutta. Tarkemmin sanoen, niillä hyvinvointialueilla, joilla tässä raportissa tarkoitettua selviämispalvelua ei vielä ollut tarjolla tai joissa palvelun olemassaolo oli epäselvä, palvelun vuosittaisen toteuttamisen kustannukset olisivat yhteensä arviolta 2,7–3,4 miljoonaa euroa. Vastaavasti niillä hyvinvointialueilla, joilla ei ollut vielä tarjolla päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta tai palvelun olemassaolosta ei ollut varmuutta, palvelun toteuttamisen kustannukset olisivat vuositasolla yhteensä arviolta 3,7–5,2 miljoonaa euroa. Laskelmat eivät sisällä palvelun perustamiskustannuksia tai vastaavia.

Palvelujen kokonaisuuksia kehitettäessä ja palvelujen tarvetta arvioitaessa on syytä huomioda, että päihdeiden käyttö ei ole staattinen ilmiö, vaan se muuttuu jatkuvasti. Esimerkiksi Suomessa alkoholin kokonaiskulutus on jatkanut viime vuosina laskuaan, mutta huumeiden käyttö etenkin nuorten keskuudessa on lisääntynyt (esim. Koskinen & Virtanen 2023; Karjalainen ym. 2023; Jätevesitutkimus 2023). Tämä muutos haastaa sekä selviämispalvelua että päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta. Selviämispalvelun osalta asiakkaiden monipäihdekäyttö vaatii usein lääketieteellistä osaamista ja tätä on tarjolla ainoastaan terveydenhuollon palveluissa. Monipäihdekäyttö sekä samanaikaiset päihde- ja mielenterveysongelmat saattavat puolestaan johtaa aggressiiviseen ja arvaamattomaan käyttäytymiseen, jolloin selviämispalvelu ei välttämättä ole turvallisin paikka asiakkaalle itselleen. Tällä hetkellä väkivaltaisesti käyttäytyvät päihdeiden käyttäjät päätyvät usein poliisin säilöön. Väkivaltaisesti käyttäytyvien päihdeiden käyttäjien turvallinen selviäminen onkin yksi merkittävä kysymys, johon tulisi etsiä eettisesti kestäviä ratkaisuja tulevaisuudessa.

Päihdeilmiön monimutkaistuminen näkyy myös päihteitä käyttävien tilapäismajoituksessa. Asiakkaisissa on aikaisempaa enemmän nuoria monien eri päihdeiden käyttäjiä, heillä on paljon yhteiskunnallista osattomuutta, haasteita arjen taidoissa sekä samanaikaisia päihde- ja mielenterveysongelmia. Toisaalta päihdeiden käyttäjien tilapäismajoituksessa on asiakkaina myös iäkkämpiä henkilöitä, joiden palvelutarpeet liittyvät ensisijaisesti terveydenhuoltoon ja hoivaan. Tilapäisen majoituksen asiakkailta on myös rahapeliongelmiä, mutta usein päihdeiden käytön rinnalla. Asiakkaiden erilaisten palvelutarpeiden yhteensovittaminen haastaa palveluja sisällöllisesti mutta myös rakenteellisesti. (vrt. suositukset taulukko 3.)

Selviämispalvelun ja päihdeiden käyttäjien tilapäismajoituksen nykytilan arvioinnissa nousi vahvasti esiin myös se, että palvelujen järjestäminen vaatii monialaista yhteistyötä, jolle tarvitaan alueellisia rakenteita. Palvelujen käyttöön, toimivuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen vaikuttaa alueen päihde- ja riippuvuuspalvelujen monialaisen yhteistyön toimivuus ja asuntojen ja asumiseen liittyvien palvelujen sekä mielenterveys- ja päihde- ja riippuvuuspalvelujen saatavuus. Palveluilla tulee olla kiinteä yhteys päihde- ja riippuvuushoitoon ja sosiaalihuollon päihde- ja riippuvuustyöhön tarpeenmukaisten palvelujen varmistamiseksi. Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota siihen, että saadaan lisättyä asiakkaiden luottamusta palveluihin ja yhteiskuntaan ylipäättään. (vrt. suositukset taulukko 3.)

Erilaisia palveluihin pääsyn esteitä tuli myös esiin näiden palvelujen nykytilaa arvioitaessa. Saattaa olla, että hyvinvointialueilla on paine keskittää palveluja vielä aikaisempaa enemmän siten, että niitä todennäköisesti tarjotaan ainoastaan suurimmissa kunnissa tai alueen keskuskunnassa. Sekä selviämispalvelu että päihteitä käyttävien tilapäismajoitus ovat luonteeltaan sellaisia palveluja, että niitä ei ole edes tarkoituksenmukaista järjestää pienemmissä kunnissa. Pitkien välimatkojen maassa yksi ratkaistava kysymys on kuitenkin

se, miten asiakkaita kuljetetaan esimerkiksi selviämispalveluun, tai toisaalta, miten akuutit tilapäisen majoituksen tarpeet ratkaistaan pienemmissä kunnissa. Pienillä kunnilla on ollut esimerkiksi kulkemiseen liittyviä toimivia käytäntöjä näiden palvelujen saavutettavuuden turvaamiseksi myös haja-asutusalueiden ihmisille. Lisäksi pienissä kunnissa on haettu innovatiivisia ratkaisuja akuutin tilapäisen majoituksen suhteen, kun yöpymismahdollisuuksia on järjestetty esimerkiksi hostelleihin.

Palvelujen rajoitetut aukioloajat saattavat myös olla rakenteellisia esteitä palveluihin pääsulle. On syytä kysyä, kuinka inhimillistä ja eettisesti kestävä on se, että asiakas joutuu lähtemään tilapäisestä majoituksesta aamulla kello 7.30, palatakseen palveluun ehkä taas illansuussa, kun ovet jälleen aukeavat. Sekä selviämispalvelun että tilapäisen majoituksen osalta palveluihin pääsyn ikäraja oli usein 18 vuotta. Hyvinvointialueilla on tärkeää tiedostaa, että myös alaikäisillä saattaa olla tämän tyyppisten palvelujen tarvetta, jolloin heille tulisi olla omia palveluja tarjolla, tai palvelut tulisi tavalla tai toisella nivoa täysi-ikäisten palvelujen oheen.

Selvityksen tulosten perusteella voidaan todeta, että palvelujärjestelmä päihytyneiden ja päihteitä käyttävien tai riippuvuuksia kokevien henkilöiden turvallisen selviämisen, asumisen, huolenpidon ja terveydenhoidon osalta on murroksessa ja alueellisesti epätasa-arvoista. Näitä palveluja haastaa päihdeilmion monimutkaistuminen, (nuorten) asiakkaiden vaikeammat osattomuuden kokemukset, yhtäaikaiset päihde- ja mielen-terveysongelmat sekä ikääntyneiden hoivan tarve. Ihmisten auttamiseksi tarvitaan entistä vahvempaa eri palvelujen välistä integraatiota sekä terveydenhuollon, sosiaalihuollon, poliisin ja pelastustoimen osaamista. Etenkin tilapäisen majoituksen palveluissa nähdään, jos alueen muu palvelujärjestelmä päihde- ja riippuvuusongelmia kokevien ihmisten auttamiseksi erilaisissa tilanteissa ei toimi.

Jokaisella hyvinvointialueella tulisikin monialaisesti suunnitella tarkoituksenmukainen kokonaisuus näiden palvelujen järjestämiseksi. Tämä työ kytkeytyy paitsi sosiaali- ja terveydenhuollon päihde- ja riippuvuuspalveluihin, vahvasti myös esimerkiksi poliisin toimintaan ja resursseihin, ensihoitoon ja terveydenhuollon päivystyksiin, asumispalvelujen kokonaisuuteen ja mielen-terveyspalveluihin. Hallitusohjelmassa todetaan, että ”kiinnitetään erityistä huomiota nuorten huumeidenkäytön ehkäisyyn ja nuorten huumekuolemien vähentämiseen” (Vahva ja välittävä Suomi, 2023). Huumekuolemien ehkäisemiseksi on aiemmin julkaistu suosituksia (Kailanto & Viskari, 2022), ja tässä selvityksessä tarkastellut palvelut ovat osa myös tätä tärkeää työtä. Selvitys antaa myös eväitä pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseen tähtäävään työhön päihteitä käyttävien ja riippuvuuksia kokevien henkilöiden osalta. Osallisuuden kokemuksen lisääminen ja asiakkaiden ottaminen mukaan palvelujen suunnitteluun voi tuottaa tarkoituksenmukaisempia palveluja. Palvelujen suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota inhimillisten, eettisesti kestävien ja ihmislähtöisten olosuhteiden ja ympäristöjen järjestämiseen päihteitä käyttäville ja riippuvuutta kokeville ihmisille.

Taulukko 3. Suositukset selviämispalvelun ja päihdeitä käyttävien tilapäismajoituksen järjestämiseen ja ohjaamiseen

	Selviämispalvelu	Päihdeitä käyttävien tilapäinen majoitus
Palvelujen saatavuus	Selviämispalvelun tarpeenmukainen saatavuus tulee turvata kaikilla hyvinvointialueilla osana palvelujen kokonaisuutta	Päihde- ja muita riippuvuusongelmia kokevien tilapäismajoituksen tarpeenmukainen saatavuus tulee turvata kaikilla hyvinvointialueilla osana palvelujen kokonaisuutta
	Palvelun fyysinen sijoittaminen on ratkaistava alueelliset erityispiirteet huomioiden	Tilapäismajoituksen kulkeminen myös kaupaa tulee ratkaista sopimalla alueellisesti liikkumiseen liittyvistä maksusitoumus- yms. käytännöistä
Palvelujen jatkuvuus ja alueellinen yhteistyö	Päihdehoidon ja muiden tarvittavien palvelujen tarpeenmukainen jatkuvuus selviämispalvelun jälkeen tulee turvata	Aktiivisesti päihdeitä käyttävien, vailla vakinaista asuntoa olevien ihmisten pysyvät asumisratkaisut tulee hyvinvointialueella turvata muulla tavoin kuin tilapäismajoituksella
	Selviämispalvelun laadukas toteuttaminen edellyttää monialaista yhteistyötä	Päihde- ja riippuvuusongelmiin liittyvän asunnottomuuden ehkäisemiseen ja ratkaisemiseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota osana sosiaalihuollon päihde- ja riippuvuustyön ja terveydenhuollon päihde- ja riippuvuushoidon monialaista kokonaisuutta ja yhteistyötä
Osaaminen	Poliisin säilössä oleville päihtyneille henkilöille on turvattava terveydenhuollon palvelut	Tilapäismajoituksessa tulee olla tarjolla sosiaali- ja terveydenhuollon osaamista ja asiakaita tulee kohdata kokonaisvaltaisesti ja asiakaslähtöisesti
Tarpeenmukaiset palvelut	Eri asiakasryhmien tarpeet on huomioitava palvelun suunnittelussa ja toteuttamisessa	Tilapäismajoituksen päihde- tai muita riippuvuusongelmia sekä yhtäaikaista mielenterveysongelmia kokevan asiakkaan oikeus sosiaalihuoltolain mukaiseen omatyöntekijään/päihdetyön erityisenä palveluna järjestettävään sosiaalityöhön, asumispalveluihin sekä terveydenhuollon palveluihin tulee turvata
Asiakasturvallisuus	Tilanteessa, jossa päihtynyt henkilö ei voi tulla selviämispalveluun esimerkiksi väkivaltaisen käyttäytymisen vuoksi, on henkilölle turvattava terveydenhuollon arviointi ja tarpeenmukainen hoito poliisin säilössä	Palvelun järjestämisessä on kiinnitettävä huomiota tilojen turvallisuuteen, viihtyisyyteen ja eri asiakasryhmien tarpeisiin
Tietopohjan kehittäminen	Selviämispalveluja tarjoavista yksiköistä sekä palvelun tarpeesta, käytöstä sekä kustannuksista tulisi kerätä tietoa hyvinvointialueilla	Tilapäismajoituksessa kertyvä tieto haavoittuvassa tilanteessa olevien ihmisten asumiseen ja palveluihin liittyvistä tarpeista ja palvelujärjestelmän mahdollisista puutteista tulee saattaa hyvinvointialueen päättäjiä tietoon esimerkiksi rakenteellisen sosiaalityön keinoin.

Selviämispalvelua ja päihdettä käyttävien tilapäistä majoitusta on syytä tutkia myös jatkossa. Mitä näille palveluille ja niiden saatavuudelle ja saavutettavuudelle tapahtuu, kun hyvinvointialueet ovat ottaneet vastuun palvelujen järjestämisestä? Näitä palveluja olisi mielekästä tutkia alueellisista palvelukokonaisuuksista käsin. Poliisin näkökulman mukaan sisällyttämisen lisäksi esimerkiksi ensihoidon, päivystysten, asumispalveluiden sekä sosiaalipalveluiden näkökulman mukaan ottaminen voisi auttaa ymmärtämään turvalliseen selviämiseen ja päihdettäjien käyttäjien tilapäismajoitukseen liittyviä kysymyksiä entistä syvemmin.

Selvityksen tietolähteiden rajoitteet ja vahvuudet

Tätä selvitystä varten kerätyissä aineistoissa on joitain rajoituksia. Etenkin Webropol-kyselyn osalta aineisto jäi puutteelliseksi erityisesti asiakasmääriä ja kustannuksia koskevien kysymysten osalta. Määrällisiä tietoja kerättiin haastattelujen jälkeen erillisellä kyselyllä, jotta saataisiin mahdollisimman tarkkoja tietoja. Tämän takia haastatteluissa ei käytetty aikaa määrällisten tietojen haarukointiin. Kyselyn toteuttaminen osui kuitenkin haastavaan ajankohtaan, sillä sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen vastuu siirtyi vuoden 2023 alussa kunnilta hyvinvointialueille. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että yksiköissä ja organisaatioissa oli vaikeuksia tietojen ilmoittamisessa, koska muun muassa tilastoinnissa oli tapahtunut muutoksia, vanhoihin tietojärjestelmiin ei enää ollut pääsyä ja tietojen erottelu muusta palvelukokonaisuudesta oli mahdollista. Kiire on varmasti myös yksi selitys sille, ettei tietoja kyetty toimittamaan. Etenkin kustannustietojen ilmoittaminen oli yksiköille ja organisaatiolle haastavaa. Tämä riski oli ennakoitavissa ja se oli kirjattu myös tutkimussuunnitelmaan.

Käytettävissä olevien tietojen puutteellisuus on korostunut tässä selvityksessä myös valtakunnallisen tilasto- ja muun vastaavan tiedon osalta. Ainoa olemassa oleva indikaattori, josta kerätään säännöllisesti koko maan tasoista tietoa, on ensisuojeiden asiakas- ja asumisvuorokausimääriä koskeva tieto Sotkanetissä (ind. nrot 2134 ja 2164). Tämäkin tieto on hyvin aukkoista, kun sitä tarkastellaan aluetasolla. Kuusi suurinta kuntaa on raportoinut säännöllisesti mielenterveys- ja päihdepalvelujen käyttöön ja kustannuksiin liittyviä tietoja, mutta näissäkin tiedoissa havaittiin puutteita selviämispalvelujen ja tilapäisen majoituksen osalta, ja tietojen oikeellisuutta jouduttiin tarkistamaan suoraan kuntien edustajilta. Näyttää siltä, että kuntien perusteet tietojen tuottamisessa vaihtelevat, eivätkä tiedot ole näin ollen välttämättä yhteismitallisia. Yksiköiden lukumääriä koskevia ajantasaisia tietoja ei Suomessa ole toistaiseksi luotettavasti saatavilla mistään tietolähteestä.

Tässä selvityksessä keskityttiin selviämispalveluihin ja tilapäiseen majoitukseen. Havaitut puutteet tietopohjassa koskevat kuitenkin päihde- ja riippuvuuspalveluja laajemminkin. Lähes kaikista päihde- ja riippuvuuspalveluista puuttuu koko maan kattavaa määrällistä tietoa. Nyt kun hyvinvointialueet ovat aloittaneet toimintansa, olisi erittäin tärkeää, että tietopohjan laadun ja kattavuuden parantamiseen kiinnitettäisiin aikaisempaa enemmän huomiota. Tämä palvelisi myös hyvinvointialueita, kun ne seuraavat omaa toimintaansa ja kun niiden toimintaa arvioidaan. Kirjaamisen kehittäminen siten, että päihdepalvelujen käyttöön liittyvä tieto kirjattaisiin aina asianmukaisesti tietojärjestelmiin, ja tietojärjestelmien aikaisempaa parempi yhteensovittaminen edesauttaisivat tiedon välittymistä oikein kansallisiin rekistereihin ja siten voisi ratkaista osan ongelmista.

On vielä syytä todeta erikseen, että tässä selvityksessä esitetyt kustannuslaskelmat perustuvat hyvin niukoihin tietoihin, joten tuloksiin liittyy huomattavaa epävarmuutta. Palvelujen yksikkökustannukset perustuvat kuuden suurimman kunnan tietoihin, joten jos niissä palvelut pystytään tuottamaan keskimääräistä matalammalla yksikköhinnalla, tuottavat laskelmat aliarvion. Vastaavasti, jos kuusikkokunnissa palvelun tuottaminen maksaa keskimääräistä enemmän, tuottavat laskelmat yliarvion. Lisäksi selviämispalvelujen ja tilapäisen majoituksen käytön määrien arviointi perustuu lähes kokonaan kuusikkokuntien tietoihin, jotka eivät välttämättä vastaa pienempien kuntien ja harvaan asuttujen hyvinvointialueiden todellista palvelujen käyttöä. Oletettavasti laskelmat tässä kohtaa tuottavat enemmän yliarvion kuin aliarvion.

Vaikka tietojen laadussa ja saatavuudessa on ollut isoja haasteita, on tämä selvitys tuottanut myös paljon uutta tietoa selviämispalveluista ja tilapäisestä majoituksesta. Haastattelut muodostavat rikkaan aineiston, jonka avulla on ollut mahdollista terävöittää kuvaa näistä palveluista ja niissä toteutettavasta yhteistyöstä muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kanssa. Poliisin näkökulman lisääminen fokusryhmähaastattelujen yhteyteen oli hedelmällistä. Se laajensi ymmärrystä alueellisista palvelukokonaisuuksista ja sen

ketjujen toimintatavoista tarjoten keskeistä lisäarvoa myös ensisijaisesti tutkimuksen kohteena olleiden palvelujen ajantasaisen tilanteen ymmärtämiseen. Haastatteluaineiston avulla on pystytty lisäämään ymmärrystä siitä, mitä asiakkaat näissä palveluissa ovat ja millaisia tarpeita heillä on. Aineistosta on myös noussut esiin yhteinen ymmärrys siitä, että sekä selviämispalveluille että tilapäiselle majoitukselle on tarvetta. Näitä palveluita pidetään erittäin tärkeinä kaikista heikoimmassa asemassa olevien päihteiden käyttäjien hankalan elämäntilanteen tukemiseksi. Tämän selvityksen yhteydessä on myös arvioitu selviämispalvelujen ja tilapäisen asumisen kustannuksia valtakunnallisesti ja hyvinvointialueittain. Myös tämän osalta on pystytty tuottamaan tietoa, jota aikaisemmin ei ole ollut käytettävissä.

Lähteet

- ARA (2023) Asunnottomat 2022. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen selvitys 2/2023.
- EOAK/4103/2016. Putkakuolemien ennaltaehkäisy. <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/4103/2016>
- EOAK/1528/2022. Asunnottomien palvelujen järjestäminen Turussa. <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1528/2022>
- Heiskanen, Maria, Kuussaari, Kristiina, Kesänen, Minna, Partanen, Airi, Nesterinen, Niko, Määttänen, Matti, Autti, Lilli, Hemmilä, Irja (2023) Päihde- ja riippuvuuspalvelut manner-Suomen kunnissa 2022: tuloksia kuntakyselystä. THL Työpäpaperi 1/2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-012-5>
- HS 8.3.2023 Näin vuosia valmisteltu uudistus meni puihin viime metreillä. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009439912.html>
- Höglund, Markus, Pohjolainen, Harri-Pekka (2018) Millainen selviämishoitoasema Kuopioon? Esitys selviämishoitoaseman tarpeellisuudesta Kuopioon. Julkaisematon power point esitys.
- Iisakka, Mirva, Kokko, Virpi (2021) Selviämisasema osana päihdepalvelujärjestelmää. Oulun ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/508762/Iisakka_Mirva_ja_Kokko_Virpi.pdf?sequence=2&isAllowed=y [20.10.2020]
- Jormanainen, Paula (2022) ”En oo aatellu tarvitsevan apua” – Selviämisaseman tuki asiakasnäkökulmasta. Savonia ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2022081919531> [20.10.2020]
- Jätevesitutkimus 2023: Verkkójulkaisu <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/jatevesitutkimus> [18.10.2023]
- Kailanto, Sanna, Viskari, Inari (toim.) (2022) Huumekuolemien ehkäisyn Suomen malli. Suosituksia huumekuolemien ehkäisemiseksi. THL Työpäpaperi 6/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143786/URN_ISBN_978-952-343-819-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y [3.11.2023]
- Karjalainen, Karoliina, Hakkarainen, Pekka, Salasuo, Mikko (2023) Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasetteet 2022. THL, Tilastoraportti 15/2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023041236168> [17.10.2023]
- Koskinen, Hanna, Virtanen, Sirpa (2023) Alkoholijuomien kulutus 2022 Alkoholin kokonaiskulutus väheni 1,2 prosenttia – anniskelukulutus kasvoi 34,0 prosenttia. THL, Tilastoraportti 20/2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023050842120> [18.10.2023]
- Kotiin 2023: Selvitysraportti tarvittavista toimenpiteistä asunnottomuuden poistamiseksi vuoteen 2027 mennessä. https://valtioneuvosto.fi/documents/1410903/33891761/Selvitysraportti+asunnottomuuden+poistamisesta_30012023_liite+1+ja+2_saavutettava.pdf/8117bd8b-d52c-cdeb-9515-7bbcd79c3b83/Selvitysraportti+asunnottomuuden+poistamisesta_30012023_liite+1+ja+2_saavutettava.pdf?t=1675950404800 [27.2.2023].
- Kuusikko 2022: Kuuden suurimman kaupungin päihde- ja mielenterveyspalvelut ja kustannukset vuonna 2021. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 7/2022. https://hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/22_07_08_Kuusikko_Paihde_ja_mielenterveyspalvelut_2021.pdf [27.2.2023].
- Kuusikko 2021: Kuuden suurimman kaupungin päihde- ja mielenterveyspalvelut ja kustannukset vuonna 2020. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/21_07_01_Kuusikko_Paihdejamielenterveyspalvelut_2020.pdf [27.2.2023]
- Kuusikko 2020: Kuuden suurimman kaupungin päihde- ja mielenterveyspalvelut ja kustannukset vuonna 2019. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/20_06_30_Kuusikko_Paihde_ja_mielenterveyspalvelut_2019.pdf [27.2.2023]
- Kuusikko 2019: Kuuden suurimman kaupungin päihde- ja mielenterveyspalvelut ja kustannukset vuonna 2018. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/27_06_19_Paihde_ja_mielenterveyspalvelujen_raportti_2018.pdf [27.2.2023]
- Lakiluonnos uudeksi putkalaiksi etenee lausuntokierrokselle. Sisäministeriön tiedote 9.4.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410869/luonnos-uudeksi-putkalaiksi-etenee-lausuntokierrokselle>
- Lindeman, Rainer (2018) Asunnottomuus Porin Sininauha RY:n ensisuojan asiakkaan näkökulmasta. Satakunnan ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/141881/LindemanRainer.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [20.10.2023]
- Marshall, Brandon, Mcglynn, Erin, King, Andrew (2022) Sobering centers, emergency medical services, and emergency departments: A review of literature. American Journal of Emergency medicine 40(2021), 37–40.
- Mäkelä, Pia, Österberg, Esa (2016) Alkoholinkulutus, juomavat ja alkoholipolitiikka. Lääkärilehti 6/2016, vsk 71. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/katsausartikkeli/alkoholinkulutus-juomavat-ja-alkoholipolitiikka/?pub-lic=e57295e6e7598e2a4bf7689f7ce3a4a8> [22.8.2023].
- Mäntyranta, Taina, Kaila, Minna (2008) Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2008;124(13):1507–13. <https://www.duodecimlehti.fi/duo97349> [29.8.2023]
- Pirkanmaan hyvinvointialue (2023) <https://www.pirha.fi/palvelut/palveluhakemisto/asumispaivystys> [18.9.2023]
- Porin sininauha (2023) <https://www.porinsininauha.fi/ensisuoja/> [18.9.2023]
- Putkalain kokonaisuudistus. Valtioneuvoston hankesivut. <https://valtioneuvosto.fi/hanke?id=a158a854-6275-40a3-b347-998da5b54e46> [15.3.2023]
- Selviämisasema avataan syyskuussa Ouluun. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/selviamisasema-avataan-syyskuussa-ouluun?publisherId=69817636&releaseId=70008055&lang=fi> [5.9.2023]
- Sisäministeriö, lausuntoyhteenveto (2021) Työryhmän mietintö: luonnos hallituksen esitykseksi laiksi poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. <https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/a158a854-6275-40a3-b347-998da5b54e46/cca540d8-82e4-4df2-8283->

- [6a5899be1606/YHTEENVETO_20211202144539.PDF](#)
[15.3.2023]
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- STM (2018) Selviämispalveluiden rahoitus ja lainsäädäntö. Selvitys 1208117 v.1. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Strand, Teija, Kesänen, Minna (2023) Stigman ja syrjinnän vähentäminen sosiaali- ja terveyspalveluissa. THL, Tiedä & toimi <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023022728804>
[18.10.2023]
- Stenius-Ayoade, Agnes, Haaramo, Peija, Kautianen, Hannu, Gissler, Mika, Wahlbeck, Kristian, Eriksson, Johan, G (2017) Mortality and causes of death among homeless in Finland: a 10-year follow-up study. J Epidemiol Community Health 2017;71:841-8. <https://doi.org/10.1136/jech-2017-209166>
- Stenius-Ayoade, Agnes, Haaramo, Peija, Eriksson, Johan, G. (2018) Asunnottomuuteen liittyy suuria terveysriskejä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. 2018;1134(7): 661–663. <https://www.duodecimlehti.fi/duo14252> [20.10.2023]
- Termipankki (2023) <https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/ensisuoja> [18.9.2023]
- Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi
- Tuomi, Jouni, Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi. Uudistettu painos.
- Vahva ja välittävä Suomi. Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 20.6.2023. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri-Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
[22.8.2023]
- Valtioneuvoston asetus kiireellisen hoidon perusteista ja päivystyksen erikoisalakohteisista edellytyksistä. 538/2017.

Liitteet

Liite 1. Fokusryhmähaastattelut, haastattelurunko – selviämispalvelut

Liite 2. Fokusryhmähaastattelut, haastattelurunko – päihkeitä käyttävien tilapäinen majoitus

Liite 3. Fokusryhmähaastattelut, haastattelurunko – poliisi

Liite 4. Tiedote hankkeesta

Liite 5. Selviämispalveluja koskeva kysely

Liite 6. Ensisuojatoimintaa ja tilapäismajoitusta koskeva kysely

Liite 7. Selviämispalvelun ja tilapäisen majoituksen arvioidut kustannukset 2021–2022

Liite 1.

Fokusryhmähaastattelut, haastattelurunko - selviämispalvelut

Esittäytyminen

- 1) Esittäytymiskierros, miten oma työtehtävä kytkeytyy selviämispalveluihin

Palvelun kuvaus ja järjestäminen

- 2) Miten selviämisasumisen palvelut on alueellanne järjestetty?
- 3) Kuka palveluja tuottaa ja miten ne rahoitetaan?
- 4) Miten arvioit, että hyvinvointialueelle siirtyminen vaikuttaa selviämispalveluihin?

Tarpeisiin vastaaminen ja saavutettavuus

- 5) Millaisia tarpeita asiakkailla on? Millaisissa tilanteissa näitä palveluja tarvitaan?
- 6) Onko tilanteita, jolloin ei voi tulla selviämispalveluihin?
- 7) Miten palveluun tullaan ja miten palvelupolut jatkuvat selviämispalvelun jälkeen?
- 8) Mikä on mielestäsi erityisen hyvää palvelun järjestämisessä alueellanne? Mitä haasteita olette kohdanneet?

Yhteistyö

- 9) Kenen / minkä palvelujen kanssa selviämispalvelut tekevät yhteistyötä? Miten yhteistyö muiden kanssa toimii?

Käsitteistä

- 10) Vastaako palvelun nimi mielestäsi sen sisältöä? Mikä olisi mielestäsi sopivin käsite kuvaamaan tällaista palvelua?

Liite 2.

Fokusryhmähaastattelut, haastattelurunko – pähteitä käyttävien tilapäisen majoitus

Esittäytyminen

- 1) Esittäytymiskierros, miten oma työtehtävä kytkeytyy tilapäisen asumisen palveluihin

Palvelun kuvaus ja järjestäminen

- 2) Miten tilapäisen asumisen palvelut on alueellanne järjestetty?
- 3) Kuka palveluja tuottaa ja miten ne rahoitetaan?
- 4) Miten arvioit, että hyvinvointialueelle siirtyminen vaikuttaa tilapäisen asumisen palveluihin?

Tarpeisiin vastaaminen ja saavutettavuus

- 5) Millaisia tarpeita päihde- ja rahapeliriippuvuuden vuoksi tilapäistä majoitusta tarvitsevilla asiakkailla on? Millaisissa tilanteissa näitä palveluja tarvitaan?
- 6) Miten palveluun tullaan ja miten palvelupolut jatkuvat tilapäisen asumisen jälkeen?
- 7) Mikä on mielestäsi erityisen hyvää palvelun järjestämisessä alueellanne? Mitä haasteita olette kohdanneet?

Yhteistyö

- 8) Kenen / minkä palvelujen kanssa tilapäisen asumisen palvelut tekevät yhteistyötä? Miten yhteistyö muiden kanssa toimii?

Käsitteistä

- 9) Vastaako palvelun nimi mielestäsi sen sisältöä? Mikä olisi mielestäsi sopivin käsite kuvaamaan tällaista palvelua?
- 10) MUISTA: Kysyä päätöksentekoprosessista!

Liite 3.

Fokusryhmähaastattelut, haastattelurunko – Poliisi

Esittäytyminen

- 1) Esittäytymiskierros; oma työtehtävä ja sen kytkeytyminen selvityksen teemaan

Poliisin näkökulma alueen palveluihin

- 2) Kuvaile alueenne selviämispalvelujen, ensisuojan tai muun tilapäismajoituksen järjestämistapaa? Mikä on poliisin rooli tässä palvelukokonaisuudessa?
- 3) Millä tavoin päihtyneiden säilöönottomitoiminta on laitoksenne alueella järjestetty?
- 4) Kuinka alueen palveluiden järjestäminen toteutetaan pienempien kuntien ja haja-asutusalueiden kohdalla? Miten käytäntö näyttää poliisin perspektiivistä?

Tarpeisiin vastaaminen ja saavutettavuus

- 5) Miten poliisi toimii näitä palveluita tarvitsevien asiakkaiden kanssa? Palvelupolku?
- 6) Ovatko palvelut riittäviä ja vastaavatko ne asukkaiden tarpeisiin?
- 7) Mikä on mielestäsi erityisen hyvää palveluiden järjestämisessä alueellanne? Mitä haasteita olette kohdanneet?
- 8) Mikä olisi paras tapa järjestää nämä palvelut?

Yhteistyö

- 9) Minkälaista yhteistyötä poliisi tekee alueen muiden toimijoiden kanssa selviämispalveluja tai tilapäistä asumista tarvitsevien asiakkaiden kohdalla? Minkälaisia kokemuksia yhteistyöstä on?

Liite 4.

TIEDOTE HANKKEESTA

SELVIÄMISPALVELUJEN, ENSISUOJATOIMINNAN JA TILAPÄISEN MAJOITUKSEN SELVITYS

Pyydämme sinua osallistumaan fokusryhmähaastatteluun, jossa kuullaan kokemuksia selviämispalvelujen, ensisuoja-toiminnan ja tilapäisen asumisen järjestämisestä. Haastatteluun kutsutuilla työntekijöillä on arvokasta tietoa näistä palveluista.

Haastattelut toteutetaan etäyhteyksin joulukuussa 2022. Tässä tiedotteessa kerrotaan tutkimuksesta tarkemmin. Lisätietoa tutkimuksesta saat hankkeen työntekijöiltä (yhteystiedot alla).

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistumisen voi keskeyttää milloin tahansa halutessaan ilman syytä. Jos keskeytät osallistumisesi, ennen keskeytystä kerättyä aineistoa voidaan kuitenkin käyttää tutkimuksessa. Sinuun ei kohdistu mitään negatiivista seuraamusta, jos et osallistu haastatteluun tai jos keskeytät osallistumisesi.

Hankkeen toteuttaja

Hankkeen toteuttaa Terveyden ja hyvinvoinnin laitos sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskityksen toimeksiantona.

Hankkeen tausta ja tarkoitus

Ryhmähaastattelujen tavoitteena on kerätä tietoa selviämispalveluista, ensisuoja-toiminnasta ja tilapäisen asumisen palveluista eri puolilla Suomea. Hankkeessa haastatellaan noin 10–15 työntekijää. Haastattelut käsittelevät palvelujen järjestämisen tapaa ja haastateltavien näkemyksiä palveluista. Tieto työntekijöiden kokemuksista on arvokasta palveluiden kehittämisen kannalta.

Tulosten on arveltu valmistuvan keväällä 2023. Tietoa hankkeen etenemisestä voit tiedustella tutkimuksesta vastaavalta henkilöltä tai yhteyshenkilöltä.

Hankkeen toteutus

Tutkimushaastattelut toteutetaan etäyhteydellä Teams-ohjelmalla joulukuussa 2022. Haastattelut kestävät 1–2 tuntia. Haastatteluun ei tarvitse valmistautua etukäteen. Haastattelut äänitetään erillisellä nauhurilla. Haastattelunauhauhat toimitetaan puhtaaksikirjoitettavaksi tätä tekevään yritykseen. Ääni- ja tekstitiedostoja säilytetään siten, ettei tutkimusryhmän ulkopuolisilla ole niihin pääsyä. Kaikilla tutkimusaineistoa käsittelevillä on vaitiolovelvollisuus. Tutkimusaineistoa säilytetään siihen saakka, kun viimeinen tutkimusjulkaisu on julkaistu, tai enintään 31.12.2027 saakka.

Haastatteluja analysoidaan laadullisilla tutkimusmenetelmillä ja niistä kirjoitetaan raportti sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskitykselle sekä julkaistaan THL:n julkaisusarjassa tieteellinen raportti. Lisäksi tutkimuksessa kerättyä tietoa analysoidaan palveluiden kehittämisen tueksi.

Haastateltava voi perua osallistumisensa tutkimukseen missä tutkimuksen vaiheessa tahansa. Asianomaista koskeva siihen mennessä kertynyt tieto poistetaan tutkimusaineistosta, mikäli henkilö näin toivoo.

Tutkimuksen mahdolliset hyödyt ja haitat

Tutkimukseen osallistumisesta mahdollisesti aiheutuva haitta tai vaiva on vähäinen. Tutkimushaastatteluun kuluu aikaa noin 1–2 tuntia. Tutkimuksessa ei korvata matkakuluja. Tutkimushaastattelut toteutetaan etäyhteydellä.

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota eikä siitä saa etuuksia.

Tietosuoja, tietojen säilytys ja raportointi

Vastauksesi ovat luottamuksellisia

Tutkimukseen osallistuneiden tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja tulokset raportoidaan siten, että niistä ei voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa. Tutkimuksessa kerättyjä tietoja ei luovuteta ulkopuolisille tahoille eikä niitä käytetä kaupalliseen tarkoitukseen. Tietojen keräämisvaiheessa muodostuu kuitenkin henkilötietorekisteri, jonka pitäjä on THL.

Ystävällisin terveisin,

Minna Kesänen, Niko Nesterinen, Kristiina Kuussaari & Maria Heiskanen

etunimi.sukunimi(at)thl.fi

Selviämispalveluja koskeva kysely

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Kiitos osallistumisestanne selvitykseen selviämispalvelujen, ensisuoja-toiminnan ja muun tilapäisen majoituksen järjestämisen nykytilanteesta. **Tämän Webropol-kyselyn tarkoituksena on kerätä täydentävää tietoa selviämispalvelujen järjestämisen asiakasmääristä, kustannuksista sekä palveluiden järjestämisen tavasta.** Tämä tieto on arvokasta palveluiden järjestämisen nykytilan kuvaamisessa, eikä sitä ole saatavilla muista aiemmin tuotetuista tietolähteistä.

Selviämispalveluilla tarkoitetaan tässä kyselyssä esimerkiksi selviämisaseman, selviämishoitoaseman tai muuta erityisesti turvalliseen päihtymisestä selviämiseen tarkoitettua palvelua. Pyydämme vastaamaan kyselyyn edustamanne palvelun näkökulmasta käsin niiden tietojen pohjalta, joita teillä on helposti saatavilla. Mikäli teillä ei ole kysyttyä tietoa tai koette, että kysymys ei koske palveluunne voitte siirtyä kyselylomakkeella eteenpäin ja vastata kyselyyn soveltuvilta osin. Kyselylomaketta voi ohjata vastattavaksi omassa organisaatiossanne eteenpäin tai vastauksen kokoamisessa voi tehdä yhteistyötä.

Kyselyyn voi vastata saamanne linkin kautta vain yhden kerran. Tarvittaessa voitte kuitenkin palata kyselyyn avaamalla uudelleen saamanne vastauslinkin. Tällöin avautuu ilmoitus ”Olet jo vastannut kyselyyn. Haluatko muokata tai poistaa vastauksesi?”. Mikäli poistatte aiemmin toimittamanne vastauksen, saatte viestin: ”Vastauksesi on poistettu onnistuneesti. Voit halutessasi vastata uudelleen kyselyyn.”. Tämän jälkeen voitte halutessanne aloittaa vastaamaan kyselyyn alusta.

Kyselyn vastausaika on 17.1.2023-31.1.2022. Kyselyyn vastaamiseen kannattaa varata aikaa noin 30-60 minuuttia.

Kyselylomakkeen palautettuanne saatte ilmoittamaanne sähköpostiosoitteeseen kiittausviestin vastauksenne perille saapumisesta. Selvityksen toteuttamiseen osallistuneita tahoja tiedotetaan selvityksen tuloksista kevään 2023 aikana.

Palauttamalla vastauksen tähän kyselyyn hyväksyt osallistumisesi THL:n selvitykseen selviämispalveluiden, ensisuoja- ja tilapäismajoituksen järjestämisestä. Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista. Selvitykseen osallistuneiden tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja tulokset raportoidaan siten, että niistä ei voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa. Selvityksessä kerätyjä tietoja ei luovuteta ulkopuolisille tahoille eikä niitä käytetä kaupalliseen tarkoitukseen. Tietojen keräämisvaiheessa muodostuu kuitenkin henkilötietorekisteri, jonka pitäjä on THL.

Vastaamme mielellämme kyselyä koskeviin kysymyksiin!

Niko Nesterinen
Suunnittelija
niko.nesterinen@thl.fi
0295247819

1. Vastaajan esitiedot *

Nimi

Ammattinimike

Palvelu, yksikkö tai yksiköt, joita vastauksenne koskee

Organisaatio

Matkapuhelin

Sähköposti

2. Kuvaa tässä tiivisti, kuinka järjestämänne selviämishoitoasema, selviämisasema tai muu selviämispalvelu on toteutettu (palvelun nimi, palvelun tehtävä ja kohderyhmä, palvelun sisältö, toimitilat).

Mikäli vastaat tähän kyselyyn laajemman alueen tai useamman yksikön puolesta, pyydämme kuvaamaan tämän kokonaisuuden järjestämisen tavan.

3. Kuvaa millaisia muita palveluita alueellanne on saatavilla oman palvelunne lisäksi selviämispalveluja tarvitseville asiakkaille? Millaista yhteistyötä näiden palveluiden kanssa tehdään?

Onko alueellanne kolmannen sektorin toimijoiden omalla rahoituksella järjestämiä selviämispalveluja (esim. STEA-avustuksella)? Jos on, niin mitä?

4. Palvelun keskeisiä piirteitä:

Missä palvelu sijaitsee? (paikkakunta)

Tuotetaanko palvelu yhdessä sijainnissa vai monipaikkaisesti, miten?

Kuinka laajan maantieteellisen alueen palvelu kattaa?

Millaiset aukioloajat palvelulla on?

Kuinka monta asiakaspaikkaa palvelussa on?

Kuka palvelun tuottaa?

Kuka palvelun rahoittaa?

Sijaitseeko palvelu jonkun muun palvelun yhteydessä, minkä?

5. Palvelun henkilöstörakenne:

Kuinka monta henkilöä palvelussa työskentelee?

Työntekijöiden lukumäärä, joilla on sosiaalihuollon koulutus?

Työntekijöiden lukumäärä, joilla on terveydenhuollon koulutus?

Mikä muu koulutus / mitä muita koulutuksia (koulutusalat ja
työntekijöiden lukumäärät):

Mikä muu koulutus?

6. Kuvaa tässä selviämispalvelun keskeisiä asiakasryhmiä.

7. Lisää tähän taulukkoon kuvaavia lukuja selviämispalvelun toiminnasta. Kysymme usealta vuodelta, jotta voimme arvioida toiminnan pitkän aikavälin kehitystä. Vastaa tähän niiltä osin, kun tieto on helposti saavutettavissa.

Asiakkaiden lukumäärä (hlö.)

2018

2019

2020

2021

2022

Käyntien lukumäärä (kpl.)

2018

2019

2020

2021

2022

Palvelun kokonaiskustannus (€)

2018

2019

2020

2021

2022

Käynnin hinta/asiakas (€)

2018

2019

2020

2021

2022

8. Tähän voit halutessasi taustoittaa edelliseen kysymykseen merkitsemiäsi lukuja tai kirjoittaa muita huomioita kysymykseen liittyen.

9. Mistä eri osa-alueista viimeisimmän tilastoidun vuoden palvelun kokonaiskustannus muodostuu? Mikä on henkilöstökustannusten osuus palvelun kokonaiskustannuksesta?

10. Ohjaako olemassa oleva lainsäädäntö mielestäsi riittävällä tavalla kyseisiä palveluita?

Kyllä

Ei

Mihin suuntaan olemassa olevaa lainsäädäntöä tulisi mielestäsi kehittää?

11. Vapaa sana. Mitä muuta haluaisit kertoa kyselyn teemaan liittyen? Tässä voit antaa myös palautetta tästä kyselystä.

12. Suostumus käyttää tällä lomakkeella antamiani tietoja selvityksen lisäksi THL:n selviämispalveluiden, ensisuojien ja tilapäismajoituksen järjestämisestä koskevaan tutkimukseen.

Palauttamalla vastauksen tähän kyselyyn, annat suostumuksen tietojen käyttöön osana THL:n selviämispalveluja, ensisuojo toimintaa ja tilapäistä majoitusta koskevaa selvitystä.

Kyselyn tietoja hyödynnetään selvityksen lisäksi THL:n tutkimuksessa. Tutkimuksessa noudatetaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan ja THL:n ohjeita.

Mikäli et anna suostumustasi käyttää vastauksia tutkimukseen, tietoja hyödynnetään ainoastaan selvitykseen selviämispalvelujen, ensisuojo toiminnan ja muun tilapäisen majoituksen järjestämisen nykytilanteesta. *

- Annan luvan tällä lomakkeella antamieni tietojen käyttöön tutkimuksessa
- En anna suostumustani tällä lomakkeella antamieni tietojen käyttöön tutkimuksessa

Ensisuojatoimintaa ja tilapäismajoitusta koskeva kysely

Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Kiitos osallistumisestanne selvitykseen selviämispalvelujen, ensisuoja toiminnan ja muun tilapäisen majoituksen järjestämisen nykytilanteesta. Tämän Webropol-kyselyn **tarkoituksena on kerätä täydentävää tietoa ensisuoja toiminnan ja muun tilapäisen majoittamisen järjestämisen asiakasmääristä, kustannuksista sekä palveluiden järjestämisen tavasta**. Tämä tieto on arvokasta palveluiden järjestämisen nykytilan kuvaamisessa, eikä sitä ole saatavilla muista aiemmin tuotetuista tietolähteistä.

Ensisuojalla ja tilapäismajoituksella on tarkoitettu vailla vakinaista asuntoa olevien, päihde- ja riippuvuusongelmia kokevien väliaikaisia majoituspaikkoja tai hyvinvointialueen lyhytaikaista ja kiireellistä apua (esim. kriisi- ja hätämajoitus tai tilapäinen tuettu asuminen) henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee tukea asumisensa järjestämisessä. Näissä palveluissa pyritään välttämättömien perustarpeiden tyydyttämiseen, palvelutarpeen selvittämiseen ja asiakkaan pysyväisluontoisten palvelujen ja tarvittavan hoidon piiriin ohjaukseen.

Pyydämme vastaamaan kyselyyn edustamanne palvelun näkökulmasta käsin niiden tietojen pohjalta, joita teillä on saatavilla. Mikäli edustamasi taho järjestää edellä kuvatun määritelmän mukaisia ensisuojan tai tilapäismajoituksen palveluita alueelle useammassa kuin yhdessä yksikössä, pyydämme vastaamaan kyselyyn näiden kaikkien yksiköiden tiedot yhdistäen. Mikäli teillä ei ole kysyttävää tietoa tai koette, että kysymys ei koske palveluanne voitte siirtää kyselylomakkeella eteenpäin ja vastata kyselyyn soveltuvilta osin. Kyselylomaketta voi ohjata vastattavaksi omassa organisaatiossanne eteenpäin tai vastauksen kokoamisessa voi tehdä yhteistyötä.

Kyselyyn voi vastata saamanne linkin kautta vain yhden kerran. Tarvittaessa voitte kuitenkin palata kyselyyn avaamalla uudelleen saamanne vastauslinkin. Tällöin avautuu ilmoitus ”Olet jo vastannut kyselyyn. Haluatko muokata tai poistaa vastauksesi?”. Mikäli poistatte aiemmin toimittamanne vastauksen, saatte viestin: ”Vastauksesi on poistettu onnistuneesti. Voit halutessasi vastata uudelleen kyselyyn.”. Tämän jälkeen voitte halutessanne aloittaa vastaamaan kyselyyn alusta.

Kyselyn vastausaika on 17.1.-31.1.2023. Kyselyyn vastaamiseen kannattaa varata aikaa noin 30-60 minuuttia.

Kyselylomakkeen palautettuanne saatte ilmoittamaanne sähköpostiosoitteeseen kiittäusviestin vastauksenne perille saapumisesta. Selvityksen toteuttamiseen osallistuneita tahoja tiedotetaan selvityksen tuloksista kevään 2023 aikana.

Palauttamalla vastauksen tähän kyselyyn hyväksyt osallistumisesi THL:n selvitykseen selviämispalveluiden, ensisuojiin ja tilapäismajoituksen järjestämisestä. Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista. Osallistumisen voi keskeyttää milloin tahansa halutessaan ilman syytä. Selvitykseen osallistuneiden tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja tulokset raportoidaan siten, että niistä ei voi tunnistaa yksittäistä vastaajaa. Selvityksessä kerättyjä tietoja ei luovuteta ulkopuolisille tahoille eikä niitä käytetä kaupalliseen tarkoitukseen. Tietojen keräämisvaiheessa muodostuu kuitenkin henkilötietorekisteri, jonka pitäjänä on THL.

Vastaa mielelläni kyselyä koskeviin kysymyksiin!

Niko Nesterinen
Suunnittelija
niko.nesterinen@thl.fi
0295247819

1. Vastaajan esitiedot *

Nimi

Ammattinimike

Palvelu, yksikkö tai yksiköt, joita vastauksenne koskee

Organisaatio

Matkapuhelin

Sähköposti

2. Kuvaa tässä tiivisti, kuinka ensisuoja tai tilapäismajoituksen palvelu on toteutettu (palvelun nimi, palvelun tehtävä ja kohderyhmä, palvelun sisältö, toimitilat).

Mikäli vastaat tähän kyselyyn laajemman alueen tai useamman yksikön puolesta, pyydämme kuvaamaan tämän kokonaisuuden.

3. Kuvaa millaisia muita palveluita alueellanne on saatavilla oman palvelunne lisäksi ensisuojan tai tilapäismajoituksen kaltaista palvelua tarvitseville asiakkaille? Millaista yhteistyötä näiden palveluiden kanssa tehdään?

Onko alueellanne kolmannen sektorin toimijoiden omalla rahoituksella järjestämiä tilapäismajoittumisen palveluita (esim. STEA-avustuksella)? Jos on, niin mitä?

4. Palvelun keskeisiä piirteitä:

Missä palvelu sijaitsee? (paikkakunta)

Tuotetaanko palvelu yhdessä sijainnissa vai monipaikkaisesti, miten?

Kuinka laajan maantieteellisen alueen palvelu kattaa?

Millaiset aukioloajat palvelulla on?

Kuinka monta asiakaspaikkaa palvelussa on?

Kuka palvelun tuottaa?

Kuka palvelun rahoittaa?

Sijaitseeko palvelu jonkun muun palvelun yhteydessä, minkä?

5. Palvelun henkilöstörakenne:

Kuinka monta henkilöä palvelussa työskentelee?

Niiden työntekijöiden lukumäärä, joilla on sosiaalihuollon koulutus?

Niiden työntekijöiden lukumäärä, joilla on terveydenhuollon koulutus?

Niiden työntekijöiden lukumäärä, jolla on jokin muu kuin edellä mainittu koulutus?

Mikä muu koulutus?

6. Kuvaa tässä ensisuojan tai tilapäismajoituksen keskeisiä asiakasryhmiä.

7. Onko palvelussa asiakkaita rahapeliongelmiin vuoksi?

- Usein
- Joskus
- Harvoin
- Ei koskaan

8. Lisää tähän taulukkoon kuvaavia lukuja palvelun toiminnasta. Kysymme usealta vuodelta, jotta voimme arvioida toiminnan pitkän aikavälin kehitystä. Vastaa tähän niiltä osin, kun tieto on helposti saavutettavissa.

Asiakkaiden lukumäärä (hlö.)

2018 _____

2019 _____

2020 _____

2021 _____

2022 _____

Käyntien lukumäärä (kpl.)

2018 _____

2019 _____

2020 _____

2021 _____

2022 _____

Palvelun kokonaiskustannus (€)

2018

2019

2020

2021

2022

Käynnin hinta/asiakas (€)

2018

2019

2020

2021

2022

9. Tähän voit halutessasi taustoittaa edelliseen kysymykseen merkitsemiäsi lukuja tai kirjoittaa muita huomioita kysymykseen liittyen.

10. Mistä eri osa-alueista viimeisimmän tilastoidun vuoden palvelun kokonaiskustannus muodostuu? Mikä on henkilöstökustannusten osuus palvelun kokonaiskustannuksesta?

11. Ohjaako olemassa oleva lainsäädäntö mielestäsi riittäväällä tavalla kyseisiä palveluita?

Kyllä

Ei

Mihin suuntaan olemassa olevaa lainsäädäntöä tulisi mielestäsi kehittää?

12. Tehdäänkö tilapäismajoituksen yöpymisestä sosiaalihoitolain mukainen päätös?

Kyllä, jokaisesta yöpymisestä erikseen

Kyllä, jatkuva/pidempiaikainen päätös. Millainen?

Ei

13. Vapaa sana. Mitä muuta haluaisit kertoa kyselyn teemaan liittyen? Tässä voit antaa myös palautetta tästä kyselystä.

14. Suostumus käyttää tällä lomakkeella antamiani tietoja selvityksen lisäksi THL:n selviämispalveluiden, ensisuojausten ja tilapäismajoituksen järjestämisestä koskevaan tutkimukseen.

Palauttamalla vastauksen tähän kyselyyn, annat suostumuksen tietojen käyttöön osana THL:n selviämispalveluja, ensisuoja toimintaa ja tilapäistä majoitusta koskevaa selvitystä.

Kyselyn tietoja hyödynnetään selvityksen lisäksi THL:n tutkimuksessa. Tutkimuksessa noudatetaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan ja THL:n ohjeita.

Mikäli et anna suostumustasi käyttää vastauksia tutkimukseen, tietoja hyödynnetään ainoastaan selvitykseen selviämispalvelujen, ensisuoja toiminnan ja muun tilapäisen majoituksen järjestämisen nykytilanteesta. *

- Annan luvan tällä lomakkeella antamieni tietojen käyttöön tutkimuksessa
- En anna suostumustani tällä lomakkeella antamieni tietojen käyttöön tutkimuksessa

Selviämispalvelun ja päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen arvioidut kustannukset 2021–2022

Tässä arvioidaan selviämispalvelun ja päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen kustannuksia. Selviämispalvelulla tarkoitetaan tässä palveluja, joissa terveyden- ja sosiaalihuollon ammattilaiset huolehtivat ihmisen turvallisuudesta, terveydestä ja hyvinvoinnista, silloin kun hänen kykynsä huolehtia itsestään on päihtymyksen vuoksi alentunut. Tilapäinen majoitus on yksi sosiaalihuoltolain mukaisen tilapäisen asumisen palvelu. Tilapäisen majoituksen käsite ei ole vakiintunut, ja siihen voidaan viitata käsitteillä ensisuoja, tilapäinen asuminen sekä asumispäivystys. Tässä selvityksessä päihteitä käyttävien tilapäisellä majoituksella tarkoitetaan sosiaalihuollon täysi-ikäiselle (asunnottomalle) asiakkaalle järjestämää lyhytaikaista yöpymismahdollisuutta sekä kokonaisvaltaista ohjausta ja tukea.

Selviämispalvelun ja tilapäisen majoituksen kustannusten selvittämisen keskeisenä haasteena on, etteivät alueet eivätkä aiemmin kunnat ole pystyneet tuottamaan kattavasti tarvittavia tietoja näiden palveluiden kustannuksista tai käyntien ja asiakkaiden määristä. Tietopohja on siten aukkoinen ja puutteellinen, ja käytettävissä on lähinnä Kuusikkokuntien mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevat raportit ja Sotkanetin muutamat indikaattorit ensisuojusta.

Kustannusten laskennalle aiheuttaa haasteita myös se, että todennäköisesti selviämispalvelujen ja päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen käyttö painottuu suuriin kaupunkeihin ja tiheisiin asutuskeskuksiin sekä pääkaupunkiseudulle. Palvelujen käyttö ei siten ole oletettavasti tasaisesti jakautunut eri puolilla Suomea. Lisäksi selviämispalvelu- tai päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen yksiköiden määrästä ei ole saatavilla valtakunnallista tietoa.

Selviämispalvelu

Selviämispalvelun kustannuslaskelmien taustatiedot

Laskelmissa lähtökohtana on oletus, että selviämispalvelun toteuttaminen tulisi velvoittavaksi hyvinvointialueilla ja että jokaisella hyvinvointialueella olisi vähintään yksi yksikkö, jossa selviämispalvelua tarjotaan. Tässä ei oteta kantaa siihen, minkä kokoinen yksikön tulisi olla tai millä tavalla sen toiminta tulisi järjestää. Tarkoituksenmukaisin palvelun järjestämisen tapa riippuu kunkin hyvinvointialueen ominaispiirteistä. Tässä ei myöskään huomioida selviämispalveluun kulkemiseen tai kuljettamiseen liittyviä kustannuksia.

Selviämispalvelun hyvinvointialuetasojen kustannusten laskemiseksi tarvitaan vähintäänkin tietoja tai arvioita yhden käynnin yksikkökustannuksista, käyntien ja asiakkaiden määrästä vuositasolla ja alueen väestöpohjasta.

Selviämispalvelujen kustannusten laskennan pohjana käytetään Kuusikkokuntien päihde- ja mielenterveyspalvelujen raportista saatavia käynti-, asiakas- ja yksikkökustannustietoja (taulukko 1).

Seuraavaksi arvioidaan hyvinvointialuekohtaiset laskennalliset käyntimäärät selviämispalveluissa, minkä jälkeen lasketaan palvelun arvioidut kustannukset kaikille hyvinvointialueille. Näin menetellään sen arvioimiseksi, millaisella tasolla valtakunnalliset kustannukset olisivat, jos selviämispalveluita laajennettaisiin kaikkiin hyvinvointialueisiin.

Selviämispalvelun käyntien määrän arviointi

Selviämispalvelujen käyttöä hyvinvointialueilla arvioidaan laskennallisen käyntimäärän perusteella. Käyntimäärän arvioimisessa käytetään Kuusikkokuntien mielenterveys- ja päihdepalvelujen raportteja vuosilta 2018–2021.

Kuusikkokuntien tiedot

Kuusikkokuntien omiin raportteihin ilmoittivat tietoja selviämispalvelusta Helsinki, Espoo¹, Tampere ja Turku. Vantaan ja Oulun osalta tiedetään, että niissä ei ollut tässä selvityksessä tarkoitettuja selviämispalveluita. Tässä mukaan on otettu tiedot soveltuvilta osin vuosilta 2018–2021 ja niistä on laskettu keskiarvo vuosittaisen satunnaisvaihtelun vaikutuksen vähentämiseksi.

Selviämispalveluissa oli käyntejä keskimäärin yhteensä 5 844 vuodessa vuosien 2018–2021 aikana, kun kaikkien neljän kunnan käyntimäärät lasketaan yhteen (tietoa ei taulukossa 1). Käynneistä Helsingin osuus oli 47 prosenttia, Tampereen 33 prosenttia, Turun 11 prosenttia ja Espoon 10 prosenttia. Tämän perusteella selviämispalvelujen käyttö painottuu pääkaupunkiseudulle (yhteensä 57 %). Toisaalta Espoossa ja myös Turussa käyntimäärä vaikuttaa väestöön suhteutettuna pieneltä.

Edellä mainitut neljä kuntaa ilmoittivat yhteensä keskimäärin 3 045 asiakasta vuodessa. Asiakkailta oli noin 1,7–4,6 (keskimäärin 2,5) käyntiä vuodessa (taulukko 1).

Taulukko 1. Kuusikkokuntien selviämispalveluista saadut tiedot vuosilta 2018–2021 (Espoo vuosilta 2018–2020). Keskiarvo tarkoittaa vuosien 2018–2021 luvuista laskettua keskiarvoa

Kaupunki	Kustannus / käynti 2018–2021(€)	Asiakasmäärä vuoden aikana (keskiarvo)	Käyntimäärä vuoden aikana (keskiarvo)	Käyntiä / asiakas (keskiarvo)
Helsinki	405–548 €	1 633	2 740	1,7
Espoo	264–316 €	127	570	4,6
Turku	206–245 €	237	621	2,5
Tampere	407–477 €	1 048	1 913	1,8
Yhteensä	329–410 €	761	1 461	2,5

¹ Espoossa selviämispalvelun käynteihin oli Kuusikkokuntien raporteissa laskettu varsinaisten selviämispalvelukäyntien lisäksi mukaan myös putka- ja poliisivankilakäynnit vuosina 2018–2020. Tätä selvitystä varten pyydettiin erillistietopyyntönä erikseen käyntien määrä vain selviämispalvelussa, joka on huomattavasti Kuusikkokuntien raporteissa ilmoitettuja lukuja pienempi. Lisäksi Espoossa on tehty tilastointimuutos vuonna 2021, jonka seurauksena käyntien määrä väheni huomattavasti mm. tilastoteknisistä syistä. Siksi tässä käytetään vain vuosien 2018–2020 tietoja.

Selviämispalvelujen käyntien määrän arvioiminen

Selviämispalvelujen käyntimääriä arvioidaan Kuusikkokuntien raporttien pohjalta niin, että niiden tietojen perusteella lasketaan jokaiselle hyvinvointialueelle täysi-ikäiseen väestöön suhteutettu käyntimäärä.

Neljästä kuusikkokunnasta eli Helsingistä, Espoosta, Tampereelta ja Turusta saadaan niiden käyntimäärät raporttien perusteella. Nämä kunnat edustavat Helsingin, Länsi-Uudenmaan, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen hyvinvointialueita. Kuusikkokunnan ilmoittama käyntimäärä suhteutetaan ko. hyvinvointialueen 18 vuotta täyttäneeseen väestöön.

Helsingissä selviämispalvelujen käyntien määrä vuodessa oli keskimäärin 2 740 vuosina 2018–2021. Kahdeksantoista vuotta täyttäneeseen väestöön suhteutettuna käyntejä oli noin 50 vuodessa 10 000 asukasta kohti. Espoossa selviämispalvelujen vastaavasti väestöön suhteutettu käyntien määrä oli noin 25 vuodessa, Tampereella 86 ja Turussa 37 (taulukko 2.)

Taulukko 2. Kuusikkokuntien selviämispalveluiden keskimääräinen käyntimäärä hyvinvointialueiden täysi-ikäiseen väestöön suhteutettuna

Kunta	Hyvinvointialue	Käyntien määrä vuodessa (keskimäärin)	Väestö 18+	Käyntejä kunnassa 10 000 vuotta täyttäneestä asukasta kohti	Käyntien määrä hyvinvointialueella vuodessa keskimäärin
Helsinki	Helsingin HVA	2 740	546 926	50,1	2 740
Espoo ¹	Länsi-Uudenmaan HVA	570	231 544	24,6	927
Tampere ²	Pirkanmaan HVA	1 913	205 845	86,3	3 714
Turku	Varsinais-Suomen HVA	621	165 884	37,4	1 493

- 1) Espoon käyntien määrä on laskettu vuosien 2018–2020 erillistietopyyntönä saatujen selviämispalvelun avokäyntien keskiarvosta.
- 2) Tampereen selviämispalvelua käyttivät ainakin myös Hämeenkyrön ja Oriveden asukkaat, jotka on laskettu väestöön mukaan.

Muiden hyvinvointialueiden, pois lukien Vantaa-Keravan hyvinvointialue, selviämispalvelujen käyntimäärät arvioidaan edellä esitettyjen lukujen pohjalta. Helsingin, Espoon, Tampereen ja Turun täysi-ikäiseen väestöön suhteutetuista käyntimääristä otetaan keskiarvo, jota käytetään muiden hyvinvointialueiden käyntien laskennalliseen arviointiin. Erikseen lasketaan Vantaa-Keravan hyvinvointialueen käyntien määrät.

Selviämispalvelun käytön oletetaan painottuvan suurimpiin kuntiin ja pääkaupunkiseudulle. Sen vuoksi Vantaa-Keravan hyvinvointialueen käyntien määrä selviämispalveluissa arvioidaan Helsingin väestöön suhteutetun käyntimäärän keskiarvon perusteella. Näin laskien Vantaa-Keravan hyvinvointialueen laskennalliseksi (potentiaaliseksi) käyntien määräksi saadaan 1 105 käyntiä vuodessa.

Edellä kuvatulla tavalla laskien saadaan vuoden 2021 selviämispalvelujen laskennalliseksi käyntimääräksi kaiken kaikkiaan noin 22 500 käyntiä, jos kaikilla hyvinvointialueilla olisi selviämispalvelu.

Edellä esitetystä laskelmasta oletetaan, että jokaisella hyvinvointialueella tulisi olemaan vähintään yksi selviämispalveluita tarjoava yksikkö, jonka palveluita voisivat käyttää kaikki alueen asukkaat. Siitä, miten laajasti tällä hetkellä hyvinvointialueilla toimivia selviämispalveluita asukkaat voivat käyttää yli kuntarajojen, ei ole tietoa, eikä sitä pystytä arvioimaan käytössä olevien tietojen perusteella. Pinta-alaltaan laajoilla hyvinvointialueilla etäisyydet palveluihin voivat olla pitkiä. Laskelmassa ei otettu huomioon selviämispalveluun kulkemisen tai kuljettamisen kustannuksia tai palvelun mahdollista alikäyttöä pitkien välimatkojen vuoksi. Lisäksi niillä alueilla, joissa ei vielä ole selviämispalvelua, palvelun perustamiskustannuksia ei ole otettu huomioon.

Yksikkökustannukset

Kuusikkokuntien raportin mukaan neljän kunnan yhteenlaskettu keskimääräinen selviämispalvelukäynnin tai -vuorokauden hinta oli noin 329–410 euroa (taulukko 1.). Yksittäisillä kunnilla hintojen vaihtelu saattoi olla suurta; vuosien 2018–2021 aikana pienin käynnin hinta oli Turussa, 206 euroa käyntiä kohti ja korkein Helsingissä, 548 euroa käyntiä kohti (taulukko 1.). Laskelmissa käytetään keskimääräistä pienintä ja suurinta käyntikohtaista hintaa kuvaamaan selviämispalvelun hinnan vaihtelua alueittain ja palveluntuottajittain.

Selviämispalvelujen arvioidut kustannukset

Oletetaan, että selviämispalvelujen hinta käyntiä kohti vaihtelee keskimäärin 329 ja 410 euron välillä myös muissa kunnissa kuin Kuusikkokunnissa (taulukko 2). Näitä yksikkökustannuksia käyttäen voidaan laskea, että kaikkien hyvinvointialueiden yhteenlasketut selviämispalvelujen kustannukset olisivat **arviolta 7,6–9,2 miljoonaa euroa vuodessa. Vuoden 2022 kustannustasoon muunnettuna² selviämispalvelujen kustannukset olivat 7,9–9,8 miljoonaa euroa (taulukko 3).** Kustannusten vaihteluvälin voidaan ajatella kuvaavan mahdollisia alueellisia ja palvelujen järjestämiseen liittyviä sekä palveluntuottajakohtaisia eroja kustannuksissa.

Toisaalla tässä raportissa (s. 19) on arvioitu, että tässä selvityksessä tarkoitettua selviämispalvelua ei ole saatavilla olevilla tietojen perusteella ollut tarjolla Etelä-Karjalan, Itä-Uudenmaan, Kainuun, Kanta-Hämeen, Keski-Uudenmaan, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueilla vuonna 2021. Selviämispalvelun toteuttaminen näillä hyvinvointialueilla kustantaisi yhteensä vuositasolla arviolta 1,8–2,2 miljoonaa euroa vuoden 2022 kustannustasossa. Lisäksi kolmen hyvinvointialueen osalta oli epäselvää, oliko alueella tässä tarkoitettua selviämispalvelua. Näillä hyvinvointialueilla olisi selviämispalvelun toteuttamisen kustannukset arviolta 0,9–1,2 miljoonaa euroa. Laskelmissa ei ole huomioitu palvelun perustamiskustannuksia tai vastaavia.

Niillä 12 hyvinvointialueella, joissa palvelua oli jo saatavilla, selviämispalvelun toteuttamisen kustannukset olivat arviolta yhteensä vähintään 5,2–6,5 miljoonaa euroa.

² Kustannusten muuntamisessa vuoden 2022 kustannustasoon on käytetty Tilastokeskuksen Julkisten menojen sosiaalitoimen hintaindeksiä (2015=100) siten, että vuosien 2018–2021 indeksipisteluvuista on laskettu keskiarvo ja sen eroa vuoden 2022 indeksipistelukuun on käytetty kertoimena.

Taulukko 3. Selviämispalveluiden arvioitu käyntimäärä ja kustannukset hyvinvointialueittain, 2021 (kustannukset muunnettu vuoden 2022 hintatasoon)

Hyvinvointialue	Käyntien arvioitu määrä	Arvioidut kustannukset, alaraja €	Arvioidut kustannukset, yläaraja €	Arvioidut kustannukset, keskiarvo €
Etelä-Karjala	527	190 000	240 000	210 000
Etelä-Pohjanmaa	764	270 000	340 000	310 000
Etelä-Savo	555	200 000	250 000	220 000
Helsingin kaupunki	2 740	970 000	1 200 000	1 090 000
Itä-Uusimaa	393	140 000	180 000	160 000
Kainuu	294	100 000	130 000	120 000
Kanta-Häme	692	250 000	310 000	280 000
Keski-Pohjanmaa	262	100 000	120 000	110 000
Keski-Suomi	1 101	390 000	490 000	440 000
Keski-Uusimaa	787	280 000	350 000	320 000
Kymenlaakso	673	240 000	300 000	270 000
Lappi	720	260 000	320 000	290 000
Länsi-Uusimaa	927	330 000	410 000	370 000
Pirkanmaa	3 714	1 310 000	1 630 000	1 470 000
Pohjanmaa	696	250 000	310 000	280 000
Pohjois-Karjala	677	240 000	300 000	270 000
Pohjois-Pohjanmaa	1 597	570 000	700 000	630 000
Pohjois-Savo	1 018	360 000	450 000	410 000
Päijät-Häme	841	300 000	370 000	340 000
Satakunta	878	310 000	390 000	350 000
Vantaa ja Kerava	1 105	390 000	490 000	440 000
Varsinais-Suomi	1 493	530 000	660 000	590 000
YHTEENSÄ	22 455	7 890 000	9 830 000	8 860 000

Päihteitä käyttävien tilapäinen majoitus

Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen osalta tietoja on saatavissa Kuntien toimintatilastosta Sotkanet-indikaattoreina ”Ensissuojien asiakkaat vuoden aikana” (ind. nro 2134) ja ”Ensissuojien asumisvuorokaudet vuoden aikana” (ind. nro 2164) sekä Kuusikkokuntien mielenterveys- ja päihdepalvelujen raporteista. Toimintatilaston tiedot ovat kuitenkin erittäin puutteellisia ja kattavat alle 10 kuntaa.

Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen kustannusten arvioimiseen käytetään tässä perustietoina Kuusikkokuntien raporteista saatavia käynti-, asiakas- ja kustannustietoja kuten selviämispalvelujen laskelmissa. Lisäksi käytetään toimintatilaston tietoja niiltä osin, kuin kunnat ovat ilmoittaneet ensissuojien asumisvuorokausia.

Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen osalta on oletettavaa, että sen käyttö painottuu suuriin kaupunkeihin ja tiheisiin asutuskeskuksiin. Palvelun tarve liittyy asunnottomuuteen ja muihin laajempiin ilmiöihin kuin pelkkään päihtymykseen, joskin tilapäistä majoitusta ja selviämispalveluita tarvitsevat asiakkaat todennäköisesti ovat osin myös samoja.

Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen kustannuslaskelmien taustatiedot

Laskelmissa lähtökohtana on oletus, että päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen palveluja tarjoaa jokaisella hyvinvointialueella vähintään yksi yksikkö. Tässä ei oteta kantaa siihen, minkä kokoinen yksikön tulisi olla ja millä tavalla yksikön toiminta on järjestetty. Tässä ei myöskään huomioida palveluun kulkemisen tai kuljettamisen kustannuksia.

Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen kustannusten laskennan pohjana käytetään Kuusikkokuntien päihde- ja mielenterveyspalvelujen raportista saatavia käynti-, asiakas- ja yksikkökustannustietoja (taulukko 4) sekä toimintatilaston tietoja.

Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen palvelujen hyvinvointialuetasojen kustannusten laskemiseksi tarvitaan vähintäänkin tietoja tai arvioita yhden käynnin tai asumisvuorokauden yksikkökustannuksista, asumisvuorokausien ja asiakkaiden määrästä vuositasolla ja alueen väestöpohjasta.

Seuraavaksi arvioidaan hyvinvointialuekohtaiset laskennalliset asiointimäärät päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen palvelussa, minkä jälkeen lasketaan palvelun kustannukset kaikille hyvinvointialueille. Tämä tehdään sen arvioimiseksi, millaisella tasolla kustannukset olisivat, jos tilapäisen majoituksen palveluita olisi kaikilla hyvinvointialueilla.

Kuusikkokuntien tiedot

Kaikki kuusikkokunnat (Espoo, Helsinki, Oulu, Tampere, Turku, Vantaa) ovat ilmoittaneet päihteitä käyttävien tilapäiseen majoitukseen liittyviä tietoja Kuusikkokuntien mielenterveys- ja päihdepalvelujen raporteissa. Tässä käytetään vuosien 2018–2021 tietojen keskiarvoja. Tämä on luotettavampi tapa, kuin jos pitäydettäisiin ainoastaan yhden vuoden tiedoissa. Päihteitä käyttävien tilapäisessä majoituksessa asumisvuorokausia oli keskimäärin yhteensä 88 745 vuodessa. Helsingin osuus oli 41 prosenttia Espoon 8 prosenttia, Vantaan 14 prosenttia, Oulun 14 prosenttia, Tampereen 15 prosenttia ja Turun 7 prosenttia. Päihteitä käyttävien tilapäinen majoitus näyttää siten painottuvan pääkaupunkiseudulle (64 %). Turun ja Espoon asumisvuorokausien määrä ja osuus vaikuttavat poikkeuksellisen pieniltä. Kuusikkokuntien asiakasmäärä vuoden aikana oli keskimäärin 1 712 ja asumisvuorokausien yhteenlaskettu määrä oli 88 745 vuodessa. (Taulukko 4.)

Taulukko 4. Kuusikkokuntien mielenterveys- ja päihdepalvelujen raporteista päihteitä käyttävien tilapäisestä majoituksesta saadut tiedot vuosilta 2018–2021. Keskiarvo tarkoittaa vuosien 2018–2021 luvuista laskettua keskiarvoa

Kaupunki	Kustannus / käynti 2018– 2021 (€)	Asiakas- määrä (keskiarvo)	Asumis- vuorokaudet (keskiarvo)	Väestö 18+ 31.12.2021	Asumisvuoro- kausia / 1 000 18 vuotta täyttäneitä asukasta kohti
Helsinki	48–70 €	598	36 202	546 926	66,2
Espoo	185–296 €	121	7 448	231 544	32,2
Vantaa	61–124 €	259	12 740	239 206	53,3
Oulu	73–125 €	181	13 254	165 905	79,9
Tampere	73–185 €	385	12 454	205 845	60,5
Turku	59–181 €	168	6 377	165 884	38,5
Kuusikkokunnat yhteensä (*keskiarvo)	74–106 €* 	285* 	14 791* 	1 843 706 	55,1*

Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen palvelujen käytön arviointi

Kuntien sosiaalihuollon toimintatilaston tiedot

THL:n ylläpitämän sosiaalihuollon toimintatilaston vuosittaisessa kyselyssä kunnille kerätään summatason tietoja useista sosiaalipalveluista, muun muassa ensisuojusta. Tiedot julkaistaan vuosittain Sotkanet-indikaattoripankissa (ensisuojien indikaattorit nro 2134 ja 2164).

Kuntien ilmoittamat ensisuoja koskevat tiedot ovat aukkoisia ja kattavat vain pienen osan kunnista (n=8). Esimerkiksi Helsinki ei ilmoita ensisuojusta tietoja lainkaan, vaikka esimerkiksi Kuusikkokuntien raporttien perusteella siellä vastaavaa palvelua tarjotaankin. Tähän selvitykseen otettiin mukaan tiedot sellaisista kunnista, jotka olivat ilmoittaneet ensisuojien tiedot vähintään kolmena vuonna neljästä ajalla 2018–2021 ja tietojen aikasarja tuona aikana oli kohtuullisen koherentti eli luvuissa ei ilmennyt suurta vaihtelua vuosien välillä. Osa kuusikkokunnista oli ilmoittanut tietoja sekä toimintatilastoon että Kuusikkokuntien raporteihin, jolloin tässä käytettiin raporttien tietoja. Taulukossa 5 on ensisuojien tietoja ilmoittaneet kunnat, sekä niiden tiedoista lasketut neljän vuoden keskiarvot (kolmen vuoden keskiarvo silloin kun jokin vuosista on puuttunut).

Taulukko 5. Sosiaalihuollon toimintatilastoon ensisuojiin tietoja vuosina 2018–2021 ilmoittaneet kunnat ja kuntien tiedot

Kunta	Hyvinvointialue	Ensisuojiin asumisvuorokaudet vuodessa (keskiarvo vuosina 2018–2021) (Sotkanet)
Jyväskylä	Keski-Suomi	2 170
Kerava	Vantaa-Kerava	1 318
Kuopio	Pohjois-Savo	1 595
Lapinlahti	Pohjois-Savo	29
Lappeenranta	Etelä-Karjala	775
Paimio	Varsinais-Suomi	12
Pori	Satakunta	1 089
Ylöjärvi	Pirkanmaa	60

Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen asumisvuorokausien määrän arviointi hyvinvointialueittain

Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen asumisvuorokausien vuosittaisen arvioinnissa käytettiin kuuden suurimman kunnan osalta Kuusikkokuntien raporteista saatuja asumisvuorokausien määriä, jotka suhteutettiin 18 vuotta täyttäneeseen väestöön ja laskettiin hyvinvointialueitasolle.

Kuntien toimintatilastoon ensisuojiin asumisvuorokausien ilmoittaneiden kuntien (n=8) ja niiden hyvinvointialueiden osalta käytettiin Sotkanetissä julkaistuja tietoja 18 vuotta täyttäneeseen väestöön suhteutettuna hyvinvointialueittain.

Muiden hyvinvointialueiden osalta arvioidaan, että niissä on keskimäärin saman verran tilapäisen majoituksen asumisvuorokausia kuin Kuusikkokunnissa. Taulukosta 5 nähdään, että kunnan 18 vuotta täyttäneeseen väestöön suhteutettuna pääkaupunkiseudulle sijoittuvissa kuusikkokunnissa ei ollut poikkeuksellisen paljon asumisvuorokausia verrattuna muihin kuusikkokuntiin. Kuusikkokunnissa oli keskimäärin 55,1 käyntiä tuhatta 18 vuotta täyttäneitä asukasta kohti. Tätä käytetään arvioitaessa muiden hyvinvointialueiden päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen asumisvuorokausien määriä.

Edellä kuvatusti laskien saadaan päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen **asumisvuorokausien määräksi koko maan tasolla noin 242 300 vuodessa.**

Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen palvelujen arvioidut kustannukset

Kuusikkokuntien raportin mukaan keskimääräinen (vuodet 2018–2021) päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen vuorokausihinta oli 74–106 euroa. Yksittäisillä kunnilla hintojen vaihtelu saattoi olla suurta, esim. vuosien 2018–2021 aikana pienin vuorokausihinta oli Helsingissä, 48 euroa vuorokautta kohti, ja korkein Espoossa, 296 euroa vuorokautta kohti. Tässä käytetään keskimääräistä pienintä (74 euroa) ja suurinta (106 euroa) vuorokausihintaa (taulukko 4).

Näitä yksikkökustannuksia käyttäen voidaan laskea, että päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen kustannukset olivat **arviolta 17,9–25,7 miljoonaa euroa vuodessa vuonna 2021.** Vuoden 2022

kustannustasoon muunnettuna³ kustannukset olivat **19,1–27,4** miljoonaa euroa. Kustannusten vaihteluvälin voidaan ajatella kuvaavan alueellisia ja palvelujen järjestämistapaan liittyviä eroja sekä palveluntuottajakohtaisia eroja kustannuksissa. (Taulukko 6).

Tässä raportissa (s. 34) on arvioitu, että päihteitä käyttävien tilapäismajoitusta oli kohtuullisen todennäköisesti saatavilla 14 hyvinvointialueella. Selvityksen mukaan päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen palveluita ei saatujen tietojen perusteella ollut tarjolla Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Kainuun, Keski-Pohjanmaan, Lapin ja Pohjanmaan hyvinvointialueilla vuonna 2021. Kahden hyvinvointialueen osalta tieto oli epäselvä.

Niillä hyvinvointialueilla, joilla palvelua ei ollut vielä saatavilla, sen toteuttaminen kustantaisi arviolta 2,7–3,9 miljoonaa euroa vuosittain vuoden 2022 kustannustasolla. Lisäksi kahdella hyvinvointialueella, joilla tieto palvelusta oli epäselvä, päihteitä käyttävien tilapäismajoituksen toteuttaminen kustantaisi noin 0,9–1,3 miljoonaa euroa. Laskelmat eivät sisällä palvelun perustamiskustannuksia tai vastaavia. Hyvinvointialueilla, joilla tilapäismajoitusta oli jo tarjolla, palvelun toteuttamisen arvioidut kustannukset olivat yhteensä noin 15,5–22,2 miljoonaa euroa.

Yhteenveto ja rajoitukset

Tässä arvioitiin päihtyneiden selviämispalvelun ja päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen kustannuksia. Laskelmissa ei otettu huomioon sellaista terveydenhuollon piirissä tapahtuvaa selviämishoitoa, jota toteutetaan muun terveydenhuollon toiminnan yhteydessä, eikä poliisin suorittamia päihtyneiden kiinniottoja heidän oman turvallisuutensa vuoksi.

Selviämispalvelun arvioidut kustannukset olivat 7,9–9,8 miljoonaa euroa vuoden 2022 rahanarvoon muunnettuna. Kustannuksista uusia kustannuksia nykytilanteeseen verrattuna tulisi niille hyvinvointialueille, joilla varsinaista selviämispalvelua ei tällä hetkellä ole. Todennäköisesti näilläkin alueilla kustannuksia syntyy turvallisesta selviämisestä jo nykytilanteessakin, esimerkiksi poliisin tai päivystyksen toimintana.

Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen arvioidut kustannukset olivat 19,1–27,4 miljoonaa euroa vuoden 2022 rahanarvoon muunnettuna. Nykytilanteeseen verrattuna uusia tilapäisen majoituksen kustannuksia tulisi niillä hyvinvointialueilla, joilla palvelua ei tällä hetkellä ole. Näilläkin alueilla kustannuksia todennäköisesti kuitenkin syntyy jo nykytilanteessa, esimerkiksi muiden sosiaalihuollon palvelujen käytöstä.

Laskelmat jouduttiin perustamaan hyvin niukkoihin tietoihin, joten tuloksiin liittyy suurta epävarmuutta. Palveluiden yksikkökustannukset perustuvat Kuusikkokuntien tietoihin, joten jos Kuusikkokunnissa palvelut pystytään tuottamaan keskimääräistä matalammalla yksikköhinnalla, tuottavat laskelmat aliarvion. Vastaavasti jos Kuusikkokunnissa palvelun tuottaminen maksaa keskimääräistä enemmän, tuottavat laskelmat yliarvion. Lisäksi selviämispalvelujen käyntien määrän arviointi, samoin kuin tilapäisen majoituksen asumisvuorokausien määrän arviointi, perustuvat lähes kokonaan Kuusikkokuntien tietoihin, jotka eivät välttämättä vastaa pienempien kuntien ja hyvinvointialueiden todellista palvelujen käyttöä. Oletettavasti laskelmat tässä kohtaa tuottavat enemmän yliarvion kuin aliarvion. Arviot selviämispalvelun käyntimäärästä, samoin kuin päihteitä

³ Kustannusten muuntamisessa vuoden 2022 kustannustasoon on käytetty Tilastokeskuksen Julkisten menojen sosiaalitoimen hintaindeksiä (2015=100) siten, että vuosien 2018–2021 indeksipisteluvuista on laskettu keskiarvo ja sen eroa vuoden 2022 indeksipistelukuun on käytetty kertoimena.

käyttävien tilapäisen majoituksen asumisvuorokausien määrästä perustuvat hyvin mekaaniseen laskentatapaan. Laskennassa ei ole esimerkiksi otettu huomioon hyvinvointialueiden erityispiirteitä, kuten etäisyyksiä, ikärakennetta tai alkoholin kulutuksen tasoa, jotka voivat osaltaan vaikuttaa mainittujen palvelujen tarpeeseen ja käyttöön.

Taulukko 6. Päihteitä käyttävien tilapäisen majoituksen arvioitujen asumisvuorokausien ja kustannusten määrä hyvinvointialueittain, 2021 (kustannukset muunnettu vuoden 2022 hintatasoon)

Hyvinvointialue	Asumisvuorokausien arvioitu määrä	Arvioidut kustannukset, alaraja, €	Arvioidut kustannukset, yläaraja, €	Arvioidut kustannukset, keskiarvo, €
Etelä-Karjala	5 853	470 000	670 000	570 000
Etelä-Pohjanmaa	8 490	680 000	970 000	820 000
Etelä-Savo	6 162	490 000	700 000	600 000
Helsinki	36 202	2 860 000	4 10 000	3 480 000
Itä-Uusimaa	4 366	350 000	500 000	420 000
Kainuu	3 271	260 000	380 000	320 000
Kanta-Häme	7 686	610 000	870 000	740 000
Keski-Pohjanmaa	2 913	240 000	330 000	280 000
Keski-Suomi	12 230	970 000	1 390 000	1 180 000
Keski-Uusimaa	8 747	700 000	990 000	850 000
Kymenlaakso	7 476	600 000	850 000	720 000
Lappi	8 000	640 000	910 000	770 000
Länsi-Uusimaa	12 110	960 000	1 380 000	1 170 000
Pirkanmaa	26 032	2 060 000	2 950 000	2 510 000
Pohjanmaa	7 734	620 000	880 000	750 000
Pohjois-Karjala	7 519	600 000	860 000	730 000
Pohjois-Pohjanmaa	25 720	2 040 000	2 920 000	2 480 000
Pohjois-Savo	3 261	260 000	370 000	320 000
Päijät-Häme	9 343	740 000	1 060 000	900 000
Satakunta	9 756	780 000	1 110 000	940 000
Vantaa ja Kerava	14 058	1 120 000	1 600 000	1 360 000
Varsinais-Suomi	15 326	1 220 000	1 740 000	1 480 000
YHTEENSÄ	242 256	19 140 000	27 420 000	23 280 000